

TURINYS

- 3 Redaktorės žodis
- UKRAINOS ŽURNALISTIKA - KARO GNIAUŽTUOSE**
- 6 Žurnalistai – abipus karo Ukrainoje linijos
- 12 Kreipimasis į Rusijos žurnalistus – karo propagandininkus
- 15 Žurnalistų laikraštis „Mes esame iš Ukrainos!“
- 22 Laisvė savanoriauti
- 24 Neapykanta: baltoji ir juodoji
- ŽINIASKLAIDA IR VALSTYBĖ. ATEITIES ĮŽVALGOS**
- 26 Profesionalių žurnalistų reikėjo ir reikės, bet už laisvą žodį teks kautis
- 29 Žurnalistų iššūkiai yra visuomenės ir valstybės iššūkiai
- 33 Už kiek ir kokių viešinimo paslaugų perka valstybės institucijos?
- 2022-IEJI - VYTAUTO GEDGAUDO METAI**
- 35 Išeivijos lietuvių žurnalistikos aktualijos
- 39 Vytauto Gedgaudo premija įteikta jo tėviškėje Mažeikiuose
- 42 Sutalpinti į 25 filmo minutes romano vertą gyvenimą neįmanoma
- PASAULIO ŽINIASKLAIDA**
- 48 Tradicinė žiniasklaida patiria didelių sukrėtimų
- 51 Informavimo misija su kiniškais bruožais
- MININT LIETUVOS ŽURNALISTŲ SĄJUNGOS 100-METĮ**
- 55 Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos signatarai
- SPAUDOS IR ŽURNALISTIKOS ISTORIJA**
- 65 „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ – įtakingiausias pagrindinis leidinys
- 74 Lietuvos sporto žurnalistikai – 100 metų!
- 80 Linotipo gdynę prisiminus
- ŽURNALISTŲ KŪRYBA**
- 87 Virginija Skučaitė: „Raginu žurnalistus giliau domėtis Lietuvos istorija“
- 93 Apie emigraciją ir patriotizmo pamokas
- 95 Per baltarusišką spaudą – į tautos atgimimą
- LIETUVOS ŽURNALISTAI: ĮVYKIŲ KRONIKA**
- 100 Kas, kur, kada – nuo 2021 m. gruodžio iki 2022 m. birželio
- 118 Pasaulio žurnalistika
- 119 Laimoną Tapiną amžinybėn palydėjus
- 122 **TYLOS MINUTĖ**

ŽURNALISTIKA

2022 (I)

ŽURNALISTIKA 2022 (I)

ALMANACHAS

INTERVIU

ŽURNALISTAI

ETIKA

DATOS

ISTORIJA

KŪRYBA

KELIONĖS

KRONIKA

Dviese. Vilniaus Kalnų parke grupės SEL pasirodymas sutraukė daugiau nei 15 tūkstančių gerbėjų. Tačiau nei gausybė žmonių, nei muzika nesutrukdys draugų pokalbiui.

Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ temos „Pramogos“ nugalėtojos Gretos Skaraitienės (BNS) nuotr.

Vakaro malda. Musulmonai meldžiasi buvusioje literatūros klasėje.

Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ temos „Naujienos“ nugalėtojo Artūro Morozovo nuotr.

ALMANACHAS
ŽURNALISTIKA
2022 (I)

ALMANACHAS ŽURNALISTIKA 2022 (I)

Redakcinė kolegija

Audronė Nugaraitė
Vytas Urbonas
Domas Šniukas
Jonas Staselis
Dainius Radzevičius

Vyriausioji redaktorė

Jolanta Beniušytė

Autoriai

Domas Šniukas
Jolanta Beniušytė
Žydrūnas Naujokas
Henrikas Vaitiekūnas
Eleonora Budzinauskienė
Daiva Červokienė
Angelina Liaudanskienė

Brigita Sabaliauskaitė
Vytas Urbonas
Eglė Červinskaitė
Vytautas Žeimantas
Lilija Valatkienė
Loreta Nikolenkienė
Audronė Nugaraitė

Kalbos redaktorė

Angelė Pletkuvienė

Dizainerė

Ilona Chmieliauskaitė

Leidinių prenumeruoti galima (leidinio indeksas 5329) Lietuvos pašto skyriuose arba internetu, užpildžius prenumeratos kvitą adresu <http://www.prenumeruok.lt/NewSubscription.aspx>.

ISSN 0135-1346

Lietuvos žurnalistų sąjunga, Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, 2022.

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą **„Visuomenė ir žiniasklaida: ar XXI amžiuje dar reikalinga žurnalisto profesija? Diskusijos, analizė ir ateities vizija“**.

(Fondas yra įsipareigojęs 2022 m. projektui vykdyti suteikti 10 000 eurų finansinę paramą)

(„Redaktorės žodis“, „Žurnalistai – abipus karo Ukrainoje linijos“, „Žurnalistų laikraštis „Mes esame iš Ukrainos!“, „Laisvė savanoriauti“, „Neapykanta: baltoji ir juodoji“, „Profesionalių žurnalistų reikėjo ir reikės, bet už laisvą žodį teks kautis“, „Žurnalistų iššūkiai yra visuomenės ir valstybės iššūkiai“, „Išvijos lietuvių žurnalistikos aktualijos“, „V. Gedgaudo premija įteikta jo tėviškėje Mažeikiuose“, „Sutalpinti į 25 filmo minutes romano vertą gyvenimą neįmanoma“, „Tradicinė žiniasklaida patiria didelių sukrėtimų“, „Informavimo misija su kiniškais bruožais“, „Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos signatarai“, „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ – įtakingiausias pagrindinis leidinys“, „Lietuvos sporto žurnalistikai – 100 metų!“, „Linotipo *gadyne* prisiminus“, „Virginija Skučaitė: „Raginu žurnalistus labiau domėtis Lietuvos istorija“, „Apie emigraciją ir patriotizmo pamokas“, „Per baltarusišką spaudą – į tautos atgimimą“, „Kas, kur, kada – nuo 2021 m. gruodžio iki 2022 m. birželio“.)

Redakcija neatsako už leidinyje pareikštas nuomones.

Viršelyje – „Pūkelis“. Lietuvos kariuomenės Sausumos pajėgų Juozo Lukšo mokymo centro karė po ką tik atlikto šuolio parašytu. Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ Kolegų prizo laureatės leivos Budzeikaitės (Lietuvos kariuomenė, www.budzeikaite.lt) nuotr.

ALMANACHAS „ŽURNALISTIKA 2022 (I)“

Formatas 17x24 cm, 8 sp. l. (128 p.)

Leidėjai: Lietuvos žurnalistų sąjunga, Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija

Adresas: Jogailos g. 11, LT-01116 Vilnius, www.lzs.lt

Leidybos įmonė „Kriventa“, V. Pietario g. 5-3, LT-03122 Vilnius, www.kriventa.lt

Tiražas 600 egz. Pasirašyta spaudai 2022 06 10

Spausdino UAB „Petro ofsetas“, Naujoji Riovonių g. 25C, LT-03153 Vilnius.

REDAKTORĖS ŽODIS

Rūsti gyvenimo realybė papildė ir šių metų almanacho „Žurnalistika“ pirmojo numerio suplanuotas temas. Vos aprimus pandemijai, pirmuosiuose žiniasklaidos puslapiuose atsidūrė Rusijos karas Ukrainoje, šurpindamas pasaulį kruvinais nusikaltimais. Orkai (šitaip socialinėse medijose pavadinta rusų kariauna) nusitaikė ir į civilius gyventojus, o jų pirmuoju taikiniu tapo ne tik savo šalį ginantys kariai, bet ir žurnalistai. Pagrobtai, kankinti, sušaudyti, žuvę nuo bombų – kolegų netekčių sąrašas vis ilgėja... Žurnalistų bendruomenės ir organizacijos Europoje ir Lietuvoje nuolat reiškia protestus, kiek tik išgali, padeda namų, darbo, pajamų netekusiems savo kolegoms Ukrainoje.

Vienas gražiausių žurnalistų solidarumo pavyzdžių – šiemet balandį 80 tūkst. egzempliorių tiražu išleistas bendras lietuvių ir ukrainiečių laikraštis „Mes esame iš Ukrainos!“, pasiekęs net fronto liniją, okupuotas teritorijas, aplankęs tuos žmonės, kurie neturi televizijos, interneto. Tai dviejų žurnalistų sąjungų – Lietuvos ir Ukrainos – sumanymas, o laikraščio leidybą finansavo Visuomenės informavimo etikos asociacija.

„Mūsų bendras laikraštis yra tiesioginis žurnalistų brolijos įrodymas. Šis leidinys apie ukrainiečių dvasios galią, apie tai, kaip mus palaiko pasaulis, ir, žinoma, apie mūsų pergalę!“ – džiaugsmu bendram laikraščiui išvydus dienos šviesą dalijosi Ukrainos žurnalistų sąjungos vadovas Sergijus Tomilenka. Šiame laikraštyje spausdinami ir Lietuvos žurnalistų rašiniai. Dalis parengtų rašinių netilpo – jais dalijamės „Žurnalistikoje“. Kolegos pasakoja apie žūtutinį karą už laisvę kariaujančios tautos palaikymą, pagalbą karo pabėgėliams ir apie tai, kaip

Jolanta Beniušytė

nepasiduoti aklos neapykantos tamsai, išlaikant viltį ir žmogiškumą.

Domas Šniukas publikacijoje „Žurnalistai abipus karo Ukrainoje linijos“ rašo, jog, gegužės pabaigos duomenimis, per karą jau žuvo ne mažiau kaip 34 žurnalistai, maždaug tiek pat sužeista, sunaikinta 10 televizijos bokštų, darbą priverstos nutraukti beveik 100 masinės informacijos priemonių. Vien per pirmąjį karo mėnesį Rusija įvykdė mažiausiai 148 nusikaltimus prieš Ukrainos medijas ir žurnalistus. Ukrainos žurnalistai kasdien patiria ir Kremliaus propagandistų, save kažkodėl dar vadinančių žurnalistais, melo, šmeižto, patyčių ir gąsdinimų laviną.

Rusijos informavimo priemonės atsikvošėti ir baigti nusikalstamai meluoti įspėjo Europos žurnalistų bendruomenė, išplatinsi atvirą kreipimąsi. Iš rusų kalbos išverstą jo tekstą pateikiame almanache. „Žmonija teisingai įvertins tuos, kurie pamiršo Antrojo pasaulinio

karo pamokas. Svarbiausias ir didžiausias jų nusikaltimas – bendrininkavimas rengiant karą, taikių gyventojų žudymas. Priminsime jums Hanso Fričės, Trečiojo reicho imperinio radijo vadovo, likimą. Jis buvo nuteistas 9 metams kalėti ir mirė kameroje-vienutėje“, – teigiama pareiškime, kurį pasirašė septynių žurnalistų organizacijų vadovai, tarp jų ir Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) pirmininkas Dainius Radzevičius.

Dezinformacija, melas įvairiomis formomis – rimtas išbandymas tradicinei žiniasklaidai, kuri išgyvena finansinius sukrėtimus dėl pandemijos. Naujų iššūkių atnešė Europos viduryje Rusijos sukeltas karas. Pasak Mariaus Lukošiuo, atsakingo už UNESCO komunikacijos ir informacijos sektorių, šis karinis konfliktas stipriai prisidėjo prie ir taip sunkėjančios nepriklausomos žiniasklaidos padėties visame pasaulyje. Dar iki jo UNESCO savo 2021 m. pranešime, skirtame žiniasklaidos laisvės analizei, atkreipė dėmesį, kad nepriklausomai žurnalistikai visame pasaulyje, o ypač šalyse, kur spaudos laisvė yra tradiciškai varžoma, gresia didelis pavojus. Susiduriama su verslo modelių erozija, didėjančiais spaudos laisvės apribojimais ir nuolatinėmis grėsmėmis žurnalistų saugumui. „Dabar gi stebime ir didžiulę dezinformacijos bangą, griauinančią žurnalistiką kaip profesiją“, – teigia M. Lukošius.

Karas turi tiesioginę įtaką spaudos laisvės indeksui Europoje. „Deja, spaudos laisvė Europoje mažėja. Pažvelkite į Žurnalistų saugos platformai Europos Taryboje pateiktus perspėjimus, kad šiemet grėsmė spaudos laisvei padidėjo 41 proc. Taip pat žurnalistams gero kai pavojingiau dirbti tiriamosios žurnalistikos srityje, autoritariškesni šalių režimai padidino cenzūrą ir savicenzūrą. Viršūnę pasiekė Rusijos valdžia, vykdydama nusikaltėlišką informacinį karą“, – duodamas interviu „Žurnalistikai“ sakė Europos žurnalistų federacijos (EŽF) prezidentas Mogensas Blicheris Bjeregardas.

EŽF vadovas visgi mato šviesią žurnalistikos ateitį. Jis neabejoja, kad profesionali žurnalistika bus dar reikalingesnė, o Europos šalių vyriausybės ras lanksčių mechanizmų, kaip padėti išgyventi nepriklausomai žiniasklaidai, nesikišant į jos turinį, nes tai demokratijos pagrindas. Toks modelis jau sukurtas Danijoje, kai tam tikras procentas nuo vietos televizijų pajamų keliauja į medijų paramos fondą. Žinoma, anot M. B. Bjeregardo, kintant pasauliui ir auditorijos poreikiams, ir patiems žurnalistams tenka stipriai keistis, stiprinti profesionalumą, kūrybiškai įvaldyti naujas technologijas.

Žurnalistika su kiniškais bruožais – dar viena publikacija apie tai, kas įvyksta šalyje, kai žiniasklaida tampa valdoma ir įsigali totali cenzūra. Kinai – tai paralelinė visuomenė, apimta distopijos ir orveliško gyvenimo būdo. Anksčiau diplomatai juokaudavo, jog Rusija, palyginti su Kinija, yra demokratijos šventovė, tačiau dabar, po Ukrainos užpuolimo ir savos visuomenės terorizavimo, tie skirtumai tarp abiejų totalitarinių valstybių išsitrinė.

Laisvoji žurnalistika ieško naujų formų – kaunietė žurnalistė Brigita Sabaliauskaitė pasakoja apie savo stažuotę JAV. Anot jos, per pandemiją Amerikoje atsirado nemažai žiniasklaidos startuolių, kurių įkūrėjai – vienas ar keli žurnalistai, gebėję suburti dideles sekėjų grupes, tapti populiarūs ir reikalingi ir, kas svarbu, – ekonomiškai rentabilūs. Gebėdami pateikti patikimas ir kokybiškas žinias apie tai, kas vyksta vietos žmonių gyvenime, jie ne tik užpildė profesionaliai parengtos aktualios informacijos poreikį, bet ir sukūrė mokėjimo už informavimą sistemas. Galbūt tokie naujo darbo modeliai, moderninant tradicinę žiniasklaidą, sustiprins žurnalistų pozicijas visuomenės informavimo erdvėje, kurią užkariavo socialiniai tinklai?

2022 m. LŽS ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija paskelbė išeivijos žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo metais, minint jo gimimo 110-ąsias metines. Atskiroje almanacho rubrikoje pateikiame šia proga surengtų renginių – konferencijų, parodų – reportažus bei interviu su šių metų V. Gedgaudo premijos laureatais Audrone Kosciuškiene ir Justinu Lingiu. Garbingą premiją šis kūrybinis duetas pelnė už TV laidų ciklą „Viltis abipus Atlanto“.

Šiomet minima ir daugiau gražių sukakčių: Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungai – 100 metų, Lietuvos sporto žurnalistikai – 100 metų, Lietuvos katalikų bažnyčios kronikai – įtakingiausiam pagrindžio leidiniui sovietiniais metais – 50 metų. Apie tai „Žurnalistikoje“ įdomios kolegų Vyto Urbono, Vytauto Žeimanto ir Eglės Červinskaitės publikacijos.

Spaudos istorijos puslapius atverčia Domas Šniukas, pristatydamas šių dienų akimis žvelgiant egzotišką linotipininko profesiją. „Linotipas buvo technikos stebuklas, nuostabus rašomosios mašinėlės, Marteno krosnies ir šveicariško laikrodžio hibridas. Jis sukėlė revoliuciją knygų, periodikos leidyboje ir ištisą šimtmetį ištikimai tarnavo žmonių kultūrai. Kai stiprūs vyrai jį be gailėsčio kuvaldomis daužė, kad išmestų į metalo laužą, mano krūtinėje kažkas dilgtelejo. Supratau, kad į istoriją nurašoma ištisa gadynė, linotipininko profesija“, – prisiminė kadaise net už Lietuvos ribų savo profesiniais gebėjimais garsėjęs Henrikas Klajumas.

Tradiciškai almanache pasakojame apie žurnalistų kūrybą – smagu, kad kūrybos smagračiai gerai sukasi, už ją byra kolegoms solidūs apdovanojimai. Šių metų Vinco Kudirkos premijos laureatę kaunietę Virginiją Skučaitę kalbina Daiva Červokienė. Premiją komisijos sprendimu kaunietė pelnė už daug metų kurtus istorinės dokumentikos

knygą „Traukinio į mirtį pėdsakais“ bei televizijos filmų ciklą „Traukinys į mirtį“, kuriais jamžino savo dėdės, prieškario Lietuvos aukšto valstybės pareigūno generolo Kazimiero Skučo bei jo bendražygių gyvenimo ir žūties istorijas. „Raginu žurnalistus giliau domėtis Lietuvos istorija“, – interviu pabrėžė laureatė.

Almanache mintimis apie savo kūrybą dalijasi Antano Macijausko premijos laureatai: emigraciją ir patriotizmo pamokas trumpai aptaria Lilija Valatkienė, apie baltarusių tautinį atgimimą ir spaudą praėjusiame šimtetyje ir savo knygos „Gimtuoju dvasingu žodžiu“, už kurią pernai pelnė premiją, rašymo aplinkybes įdomiai interviu kolegei Loretai Nikolenkienei pasakoja Vytautas Žeimantas.

Tradiciškai pateikiame pirmojo pusmečio žurnalistų bendruomenės veiklos kroniką, nepamirštame ir svarbių pasaulio žurnalistikos įvykių. Deja, ir šiame numeryje turime daug netekčių, Anapilin iškeliavo nemažai ryškių Lietuvos žiniasklaidos asmenybių. Tarp jų ir Laimonas Tapinas. „Rašytojas, mokslininkas, dėstytojas, vertėjas, kino kritikas, ne vieno iš mūsų mokytojas ar patarėjas, padėjęs ne tik gauti žinių ir tobulėti, bet ir pasiekti savo tikslus. „Ne tiek aš mokiau, kiek pats mokiausi“, – taip L. Tapinas atsakė, paklaustas apie darbą su universiteto studentais. Man teko dviguba sėkmė – būti jo studente ir bendrauti kaip kolegoms, dirbant Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedroje ir Žurnalistikos institute“, – šiltais prisiminimais apie išėjusį kolegą dalijasi profesorė Audronė Nugaraitė.

Malonaus skaitymo ir saulėtos vasaros Jums, mieli skaitytojai!

**Jolanta Beniušytė, almanacho
„Žurnalistika“ vyriausioji redaktorė**

UKRAINOS
ŽURNALISTIKA –
KARO GNIAUŽTUOSE

*Rusijos „Pirmojo kanalo“ redaktorė
Marina Ovsianikova žinių laidoje
pasirodė už diktorės nugaros su plakatu:
„Stabdykite karą. Netikėkite propaganda.
Čia Jums meluoja. Rusai prieš karą“.
Nuotraukos iš interneto*

REMIA

ŽURNALISTAI – ABIPUS KARO UKRAINOJE LINIJOS

DOMAS ŠNIUKAS

Rusijai pradėjus imperinį karą Ukrainoje, ginti laisvės stojo ir žurnalistai: vieni savo profesijos priemonėmis – rašytiniu žodžiu, garsu ir vaizdu, antri tiesiog paėmė į rankas ginklą ir išvyko į priekinę fronto liniją, tretieji, ypač netekę darbo, ėmėsi savanoriauti – gelbėti iš griuvusių žmones, padėti evakuotis iš priešo užimtos teritorijos, atlikti karo nusikaltimų dokumentavimą ir kt. Karą nušviečia ir didelis užsienio žurnalistų būrys.

Tiesos žodis palaistomas krauju

Visi šie darbo barai yra mirtinai pavojingi, nes rusų kariškiai, jų saugumo padaliniai Ukrainos ir užsienio žurnalistus tiesiog medžioja. Vienus vietoje nužudo, kitus pagavę tardo, verčia kolaboruoti, muša ir kankina. Kai kurie, pavyzdžiui, „Radio Svoboda“ žurnalistė Vira Hyrych, žuvo nuo atsitiktinio sprogmens, kiti – nuo šūvių serijos iš automato. Pasaulyje pripažintų visuomenės informavimo priemonių atpažinimo ženklai – užrašai ant automobilių ir apsauginių liemenių, užuot padėję, tampa tiesiog didesne grėsme. Pavyzdžiui, rusų kareiviai atakavo „Sky News“ televizijos komandos automobilį, šeši jame buvę žurnalistai buvo sužeisti. Nuo didesnės nelaimės juos išgelbėjo liemenės.

Nepriklausomo „Hromadske TV“ kanalo žurnalistė Viktorija Roščina buvo pagauta, kai bandė filmuoti rusų tankų koloną. Buvo atimta aparatūra, ji pati įkalinta, terorizuota (gąsdinta, kad bus atiduota Kadyrovo smogikams pasilinksminti), priversta padaryti įrašą, kad Rusijos specialiosios tarnybos su jas elgėsi kultūringai.

Rusijos kariškių tardytas ir kankintas senyvo amžiaus žurnalistas Jevgenas Balis paleistas antrą dieną mirė namuose.

Ukrainos Aukščiausiosios Rados ir Nacionalinės žurnalistų sąjungos birželio pradžios duomenimis, per karą jau žuvo ne mažiau kaip 34 žurnalistai, maždaug tiek pat sužeista, sunaikinta 10 televizijos bokštų, darbą priverstos nutraukti beveik 100 masinės informacijos priemonių.

Vien per pirmąjį karo mėnesį Rusija įvykdė mažiausiai 148 nusikaltimus Ukrainos žiniasklaidai ir žurnalistams.

Laviną melo, šmeižtų, patyčių ir gąsdinimų Ukrainos žurnalistai kasdien patiria ir iš savo „kolegų“ – Kremliaus lakštingalų. (Tai žodžių žaismas, nes lietuviškai panašiai skambėtų vieno garsiausių prezidento V. Putino propagandistų Vladimiro Solovjovo pavardė.)

Karą Ukrainoje atidžiai seka tarptautinės žurnalistų organizacijos – Tarptautinė žurnalistų federacija, „Reporteriai be sienų“, Žurnalistų gynimo komitetas ir kitos. Jos fiksuoja visus karo korespondentams, Ukrainos žiniasklaidai padarytus Rusijos nusikaltimus, kovoja dėl pagrobtų žurnalistų išlaisvinimo. Visą įmanomą pagalbą kolegoms ukrainiečiams teikia Baltijos valstybių, Lenkijos ir kitų šalių žurnalistų organizacijos.

Toliau pateikiame Rusijos kariškių nužudytų Ukrainos ir kitų šalių žurnalistų dalinį sąrašą. Amžina šlovė jiems, paaukojusiems savo gyvybę už gimtinės laisvę ir garbę, už ištikimybę žurnalistų profesijos principams.

Ihoris Hudenko, Ukrainos fotožurnalistas ir tinklaraštininkas, žuvo vasario 26 d. šalia Charkivo.

Dilerbekas Šakirovas, Ukrainos žurnalistas, vasario 26 d. nušautas iš rusų kariuomenės automobilio šalia Zelenivkos kaimo, Chersono apylinkėse. Dirbo savaitraštyje „Navokolo Tebe“ („Apie Tave“).

Jevhenijus Sakunas, Ukrainos teleoperatorius, žuvo kovo 1 d. per Kyjivo televizijos bokšto bombardavimą. Dirbo „KievLive“

Rusų kariuomenės nužudyti žurnalistai. Eilėse iš kairės: (1) I. Hudenko, D. Šakirovas, J. Sakunas, V. Dudaras, R. Nežiborecas, (2) B. Reno, P. Zakževskis, O. Kuvšinova, O. Jakuninas, O. Baulina, (3) M. Kvedaravičius, M. Levinas, Z. Zamoiskis, V. Hyrych, A. Machovas.

televizijos kanale. Palaikai buvo atpažinti tik pagal žurnalistą pažymėjimą.

Viktoras Dudaras, žurnalistas iš Lvovo, žuvo kovo 2 d. netoli Mykolajivo. Dirbo tiriamosios žurnalistikos srityje, savitiraštyje „Ekspress“. 2014 metais kaip savanoris kovojo Donecko srityje. Prasidėjus Rusijos agresijai prieš Ukrainą, tą pačią dieną įstojo į savanorių gynėjų gretas.

Romanas Nežiborecas, „Dityncos TV“ teleoperatorius, rusų karių nužudytas Jago-dno miestelyje, netoli Kyjivo, kovo 5 dieną. Jo palaikai su šautinėmis žaizdomis ir surištomis rankomis rasti užkasti.

Brentas Reno (Brent Renaud), Amerikos žurnalistas ir rašytojas, prizais apdovanotų filmų kūrėjas, „Time“ žurnalo bendradarbis, žuvo kovo 13 d., kai stebėjo karo pabėgėlių srautą netoli rusų kontrolės posto Irpinėje, šalia Kyjivo. Žurnalas specialiai domisi pasaulio pabėgėlių krize. Jo kolega fotoreporteris Chuanas Aredondas (Juan Arredondo) buvo sužeistas.

Pjeras Zakževskis (Pierre Zakrzewski), airių žurnalistas, „Fox News TV“ kino operatorius, ir **Oleksandra Kuvšinova**, jo konsultantė, Ukrainos filmų kūrėja, kovo 14 d. žuvo Herenkos kaime, netoli Kyjivo, kai jų automobilį apšaudė rusų kariuomenė.

Britų žurnalistas Benjaminas Holas (Benjamin Hall) buvo sužeistas. P. Zakževskis buvo patyręs žurnalistas, filmavo karo veiksmus Irake, Afganistane, Sirijoje.

Olegas Jakuninas, Zaporizės žurnalistas, žuvo kovo 18 d. kovos lauke.

Oksana Baulina, rusų žurnalistė, tiriamosios žurnalistikos portalo „Insider“ darbuotoja, žuvo kovo 23 d. nuo artilerijos sviedinio, kai filmavo apšaudomą Kyjivo senamiesčio rajoną Podilę. Anksčiau dirbo rusų disidentų A. Navalno Antikorupcijos fonde. Fondą įtraukus į ekstremistinių organizacijų sąrašą, gyveno emigracijoje.

Mantas Kvedaravičius, lietuvių kino dokumentalistas, balandžio 2 d. suimtas ir nušautas, kai bandė palikti Mariupolį. Kūrė antrąjį filmą apie šį sugriautą miestą.

Maksimas Levinas, fotožurnalistas ir kino dokumentalistas, balandžio 2 d. rastas negyvas netoli Huta-Mežyhirska kaimo, Kyjivo apylinkėse. Nušautas dviem kulkomis iš rusiško ginklo. Kovo 13 d. jis kartu su pareigūnu, buvusiu fotožurnalistu Oleksiu Černyšovu dokumentavo rusų kariuomenės nusikaltimus ir dingio. Liko žmona ir 4 vaikai. O. Černyšovo likimas nežinomas.

Zoreslavas Zamoiskis, laisvai samdomas žurnalistas ir aktyvistas, rastas miręs Bučos miesto gatvėje. Paskutinį pranešimą jis išsiuntė kovo 4 dieną.

Vira Hyrych, „Radio Svoboda“ Kyjivo biuro žurnalistė, žuvo balandžio 28 d. savo bute miesto centre. Į jį pataikė rusų sprogmuo. Našlaičiai liko du vaikai.

Aleksandras Machovas, Ukrainos žurnalistas ir karys savanoris, žuvo gegužės 4 d. nuo priešų artilerijos sviedinio. Nuo 2019 m. dirbo televizijos kanale „Dom“.

*P.S. Maketuojant šį straipsnį, gauta žinia, jog prie Severodonecko stebėjęs humanitarinę akciją žuvo Prancūzijos BFM TV 32 m. žurnalistas **Fredrikas Leklerkas-Imhofas (Leclerc-Imhoff)**.*

Melas ir neapykanta maudosi piniguose

Pradėjusi karą su Ukraina, Rusija, kuri pagal spaudos laisvės indeksą 2021 metais pasaulyje užėmė 155 vietą iš 177, ėmėsi naujų varžymo priemonių. Nors spaudos laisvė įrašyta šalies konstitucijoje, kaip ir Stalino laikais, tai nesutrukdė įvesti cenzūrą, teisinį persekiojimą už tiesos sakymą. Žinoma, tai tik mūsų, „supuvusių Vakarų“, požiūris. Rusijoje, meistriškai pritaikius Dž. Orvelo (George Orwell) visuomenės principą, kad juoda yra balta, o balta yra juoda, „spaudos laisvė“ tiesiog mėgaujamasi, o kovojama tik su klaidinančia informacija, „feiku“. Tiesa yra speciali Rusijos taikdaryų akcija Ukrainoje, o teiginiai apie šios šalies totalų naikinimą, civilių gyventojų žūtis, milijoninius pabėgėlių srautus – „feikas“. Už tai galima susilaukti iki 15 metų kalėjimo. Kremliaus indikuoti „feikininkai“ oficialiai paskelbiami užsienio agentais, ekstremistais, teroristais, išdavikais. Apskritai, šiandien Rusijoje bet kuri valdžios ar kariuomenės kritika pagal įstatymą yra „feikas“, taigi, baudžiama. Rusijos visuomenei skelbiama, kad jos kariai Ukrainoje elgiasi kaip anglių džentelmenai, šaudo preciziškai tiksliai, o jei naikinami gyvenamieji namai, kultūros ir švietimo įstaigos, ligoninės, žūsta civiliai gyventojai, tai pačių ukrainiečių nacionalistų ar nacistų darbas.

Rusijos žiniasklaidos priežiūros komitetas užblokavo prieigą prie socialinių tinklų „Facebook“, „Twitter“, disidentinių ar tiesiog nepriklausomų televizijos kanalų, interneto portalų, radijo stočių „Meduza“, „Laisvės radijas“, „Echo Moskvė“, „Dožd“ ir kt. Daugelis jų paskelbti užsienio agentais. Plačiai naudojamas Baltarusijos prezidento A. Lukašenkos sukaupia patirtimi persekiojant spaudą ir žurnalistus, nušvietusius gyventojų demonstracijas dėl suklastotų rinkimų.

Kremliaus inicijuotas karas padalijo Rusijos žurnalistų visuomenę į kelias grupes.

Pagrindinis imperinės propagandos smogikų būrys – Vladimiras Solovjovas, sutuoktiniai Eugenijus Popovas ir Olga Skabejeva, Margarita Simonian, Dmitrijus Kiseliovas, Artiomus Šeininas, Tina Kandelaki ir kiti – karą sveikina. Kur nesveikins, jei nuo 2014 metų, Krymo aneksijos, vykdydami valstybinį užsakymą, tą karą kartu su kariškiais rengė, teršė visuomenės smegenis. Kiekvienoje televizijos laidoje jie tiesiog lojo ant Ukrainos, ją plūdo, šmeižė, grasino. Jiems už tai ir anksčiau, ir dabar mokami pasakiški pinigai. Šio būrio nariai yra milijonieriai skaičiuojant, žinoma, ne rubliais, o JAV doleriais, turi vilų ir jachtų Vakaruose, kuriuos kasdien dergia. Jų sąžinę dažo Ukrainos piliečių, tarp jų ir žurnalistų, kraujas.

Per Maskvos Lužnikų stadione vykusį popmuzikos koncertą, skirtą remti prezidentą Putiną ir karą Ukrainoje, M. Simonian šaukė: „Motinėle Rusija, gražink Donbasą namo, motinėle Rusija, apgink savo vaikus“. Nenusileido ir T. Kandelaki: „Mūsų niekas neištrins, kaip socialinių tinklų paskyrą,

todėl, kad mes nacija, kurios negalima palaužti. Rusija nesiklaups ant kelių niekada“.

Kremlius svarbiausius savo propagandistus visai šlovina, heroizuoja, avansu skelbia mirtininkais už tėvynę. Pavyzdžiui, buvo paskelbta, kad saugumo tarnybos sužlugdė teroro aktą, kurį neva Ukrainos nacistai rengė prieš M. Simonian, V. Solovjovą ir D. Kiseliova.

Kadangi pagrindinė Rusijos žiniasklaida priklauso valdžiai, žurnalistai neturi galimybės lengvai pasirinkti. Bet koks nepaklusnumas reikštų netekti darbo, administracinę baudą ar kalėjimą. Kai kurie leidiniai, vengdami tiražuoti melą, apie karą tiesiog vengia rašyti.

Apie 200 žurnalistų, protestuodami prieš Kremliaus politiką ir turėdami galimybę, pasitraukė į užsienį, ten tęsia profesinę veiklą arba imasi pasitaikančių darbų.

Tik nedaugelis žurnalistų, dažniausiai emigravusiųjų, viešai pasmerkė Rusijos karą Ukrainoje ir spaudos persekiojimą. Vienas kitas jų nušviečia mūsų eigą, sugriovimus ir Ukrainos žmonių aukas. Žurnalistė Oksana Baulina už tai sumokėjo savo gyvybę.

Rusijos „Pirmojo kanalo“ redaktorė Marina Ovsianikova žinių laidoje pasirodė už diktorės nugaros su plakatu: „Stabdykite karą. Netikėkite propaganda. Čia Jums meluoja. Rusai prieš karą“. Pasirodė, nors žinojo, kad jos gali laukti ilgi metai kalėjime. Buvo areštuota, bet kol kas atsipirko bauda už chuliganizmą. Vėliau M. Ovsianikova emigravo į Vokietiją, ją bendradarbiauti pakvietė įtakingas žurnalas „Die Welt“. Viena iš žmogaus teisių gynimo organizacijų – „Oslo laisvės

forumas“ („Oslo Freedom Forum“) ją apdovanojo Vaclavo Havelo premija. Žurnalistė viešai atsiprašė, kad daugelį metų visuomenę zombino Kremliaus melu. Dėl to, kad ji už akibrokštą Rusijos „Pirmajame kanale“ atsipirko nedidele bauda, ir dėl skuboto apdovanojimo internete pasirodė prieštaringų komentarų.

Iš Pirmojo kanalo pirmosiomis karo dienomis pasitraukė žinoma žurnalistė, korespondentė Paryžiuje Žana Agalakova. Organizacijos „Reporteriai be sienų“ spaudos konferencijoje ji pareiškė: „Nė kiek neabejojau, kaip pavadinti įvykius, kurie vyksta Ukrainoje. Tai ne taikdariška operacija, tai karas“. Prisipažino, kad savo profesinėje karoje ne sykį ėjo į kompromisus, kaip stritis kišo galvą į smėlį. Tačiau Rusijoje prieita iki to, kad „televizoriaus ekrane, naujienose matome tik vieno žmogaus ar grupės žmonių, kurie jį aptarnauja, istorijas... Mūsų naujienose nėra šalies, nėra Rusijos“.

NTV kanalą paliko ilgametė laidų vedėja Lidija Gildejeva ir reporteris Vadimas Gluskeris. Lidija atsiprašė ukrainiečių, kad to ji nepadarė 2014 metais.

Už Rusijos kariuomenės diskreditavimą paskelbta Sankt Peterburgo žurnalisto Aleksandro Nevzorovo paieška, tačiau šis spėjo išvykti į Izraelį.

Pagal „feiko“ įstatymą už tariamai klaidingų žinių apie Rusijos kariuomenę skleidimą pradėta baudžiamoji byla žinomai tinklaraštininkei, leidėjai ir verslininkei Veronikai Belocerkovskajai (Belonikai). Kadangi ši taip pat pasitraukusi į užsienį, paskelbta jos tarptautinė paieška.

Karą su Ukraina nedelsdamas pasmerkė pramoginių renginių vedėjas Maksimas Galkinas, dalį savo honoraro skyrė karo aukoms. Rusijoje uždrausti jo koncertai, televizijos laidos, reklama. Vengdamas kalėjimo, su žmona, garsia dainininke Ala Pugačiova, jis apsigyveno Izraelyje.

Kol kas tik užsienio agentais paskelbti žymūs Rusijos žurnalistai, visuomenės veikėjai ir opozicionieriai Aleksejus Venediktovas ir Sergejus Parchomenko.

„Novaja Gazeta“ vyriausiasis redaktorius, Nobelio taikos premijos laureatas Dmitrijus Muratovas nukentėjo nuo propagandos apkvailinto patrioto. Sušukęs: „Muratovai, šetau už mūsų vaikus“, jis traukinyje žurnalistą apipylė dažų ir acetono mišiniu.

Prezidento V. Putino indulgenciją turinti nuomonės formuotoja ir žurnalistė Ksenija Sobčak kol kas laviruoja, tačiau dėl viso pikto taip pat yra išvykusi į užsienį.

Reikalaudama visiško žiniasklaidos paklusnumo namuose, Rusijos valdžia, jos propagandistai piktinasi, kad jų melui prikirpti sparnai Vakarų pasaulyje. Rusijos žurnalistų sąjungos pirmininkas Vladimiras Solovjovas organizacijos portale guodžiasi: „Prisibelsti iki Vakarų auditorijos mūsų VIP ir mūsų žurnalistams dabar beveik neįmanoma. Vakarų šalyse įvesta totali cenzūra, visų Rusijos VIP absoliuti blokada – TV kanaluose ir internete, per palydovus ir kabelius – visur. [...] Mūsų kolegoms dirbti dabar labai nelengva. Ir vienintelis dalykas, ką mes galime patarti, – tiesiog kalbėti tiesą, matyti, kas vyksta, neužkibti ant „feikų“, kurie plūsta ir visų pusių, iš visur“.

Paskutiniai žodžiai absoliučiai orveliški.

UKRAINOS
ŽURNALISTIKA –
KARO GNIAUŽTUOSE

*Rusijos karas prieš Ukrainą.
Mariupolis.
Jevgenijaus Maloletkos nuotr.*

KREIPIMASIS Į RUSIJOS ŽURNALISTUS – KARO PROPAGANDININKUS

Jums, Rusijos visuomenės informavimo priemonių darbuotojams, tenka tiesioginė atsakomybė už Putino režimo sukeltą dar vieną karą. Jūs daugelį metų ignoravote vieną svarbiausių žurnalistikos postulatų – informacijos tikrumą. Jūs transliavote Kremliaus melą, puoselėjote jį, rengėte nesibaigiančius pseudodebatus, neleiddami išsakyti kitokios nuomonės.

2008 m. jūs melavote visuomenei apie Rusijos kariuomenės įsiveržimą į Gruziją. Neteisėtą ir teisinės galios neturintį 2014 m. „referendumą“ Kryme jūs pateikėte pagal Kremliaus sukurptą versiją – kaip „liaudies valios triumfą“. Ir dabar visuomenė iš jūsų girdi apie nacistus, kurie egzistuoja tik vieno bailaus žmogaus, užsidariusio giliame bunkeryje net nuo saviškių, maniakiškoje sąmonėje.

Ne visada blaivių ir adekvačių valdžios garbintojų kliedesiai ir svačiojimai jūsų dėka buvo pateikiami kaip paskutinės instancijos tiesa. Ukrainos vaikų ir senolių kraujas, apkvaintų Rusijos kareivių suluošinti likimai tenka ir jūsų sąžinei.

Putino režimas žiaurus. Ne visiems užtenka drąsos kalbėti tiesą į mikrofoną ar prieš kamerą. Tačiau visada yra galimybė to išvengti, net nebūtinai prarandant darbą. Reikia tiesiog neskleisti netiesos. Neimti į rankas popiergalių su „žiniomis“, sukurptomis Kremliuje, „žiniomis“, iš kurių šaiposi viso pasaulio blaiviai mąstantys žmonės.

Jeigu solidarumas nugalės – režimas neteks purvino ir žudikiško darbo darbininkų. Šiandien – ypač lemianti valanda. Putino klika, kuri ne kartą apkramsnojo

Konstituciją, kad išlaikytų valdžią, naikina šalies ekonomiką. Jūs esate šio režimo tiesioginiai bendrininkai ir talkininkai. Neleiskite veltui laiko pokalbių laidoms ir siužetams *a la* „kaip mums išvengti sankcijų“. Kalbėkite tiesą, kodėl šios sankcijos paskelbtos. Trūksta drąsos – pasišalinkite, pasiimkite ligos biuletenį, išeikite mokamų ar nemokamų atostogų. Nemaitinami informacijos kvaišalais ir atsiradę prie ištuštėjusių parduotuvių lentynų žmonės patys darysis reikiamas išvadas.

Šiandien dar laikas palikti tuos spąstus, į kuriuos jūs patekote sąmoningai ar ne. Gal jūs prarasite darbą, gal kas turite buto paskolas, bet pagalvokite: jeigu šalyje įvyks pokyčiai, viskas išsispręs.

Jūs ilgiems metams rizikuojate tapti paskutine rusų karta, kuri galėjo laisvai išvykti į užsienį ar nusipirkti gerą automobilį.

Jei nustosite tarnauti Putino propagandai, išvengsite teismo persekiojimo ateityje. Veikiantys Rusijos įstatymai, nors priimti Putino režimo, leidžia nuteisti tuos, kas skleidė Kremliaus melą, karo propagandą. Rusijos kariaunos nusikaltimus Ukrainoje jau tiria tarptautinis Hagos teismas. Rusų belaisviai jau liudija, kad buvo apmulkinti ne tik savo vadų, bet ir radijo bei televizijos. Tai bus pakankamas pagrindas iškelti baudžiamąsias bylas tiems, kas tiražuoja karo kurstytojų ir vykdytojų melagingas žinias. Melagienų monitoringas prasidės tuoj pat, paskelbus šį kreipimąsi. Pavardės tų, kurie ir toliau skandins Rusiją mele, bus skelbiamos pasaulio medijose. Kai kurių, pavyzdžiui, Margaritos Simonian, bus paskelbta tarptautinė paieška. Ji pirmoji, bet ne paskutinė.

Žmonija teisingai įvertins tuos, kurie pamiršo Antrojo pasaulinio karo pamokas. Svarbiausias ir didžiausias jų nusikaltimas – bendrininkavimas rengiant karą, taikių gyventojų žudymas.

Priminsime jums Hanso Fričės (August Franz Anton Hans Fritzsche), Trečiojo reicho imperinio radijo vadovo, likimą. Jis buvo nuteistas 9 metams kalėti ir mirė kameroje-vienutėje.

Jeigu protas jūsų dar neapleido, pagalvokite apie tai, kad meluoti viršininkai jums įsako ne raštu, o žodžiu. Kai ateis atpildo valanda, tikėdamiesi bausmės sušvelninimo, jie liudys, kad jūs tai darėte savo valia. Jus tiesiog paroduos, kaip generolai išduoda savo kareivius ir

karininkus, palikdami juos pusiau aprenktus ir pusiau badaujančius likimo valiai.

Kartu su baudžiamosiomis bylomis ir rūsčiais nuosprendžiais jums bus pateikiami ieškiniai tų, kurių artimieji Ukrainoje žuvo nuo Rusijos sviedinių ir bombų. Kad jiems atsilygintumėte, jūsų hipotekinių butų tikrai neužteks.

Neverskite savo, savo tėvų ir vaikų gyvenimo pragaru. Išlipkite iš šios veidmainystės, niekšiškumo ir apgaulės karuselės. Palikite pagrindinį nusikaltėlį vienišą, baimingai laukiantį atpildo.

Tiesiog dabar. Rytoj gali būti per vėlu.

Andrej Bastunec, Baltarusijos žurnalistų asociacijos pirmininkas

Helle Tiikmaa, Estijos žurnalistų sąjungos prezidentė

Dr. Wolfgang Ressmann, Viešosios prieigos kanalų Nacionalinės tarybos pirmininkas, tarptautinio projekto „Media dialog“ organizatorius (Vokietija)

Imants Liepiņš, Latvijos žurnalistų sąjungos valdybos narys

Ilja Kozins, Latvijos žurnalistų asociacijos pirmininkas

Dainius Radzevičius, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas

Krzysztof Konrad Skowroński, Lenkijos žurnalistų asociacijos pirmininkas

Kreipimasis nuotoliniu būdu suderintas ir paskelbtas 2022 m. kovo 22 d.

Vertė Domas Šniukas

*Rankose – laikraštis,
o už nugaros – smėlio maišai
saugantis prieš ataką. Slava Ukraini!*

UKRAINOS
ŽURNALISTIKA –
KARO GNIAUŽTUOSE

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

ŽURNALISTŲ LAIKRAŠTIS „MES ESAME IŠ UKRAINOS!“

JOLANTA BENIUŠYTĖ

Šio pavasario gyvenimo realybė pašaukė dalyvauti unikaliame žurnalistų solidarumo projekte – sukurti ir išleisti laikraštį karo ugnies siaubiamos Ukrainos žmonėms. Laikraštis „Mes esame iš Ukrainos!“ išspausdintas 80 tūkst. egzempliorių tiražu Lvive š. m. balandžio 20 d. ir iš karto pradėtas platinti iki pat fronto linijos. Specialų 16 puslapių nacionalinio laikraščio numerį išleido Lietuvos ir Ukrainos žurnalistų sąjungų žurnalistai, už spausdinimą sumokėjo Visuomenės informavimo etikos asociacija.

Medžiaga laikraščiui parengta per... savaitę

Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) pirminkui Dainiui Radzevičiui pasiūlius tapti būsimo laikraščio lietuviškosios dalies sudarytoja ir redaktore, jau tą patį vakarą teko imtis darbo, o buvo kaip tik ilgasis Kovo 11-osios – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šventinės dienos, savaitgalis. Simboliška pradžia. Kartu su LŽS vadovu D. Radzevičiumi, Ukrainos žurnalistų sąjungos (UŽS) vadovu Sergijumi Tomilenka aptarėme, koks turėtų būti laikraštis. S. Tomilenka pabrėžė, kad ukrainiečiams žiaurios agresijos akivaizdoje labai svarbus emocinis kitų šalių žmonių palaikymas, jų kovos už laisvę supratimas. D. Radzevičius priminė unikalų lietuvių žurnalistų ir leidėjų laikraštį „Laisva Lietuva“, išėjusį 1991 m. sausį, kai rusų desantininkai užgrobė Spaudos rūmus, vėliau tankais buvo atakuotas TV bokštas ir liejosi kraujas... Paklausus, koks terminas parengti laikraštį, S. Tomilenka iškalbingai atsakė, kad jo jau reikėjo vakar... Mat karo sąlygomis stringa internetas, trinka naujienų portalų, kitų žiniasklaidos priemonių darbas, o laikraščius leisti tapo labai sudėtinga dėl lėšų stokos, suirusios pristatymo logistikos ir dėl grėsmės gyvybei, nes okupantai, kaip matėme, negaili nieko. Tad informacinis leidinys,

stiprinantis dvasią, suteikiantis reikalingų žinių, ypač vietovėse, kur nėra nė elektros, labai reikalingas. Teko aktyviai suktis, kad laikraščio lietuviška medžiaga būtų kiek įmanoma greičiau parengta ir išversta į rusų, anglų kalbas.

*LŽS pirmininkas D. Radzevičius:
„Lietuvos žurnalistai yra aktyviai
mobilizavęsi organizuoti pagalbą
Ukrainai, noriu nuoširdžiai padėkoti
už tai visiems kolegoms.“*

Jolantos Beniušytės nuotr.

Laikraščio „Mes esame iš Ukrainos!“ pirmasis puslapis.

Taip pat teko ne kartą tartis feisbuko pokalbių lange su kolegomis, pasitarimus koordinavo LŽS pirmininkas D. Radzevičius, padėjęs suburti ir greitą vertėjų komandą (Ernestas Alesinas, Ruslanas Iržikevičius). Rengti rašinius padėjo ir LŽS valdybos narės, skyrių vadovės Jūratė Sobutienė (Šiauliai), Alma Mosteikaitė (Alytus), Evgenia Levin (Spaudos fotografai), taip pat Vilniaus (Domas Šniukas, Henrikas Vaitiekūnas), Kauno (Diana Krapavickaitė), Klaipėdos (Žydrūnas Naujokas, Jūratė Mazajeva), Tauragės (Eglė Červinskaitė) žurnalistai. Visi mūsų pokalbiai, pasitarimai baigdavosi viena fraze: „Slava Ukraini! Herojam slava!“

Kolegos savo publikacijose iš skirtingų Lietuvos regionų pasakojo apie pagalbą į

mūsų šalį atvykusiems ukrainiečiams, savanorystę pabėgėlių centruose, išgyvenamas emocijas dėl Rusijos karo Ukrainoje. Visa komanda dirbo su dideliu pakilimu ir džiaugsmu, kad gali nors savo kūrybiniais gebėjimais neatlygintinai prisidėti prie pagalbos ukrainiečiams. Spaudos fotografai taip gausiai pasidalijo nuotraukomis iš protesto akcijų, humanitarinės pagalbos vilksinių į Ukrainą, kad vietos visoms toli gražu nebūtų užtekę net keliuose laikraščio numeriuose. Lietuviškąją laikraščio dalį – aštuonis straipsnius – mes parengėme ir išvertėme per... savaitę! Iš to didelio entuziazmo parengėme per daug medžiagos. Kita vertus – ukrainiečiai kolegos galėjo pasirinkti, kokie tekstai jų auditorijai aktualesni, nes laikraštis išėjo ne toks jau didelis, o ir ukrainietiškę naujienų, svarbios spausdintos informacijos nuo karo nukentėjusiems žmonėms sulig kiekviena karo diena daugėjo...

Nors visi rašiniai į laikraštį netilpo, autorių darbas nenuėjo veltui. Jais pasidalijome su ukrainiečių ir mūsų naujienų portalais – juk medžiaga itin vertinga, nes išvers-ta į kelias kalbas, joje fiksuojamas Lietuvos gyventojų atsakas į karo siaubiamos Ukrainos bėdas – nuoširdi pagalba, atjauta, palaikymas kovoje už laisvę, protestas prieš laisvos šalies okupaciją ir karo žiaurumus. Ir šiame almanacho „Žurnalistika“ numeryje pateikiame du iš nespausdintų rašinių – apie uostamiesčio radijo žurnalisto Ž. Naujoko visos šeimos savanoriavimo ukrainiečių pabėgėlių centre pirmąją patirtį ir Henriko Vaitiekūno mintis apie baltą ir juodą neapykantą. Ačiū visiems kolegoms, prisidėjusiems prie šio unikalios laikraščio gimimo.

Nuotraukos iš Ukrainos kolegų feisbuko puslapių.

Informacija – ginklas, artinantis pergalę

Tad apie ką rašo mūsų unikalus laikraštis? Apie tai, kaip karas su rusų okupantais suvienijo ne tik ukrainiečius, bet ir Vakarų, pritaikiusius agresoriui griežtas sankcijas. Įkvepiantis šalies prezidento Volodymyro Zelenskio kreipimasis. Laikraštyje pasakojama apie tai, kaip žurnalistai, kiti kūrybinių profesijų žmonės tampa kariais, savanoriais. Kaip šių dienų karas Ukrainoje primena 1991-ųjų sausį, kai Kremlius bandė nutildyti laisva pasiskelbusios Lietuvos balsą. „Mas- kva prieš 32 metus nenorėjo suteikti laisvės Lietuvai, kaip dabar – Ukrainai. Kai politinė demagogija, grasinimai ir propaganda nepadėjo, pasiuntė armiją...“ Bet, įsitikinęs šių eilučių autorius D. Šniukas, „kad ir koks būtų Rusijos imperinis apetitas ir propaganda,

„Mes esame iš Ukrainos!“ išspausdintas 80 tūkst. egzempliorių tiražu Lvive už Lietuvos visuomenės informavimo etikos asociacijos lėšas.

Ukraina laimės, o jos žurnalistika istorijoje rašys auksinius puslapius, kuriais galės didžiuotis“.

Kaunietė žurnalistė D. Krapavickaitė pasakoja, kaip lietuviai vienijasi ir padeda ukrainiečių šeimoms su vaikais, renka humanitarinę pagalbą. „Rytas prasideda maldomis už Ukrainą, diena baigiasi malda už Ukrainą“, – rašo klaipėdietė žurnalistė J. Mazajeva, kurios šeima jaudinasi dėl giminių likimo okupuotoje Ukrainos teritorijoje. Beje, šiuo metu ši klaipėdiečių šeima priglaudė paauglę giminaitę, kuriai pavyko ištrūkti iš karo pragarų.

„Mes esame iš Ukrainos!“ pasakojama apie pasiaukojamą ukrainiečių žurnalistų veiklą ekstremaliomis sąlygomis – viskas vardan pergalės. Štai dvi jaunos mamos, Charkivo žurnalistės, nuo pirmųjų karo dienų priverstos slėptis nuo apšaudymo metro stotyje, gebėjo ne tik rinkti humanitarinę pagalbą, bet ir kovoti su okupantų skleidžiama dezinformacija, į vieną komandą suburti tinklaraštininkus, žurnalistus ir savanorius.

Zaporižios mieste pramogų pasaulio atstovas atidarė paramos centrą, renkantį lėšas kariams ginkluoti, ir jau pačioje pradžioje gynėjas aprūpino keliais šimtais šarvinių liemenių, Ivano Frankivske dizaineriai ir muzikantai siuva miegmaišius. Kirovohgrado srityje žurnalistai pina maskuojamuosius tinklus apkasams ir ruošia maistą kariuomenei, įvairių profesijų žmonės vienijasi į savanorių, savigynos būrius ir ima į rankas ginklą...

Taip pat laikraščio puslapių skaitytojai gali sužinoti, kaip organizuoti materialinę pagalbą

šalies viduje perkeltiems asmenims, kurie netekę namų ir viso turto, kaip elgtis, kai mieste nėra ryšio, ką daryti per antskrydžius ir kaip sau padėti susirgus ar susižeidus, jei nėra galimybės nuvykti pas gydytoją, bei kitą aktualią informaciją.

„Mes esame iš Ukrainos!“ – pasaulį apskriejusi frazė

Ir būtent apie šią vienybės, solidarumo galią, anot UŽS pirmininko S. Tomilenkos, skelbia ir skambus laikraščio pavadinimas „Mes esame iš Ukrainos!“. „Šis pavadinimas nėra atsitiktinis. Tai sparnuota frazė, kurią vaizdo

UŽS pirmininkas Sergijus Tomilenka: „Mūsų bendras laikraštis yra tiesioginis žurnalistų brolijos įrodymas.“

Certificate of Appreciation

is gratefully presented to

**Lithuanian Journalists' Union
(LŽS)**

for solidarity and significant assistance to Ukrainian journalists during the war

presented by the National Union of Journalists of Ukraine and Journalist's Solidarity Centers
on the Journalist's Day in Ukraine*

06.06.2022

NUJU President Sergiy Tomilenko

* On June 6, 1994, the National Union of Journalists of Ukraine became a member of the International Federation of Journalists.

Ukrainos Žurnalistų dienos, kuri kasmet švenčiama birželio 6 d., proga ukrainiečiai kolegos LŽS atsiuntė padėkos raštą, dėkodami už solidarumą ir reikšmingą pagalbą Ukrainos žurnalistams karo metu.

kreipimesi į bendrapiliečius pirmą kartą pasakė Mykolajivo srities karinės administracijos vadovas Vitalijus Kimas. Ši frazė jau tapo simboline, vartojama vietoj pasisveikinimo, pradėta spausdinti ant suvenyrų, net pasų viršelių. Pats Vitalijus Kimas tapo baisaus karo superžvaigžde – taip rašo žiniasklaida. Apie jį publikacija ir mūsų laikraščio puslapiuose. Kaip ir apie kitą legendinės frazės „Rusų karo laive, eik...“ autorių jūrų pėstininką Romaną Gribovą.

Šis laikraštis – mūsų Lietuvos kolegų dovana Ukrainos skaitytojams. Esame dėkingi

už iniciatyvą Lietuvos žurnalistų sąjungos vadovui Dainiui Radzevičiui ir redaktorei klaipėdietei Jolantai Beniušytei. Mūsų bendras laikraštis yra tiesioginis žurnalistų brolijos įrodymas. Šis leidinys apie ukrainiečių dvasios galią, apie tai, kaip mus palaiko pasaulis, ir, žinoma, apie mūsų pergalę!“ – feisbuke džiaugsmu, bendram laikraščiui išvydus dienos šviesą, dalijosi S. Tomilenka.

UŽS iniciatyva laikraštis aktyviai platinamas šalies teritorijoje per sąjungos padalinius, savanorių organizacijas, paštą, kur jis dar

veikia. Yra duomenų, kad pasiekė ir priešakinės karo linijas, ir okupuotas teritorijas.

Keletas atsiliepimų apie laikraštį iš feisbuko:

„Internetas yra internetas, svarbus ir spausdintas žodis. Ypač ten, kur sunku užmegzti ryšį. Ypač dėl to, kad leidinyje yra išskirtinės medžiagos. Ačiū S. Tomilenkai ir visiems dalyvavusiems kuriant laikraštį!“

„Didžiuojusi Ukrainos kolegoms, žurnalisto profesiją pakeitusiais į savanorius ar tarnybą kariuomenėje, – nepasiduosime ir laimėsime! Ačiū kolegoms iš Lietuvos už solidarumą ir palaikymą.“

„Pavyko leidinį išplatinti gyventojams merijos, vartotojų draugijos pastangomis, pasiuntėme laikraščius su savanoriais į Odesą. Tikras liaudies laikraštis, daug aktualios ir naudingos informacijos iš Ukrainos ir Lietuvos žurnalistų. Taip pat istorijos, kurios įkvepia ir motyvuoja laimėti. Kartu iki pergalės!“

„Puikios naujienos! Ačiū visiems, prisidėjusiems prie šio tikslo! Dabar esame priversti spausdinti savo laikraščio ribotą egzempliorių skaičių, nes spaustuvėje baigiasi popierius ir nėra dažų. Bet išeiname į pasaulį! Ir žmonės laukia laikraščio! Palaiko ir supranta! Tad jei anksčiau kilo abejonių dėl spausdintų leidinių ateities, dabar esame tikri, kad patys skaitytojai neleis išnykti mėgstamiausiam leidiniui. Žurnalistai yra svarbūs!“

Žurnalistų solidarumo akcijų – ne viena

„Žurnalistikoje svarbios visos žmonių gyvenimo detalės. O svarbiausia suprasti, kad žmogaus gyvenimas ir laisvė yra pagrindinis žurnalistikos objektas. Dėl to mes kartu su kolegomis iš Ukrainos. Laikraštį „Mes esame iš Ukrainos!“ finansavo Visuomenės informavimo etikos asociacija, kurią palaikė ir žurnalistai, ir leidėjai. Toks solidarumas yra puikus pavyzdys visiems kolegoms“, – sakė LŽS vadovas D. Radzevičius. Anot jo, bendras laikraštis yra vienkartinis leidinys, simbolinis dalykas, skelbiantis apie tai, kad karas negali užgniaužti laisvo žodžio. Kai karo metu kitos medijos nepasiekiamos, spausdintas žodis yra kaip niekad svarbus. Vienu laikraščiu gali pasidalyti daug žmonių. „Žurnalistika Ukrainoje gyvuoja tokia, kokia ir turi būti – su kritika, tyrimais, nepaisant to, kad vyksta karas. Tad ne veltui ir Ukrainos kariai, ir žurnalistai yra agresorių taikinyje numeris vienas“, – LRT radijo laidoje pristatydamas bendrą lietuvių ir ukrainiečių laikraštį kalbėjo LŽS pirmininkas.

Džiugu, kad žurnalistų solidarumo akcijų yra ne viena. Štai Lietuvos žurnalistų autoklubo (prezidentas Valdas Valiukevičius) nariai į Ukrainą nugabeno net 33 automobilius (juos dovanojo verslas ir automobilių sportas), tarp jų ir skirtą dirbti karo žurnalistui. „Lietuvos žurnalistai yra aktyviai mobilizavęsi organizuoti pagalbą Ukrainai, noriu nuoširdžiai padėkoti už tai visiems kolegoms“, – sakė D. Radzevičius.

UKRAINOS
ŽURNALISTIKA –
KARO GNIAUŽTUOSE

REMIA
SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIMO
FONDAS

LAISVĖ SAVANORIAUTI

ŽYDRŪNAS NAUJOKAS

Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo dieną – Kovo 11-ąją – šiemet su šeima paminėjome kitaip. Ukrainoje vykstant karui, negalėjau pasiduoti linksmybėms ar ilsėtis papildomą laisvadienį. Su šeima nusprendėme, kad turime solidarizuotis su ukrainiečiais ir padėti jiems, kuo galime.

Pirmiausia apsilankėme Klaipėdos universiteto kiemelyje vykusiame renginyje „Laisvės barščiai“ ir, paskanaavę šios ukrainietiškos nacionalinės sriubos, paaugojome uostamiestyje besimokantiems studentams iš Ukrainos, kurie liko atskirti nuo savo šeimų ir pajamų...

O pagalbos reikia ne tik jiems, bet ir visiems, bėgantiems nuo karo baisumų. Todėl nuvykome į Klaipėdoje, Melnragėje, netoli Baltijos jūros esantį Pagalbos ukrainiečiams centrą. Jame kasdien nuo 11 iki 18 val. dirba savanoriai – kruopščiai rūšiuoja ir dalija čia atvežamą labdarą: drabužius, avalynę, patalynę, indus, maisto produktus ir higienos priemonės, kurių labiausiai reikia čionai užsukantiems pabėgėliams.

Prisipažinsiu, kadangi savanoriauti važiauvau pirmą kartą, buvo nedrąsu. Visgi baimė dingo išvydus čia besidarbuojančius kelis pažįstamus: žurnalistę Agnę Bukartaitę, žinomą choreografę Agniją Šeiko, Klaipėdos turizmo ir kultūros informacijos centro direktorę Romeną Savickienę, Jūrų muziejaus direktorę Olgą Žalienę ir dar daug man nežinomų žmonių, kurie padėjo greitai perprasti šio darbo subtilybes. Nors su šeima planavome savanoriauti tik keletą valandų,

prisipažinsiu, ši veikla patiko tiek man, tiek mano šeimai, todėl nedvejodami į šį centrą atvykome ir kitą dieną. Viena, kai karą Ukrainoje stebi per televizorių, ir visai kitaip supranti šią tragediją, kai pamatai pagalbos prašančių moterų ir vaikų akis. Jas mato ir mano vaikai... Tuomet jie supranta, kad imti kur kas sunkiau, nei duoti... O ir klausimų ne- kyla, kodėl mes turime jiems padėti.

Laikas, praleistas Pagalbos ukrainiečiams centre, praleikia labai greitai ir aš žinau, kad mes dar atvyksime vėl, nes tai viena mūsų laisvės formų – laisvė savanoriauti. Norinčiųjų padėti ukrainiečiams yra, bet pagalbos rankų vis tiek trūksta...

Baigdamas pasidalysiu vienos savanorės papasakota istorija. Ji rašė: „Šiandien viena mama iš Ukrainos atvažiavo su paaugliu sūnumi pasiimti surinktų daiktų. Atrinkta striukė vaikinui netiko. Nuėjau ieškoti kitos. Apsivilko, tiko. Patikrinau kišenes, kad nebūtų paliktų šiukšlių. Ir... Radau... Ištraukiau, o ten raštelis su užrašu „Slava Ukraini“ ir 10 Eur. Mama susigraudino ir paklausė, ar pinigų galima pasiimti. Atsakiau – striukė jums tiko ir viskas, kas striukėje, priklausio jums. Moteris labai apsidžiaugė. Ačiū tam, kas padarė tokią superstaigmeną!!!“

UKRAINOS
ŽURNALISTIKA –
KARO GNIAUŽTUOSE

*Piktas parašius.
Konkurso „Lietuvos spaudos
fotografija 2022“ temos „Kariuomenė“
nugalėtojo Eimanto Genio nuotr.*

NEAPYKANTA: BALTOJI IR JUODOJI

HENRIKAS VAITIEKŪNAS

Tai sunkiai nupasakojamas jausmas: dešimtyse mokslo knygų jis yra aprašytas ir – kad ir kaip būtų keista – visose be išimties pasmerktas. Nes, girdi, įrodo tik asmenybės bejėgiškumą ir nemokėjimą susidoroti su problemomis. Ar atsimenate tą posakį, teigiantį, jog nuo meilės iki neapykantos – vos vienas nedidelis žingsnelis? Kasdieniame gyvenime su tuo žingsneliu kiekvienam teko susidurti. O nekasdieniame?

...1987-ųjų Kalėdas sutikau žurnalistinėje misijoje: karo niokojamame Afganistane. Kažkur kelyje tarp Herato ir Kandaharo rusiškas šarvuotis sustojo prie šulinio – papildyti vandens atsargų. Šulinys buvo užrakintas, tad jo dangtį kareiviams teko plėšte nuplėšti. Vandens gėrė godžiai. Tik ne visi. Kažkas patarė ir man negerti. O dar po valandos to vandens paragavusieji ėmė iš skausmo raitytis ir vemti: šulinys buvo užnuodytas. Taip baigėsi pirmoji neapykantos pamoka. Antroji pamoka buvo aštresnė – naktį prie karinio dalinio išmėtyti rusų

kalba išspausdinti lapeliai skelbė: mirtis okupantams! Bet į atmintį neišdildomai įsirėžė trečioji: visiškai tuščioje Kartaho miestelio gatvėje sutikau pilietį su Kalašnikovo automatu ant peties, kariui buvo... na, tikrai ne daugiau kaip dešimt metų. Berniukas į mane – neginkluotą, bet ir nekvieštą svečią – žiūrėjo su neslepia neapykanta. Ir nežinau, kodėl nešovė...

Psichologai aiškina, kad neapykanta – pats stipriausias jausmas, kuriuo išreiškiamas priešiskumas ir pasibjaurėjimas. Jis susijęs su noru

pašalinti ir sunaikinti neapykantos objektą. Ir tai – racionali apsauginė reakcija į elgesį, kuris grėsmingas išlikimui bei savisaugai. Apie karą negalvojantys (arba jį užmiršę) psichologai įspėja: tai pirmasis smurto etapas. Ir todėl pataria neapykantą iš savo minčių išguiti.

Ne jie vieni neapykantos siūlo atsikratyti. Anot oficialių dokumentų – Lietuvos baudžiamosios teisės, neapykantos kalba yra nusikaltimas, kuriam valstybė privalo užkirsti kelią arba už jį nubausti. Ir teigiama, kad neapykanta nesusiderinama su pagrindinėmis demokratinėmis vertybėmis. Dar daugiau: neapykantos kalba ir neapykantos nusikaltimai prieštarauja Europos Sąjungos sutarties 2-ajame straipsnyje nustatomiems pagrindinėms Europos vertybėms. Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 83 straipsnio 1-ąją dalį, Europos Parlamentas ir Taryba gali nustatyti taisykles dėl nusikalstamų veikų ir santykių apibrėžimo ypač sunkių nusikaltimų, turinčių tarpvalstybinį pobūdį, srityse.

Taip skamba biurokratine kalba išsakytosios nuostatos. Bet analogiški yra ir žodžiai iš kasdienės mūsų kalbos ir spaudos. Štai citata iš populiaraus Lietuvoje tinklaraščio: „Su kiekviena antiukrainiška putinoidinės agresijos diena Lietuvoje daugėja pykčio. Ir, jei nebūsimė atsargūs, šis pyktis peraus į neapykantą. O ten, kur neapykanta, nelieta vietos meilei...“

Apie kokią meilę, keistuoliai, kalbate? Ar apie meilę agresoriui?

Gyvenimas koreguoja ne tik mąstyseną: jis koreguoja ir patį gyvenimą. Ir kai situacijos ima keistis ne dienom, o valandom, jos turėtų koreguoti ir pačias taikingiausias bendražmogiškąsias nuostatas. Todėl dabar, po argumentų „už“, leiskite paieškoti ir argumentų „prieš“.

Pirmiausia kviečiu susipažinti su dviem neapykantos rūšimis – juodąja ir baltąja.

Juodosios neapykantos mūsųose daugiausia. Ir nesiruošiu neigti, kad ji pačiam nekentėjui kenkia labiau, nei tam, į kurį yra nukreipta. Šiuo atveju dėl streso ir pykčio pirmiausia nukentės sveikata: hipertenzijos, nervai, migrenos. Susidoroji su ta juodąja neapykanta nėra sunku: pakaks prisiminti, kad gyvenimas – toks sudėtingas, jog jame priežasčių, galinčių sukelti neigiamas emocijas, visuomet pakanka.

Baltoji neapykanta yra rami. Ji negniuždo ir neapakina. Ji telkia jėgas gintis nuo užpuoliko. Baltąją neapykantą žmonės išgyvena tyliai, nes tikslas – sustabdyti blogį. Ir svarbiausia: baltoji neapykanta – tai neapykanta reiškiniui, o ne jo dalyviui ar sukėlėjui.

Kontroliuoti šias dvi neapykantos rūšis nėra lengva. Tačiau pavyzdį, kaip tai daryti išlaikant ramybę ir susikaupimą, matau: tai Prezidentas Volodymyras Zelenskis. Žmogus, kuris laikiną pralaimėjimą netrunka paversiti pergale ir pats kasdien darosi tvirtesnis. Jis puikiai valdo emocijas, yra pasitikintis ir savo jausmų šeimininkas. Nežinau, ar Prezidentas neapkenčia. Tačiau jo pyktį iš ekrano matau: tas pyktis neša kovos energiją.

„Kovos energija, pyktis ir bendra tautos neapykanta priešui kuria mūsų draugystę“, – 1987-aisiais rašė Afganistano laikraštis „Hasht-e Sobh“. Mintis paprasta: neapykanta – tai pasipriešinimas blogiui. Ir baigsis ji tuomet, kai baigsis priešų jėgos.

Kiekvienas mūsų veiksmas šiandien susijęs su kova. Padės ją laimėti baltoji neapykanta. O po pergalės šio jausminio akto jau ir nebereikės.

ŽINIASKLAIDA
IR VALSTYBĖ.
ATEITIES ĮŽVALGOS

*Mogensas Blicheris Bjeregardas.
Jolantos Beniušytės nuotr.*

PROFESIONALIŲ ŽURNALISTŲ REIKĖJO IR REIKĖS, BET UŽ LAISVĄ ŽODĮ TEKS KAUTIS

JOLANTA BENIUŠYTĖ

Žiniasklaida ir žurnalistika šiuo metu pasaulyje patiria labai daug iššūkių, susijusių su liekamaisiais pandemijos reiškiniais, kariniais konfliktais, dezinformacijos plitimu, tobulėjančiomis informacinėmis technologijomis ir dėl to kintančiais visuomenės įpročiais. Apie visa tai kalbamės su Europos žurnalistų federacijos (EŽF) prezidentu Mogensu Blicheriu Bjeregardu (Mogens Blicher Bjerregård).

Kaip vertinate dabartinę žiniasklaidos situaciją Europoje? Kokios transformacijos vyksta, ar daug bankrotų, o gal atsiranda naujų žiniasklaidos formų? Ar dar skaitysime popierinius laikraščius? Kokios žurnalistų perspektyvos? Ar, įsivyraujant socialiniams tinklams, jie vis dar reikalingi?

Žiniasklaidos padėtis įvairiose šalyse skiriasi. Kai kuriose šalyse vyriausybės dėl pandeminės padėties sugebėjo sukurti žiniasklaidos atkūrimo planus, o kitos šalys to nepadarė. Nepastebiu, kad padaugėjo bankrotų. Vienas iš teigiamų rezultatų – piliečiai vis dažniau ieško patikimos informacijos, t. y. profesionalios žurnalistikos. Laikraščiai ras savo nišą, galbūt jų bus mažiau, gal jie bus rengiami kitaip nei šiandien, gal žurnalistams turės mažiau kasdienio, bet daugiau savaitinio darbo – tai tikrai sunku prognozuoti. Juk jau prieš daugelį metų ekspertai prognozavo spausdintų laikraščių mirtį, tačiau to neįvyko. Įtemptas COVID-19 pandemijos laikas parodė, kad profesionalių žurnalistų reikia, o ir dabar visuomenėje esama tendencijos reikalauti kuo daugiau žurnalistinių darbų. Tad esu gana optimistiškai nusiteikęs, manau, kad ateityje žurnalistikos poreikis tik augs.

Tačiau daug žurnalistų darbo vietų dabar bus kitokios, be kita ko, šiai profesijai labai svarbu visos karjeros metu kelti profesionalumą ir mokytis visą gyvenimą. Manau, turime taip parengti žurnalistus, kad jie iš naujų technologijų gautų naudos, turėtų ambicijų kuo geriau jomis pasinaudoti: ne kovoti, bet prisijaukinti, panaudoti ir kontroliuoti.

Naujas žurnalistikos iššūkis – dezinformacijos naratyvai ir kaip visuomenę išlaisvinti nuo tų melagingų pasakojimų, kuriuos strategiškai susikūrė autoritariniai režimai.

Kaip manote, ar žiniasklaidos priemonės turėtų gauti finansinę paramą ir kokiomis formomis, kad politikai nedarytų poveikio turiniui? Gal galite pasiūlyti Danijos patirtimi?

Europoje yra daug mažų šalių ir kalbų, o žiniasklaidos pliuralizmas yra svarbus mūsų demokratijai plėtrai, tad akivaizdu, kad žiniasklaida taip pat turi būti finansiškai remiama. Ir tai gali būti daroma laikantis ištiesios pagalbos rankos principo, kai valstybės nedarą poveikio žurnalistikos turiniui. Verta būtų apsvarstyti gerą daniškos patirties pavyzdį. Gegužės pabaigoje Danijos vyriausybė su dauguma šalies parlamento narių sudarė susitarimą dėl pagalbos vietos žiniasklaidai, kad ji sustiprėtų, keistųsi, kurtųsi naujos žiniasklaidos įmonės. Nutarta įsteigti tiriamosios žurnalistikos mokymo centrą, vienas iš jo finansavimo šaltinių – televizijų sumokėtas 6 proc. dydžio apyvartos mokestis. Taigi, galima kurti paramą žiniasklaidos priemonėms, kai jos yra inovatyvios, kai matote jas kaip demokratijos šalyje garantą. Tai labai svarbu.

Kas daroma dėl didesnio žurnalistų saugumo? Ukrainoje žuvo daug žurnalistų, žūva ir kitur pasaulyje. Kaip tai sustabdyti, kaip apsaugoti savo profesinę pareigą vykdančius kolegas ar padėti jų šeimoms?

Tai viena didžiausių mūsų grėsmių ir iššūkių, o po daugelio patirties metų mes visi

žinome, kaip sunku tai išspręsti. Viena iš priemonių – parengti nacionalinius veiksmų planus Jungtinių Tautų veiksmų plano kontekste dėl žurnalistų saugumo. Kad tokie nacionaliniai planai būtų sudaryti, turėtų stengtis tiek šalių žiniasklaida, tiek įsipareigoti ir valdžia. Žurnalistai, žiniasklaidos savininkai, atitinkamos ministerijos, policija, teisėjai ir kitos suinteresuotos tarnybos turi būti tų planų dalis ir prisiimti atsakomybę, nes tai svarbu mūsų visuomenei. Viena iš svarbių šių planų užduočių – sukurti labai išsamią žurnalistų saugumo stebėsenos sistemą, kad būtų įmanoma dar ankstyvoje stadijoje įžvelgti grėsmingas tendencijas ir, tikėkimės, laiku išvengti smurto ar net, blogiausiu atveju, žurnalistų žudymo. Grėsmes reikia rimtai vertinti iš karto, o valstybė už tai atsako, ir tai bus pabrėžta veiksmų plane. Kelios šalys – Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Švedija ir Danija – jau sudarė tokius nacionalinius žurnalistų saugumo planus.

Kaip vertinate spaudos laisvę Europoje, daugėja jos ar mažėja?

Deja, spaudos laisvės Europoje mažėja. Pažvelkite į Europos Tarybos platformai žurnalistų saugumui skatinti pateiktus įspėjimus, kad šiemet grėsmės spaudos laisvei padidėjo 41 proc. Be to, žurnalistams gerokai pavojingiau dirbti tiriamosios žurnalistikos srityje, autoritariškesni šalių režimai padidino cenzūrą ir savicenzūrą. Nepralenkiamo čia Rusijos valdžia, vykdanči nusiakaltėlišką informacinį karą.

Dėkoju Jums už atsakymus, sėkmės ginant žurnalistų teises.

Ačiū Jums už svarbų darbą, tikiuosi, kad šie atsakymai Jūsų auditorijai bus naudingi.

*Marius Lukošius vizito
„Al Jazeera“ televizijos kompanijoje
Katare metu.
Asmeninio archyvo nuotr.*

RE M I A

ŽINIASKLAIDA
IR VALSTYBĖ.
ATEITIES ĮŽVALGOS

ŽURNALISTŲ IŠŠŪKIAI YRA VISUOMENĖS IR VALSTYBĖS IŠŠŪKIAI

JOLANTA BENIUŠYTĖ

Apie žurnalistikos padėtį ir ateitį kalbamės su Mariumi Lukošiumu, UNESCO sekretoriato tarptautiniu darbuotoju, dirbančiu Paryžiuje (Prancūzija), atsakingu už komunikacijos ir informacijos sektorį.

Kokius naujus išbandymus žiniasklaidai atnešė prasidėjęs karas Ukrainoje?

Karas Ukrainoje, kaip ir bet kuris kitas karinis konfliktas, yra didžiulis iššūkis spaudos laisvei. Šiame informaciniame kare Ukrainos žiniasklaida stovi priešakinėje linijoje, rodydama, kuo skiriasi žiniasklaida, kuri vadovaujasi ne visuotinės propagandos, o spaudos laisvės principais.

Žurnalas „Economist“, tarptautinė organizacija „Reporteriai be sienų“ ir daugelis medijos stebėtojų ir analitikų atkreipia dėmesį, kad į žurnalistus Ukrainoje tyčia buvo nukreipta karinė ugnis, o žuvusieji reporteriai, beje, iš įvairiausių šalių jau skaičiuojami dešimtimis. UNESCO Generalinė Direktorė, kurią Jungtinių Tautų šalys narės įpareigojo vykdyti nusikaltimų prieš žurnalistus, ypač jų žūčių, stebėseną, jau paskelbė, kad Ukrainoje žuvo devyni žurnalistai. Čia įskaičiuojami tik tie medijų darbuotojai, kurie, kaip jau yra tiksliai nustatyta, žuvo vykdydami savo profesines pareigas. Tarp jų yra ir lietuvis dokumentalistas Mantas Kvedaravičius. Daug žurnalistų ir medijų darbuotojų buvo pagrobta, sužeista ar užpulta.

Į žurnalistus yra taikomasi specialiai, nes tai yra bene pirmas toks karas, kai bet kas, naudodamasis šiuolaikinėmis technologijomis, gali pranešti apie įvykius. Žmonės protestuoja su iškeltais mobiliaisiais telefonais, kuriais filmuoja čia ir dabar. Tokie pranešėjai yra grėsmė agresoriui, ypač kai jie yra profesionalūs žurnalistai, turintys tiesioginį ryšį su patikimais naujienų sklaidos kanalais. Todėl žurnalistų saugumas šiame konflikte tapo dar didesne problema nei

iki tol vykusiuose kariniuose konfliktuose. Be to, atakuojama medijų infrastruktūra: televizijos bokštai, redakcijos, interneto infrastruktūra.

Šis karas smogė ir nepriklausomai žurnalistikai Rusijoje. Dar prieš prasidedant invazijai ji buvo griežtai kontroliuojama, tačiau kai kurios nepriklausomos žiniasklaidos priemonės kovojo, gindamos savo nepriklausomą redakcinę politiką. Tai pasikeitė kovo 4 d. priėmus įstatymą, pagal kurį už „klaidingos informacijos“ apie karą dalijimąsi gali būti baudžiama iki 15 metų kalėjimo. Daug vietinių nepriklausomų leidinių užsidarė, jų žurnalistai emigravo. Rusijoje buvo užblokuota prieiga ir prie užsienio naujienų leidinių, socialinių tinklų.

Šis konfliktas dar labiau pasunkino ir taip prastėjančią nepriklausomos žiniasklaidos padėtį visame pasaulyje. Dar iki jam prasidedant UNESCO 2021 metu raporte, skirtame žiniasklaidos laisvės analizei, atkreipė dėmesį, kad nepriklausomai žurnalistikai visame pasaulyje, o ypač šalyse, kur spaudos laisvė yra tradiciškai varžoma, gresia didelis pavojus. Susiduriama su verslo modelių erozija, didėjančiais spaudos laisvės apribojimais ir nuolatinėmis grėsmėmis žurnalistų saugumui. Dabar stebime ir didžiulę dezinformacijos bangą, griaušančią žurnalistiką kaip profesiją.

Kiek svarbi kova su dezinformacija ne tik žiniasklaidoje, bet ir socialiniuose tinkluose?

Paskutiniajame praėjusio amžiaus dešimtmetyje, pasibaigus Šaltajam karui, susiformavęs Rytų ir Vakarų konsensusas, kad

žiniasklaida nėra vien kovos laukas, bet ir vieta, kur šalys, kultūros ir politinės sistemos gali diskutuoti, atrodo, baigiasi, bent jau Šiaurės pusrutulyje. Tendencija, kad žiniasklaida bus įtraukiama į kovą tarp valstybių ir ideologinių sistemų, nėra visiškai nauja. Tam didelį postūmį davė ne tik politiniai įvykiai, bet ir naujos technologijos, ypač socialinių tinklų atsiradimas, kur kiekvienas, įgijęs populiarumo, gali tapti svarbiu informacijos sklaidėju, o turtingos korporacijos arba tai nutarusios daryti vyriausybės investuoja į dezinformacijos kampanijas. Prisiminkime šios tendencijos etapus: informacinės atakas iš Rytų, „Cambridge Analytica“ epopėją, ir t. t. Dirbtinis intelektas, „botai“ ir daugybė kitų technologijų tik įrodo, kad kovojant su dezinformacija nėra institucinių ribų, tad svarbu išmokyti jai duoti atkirtį tiek žiniasklaidoje, tiek ir socialiniuose tinkluose. Efektingiausiai atsikerta, beje, ne valstybinės institucijos, o visuomenė ir žiniasklaida.

Sunkus uždavinys yra ne tik efektyvus dezinformacijos užkardymas, bet ir lazdos neperlenkimas. Kova su melaginga informacija, kaip taisyklė, yra kova su kišimusi, vykdomu iš išorės. Jau prieš kelerius metus Europos šalys priėmė nemažai įstatymų, reguliuojančių socialinius tinklus, visu pirma, rinkimų kontekste. Vienas svarbių jų principų – tai, kas taikoma išorei, neturėtų būti taikoma šalies viduje, jos piliečiams. Šalia sėkmingo atkirčio ne mažiau svarbu išlaikyti nuomonių pliuralizmą viduje, nes tai yra laisvės esmė.

Beje, pati kova su dezinformacija nėra kažkas naujo. Prisiminkime laikus, na, kad ir viduramžius, kai visuomenės nuomonę

reguliavo viena institucija, kai žmogaus būtį ir buitį visuotinai kontroliavo oficialioji religija. Kova su tuo, kas buvo laikoma religine erezija, įgaudavo drastiškų formų. Vykdavo religiniai karai. Ir tik naujaisiais amžiais, kai Vakarų visuomenės išmoko atmesti tai, kas žalinga, bet ne religijos ir sąžinės laisvės sąskaita, atsirado moderni, žmogaus teisėmis grįsta visuomenė. Beje, spaudos ir saviraiškos laisvė yra religijos ir sąžinės laisvės tęsinys moderniais laikais.

Lietuvos žurnalistai dažnai išsako nepasitenkinimą, kad juos pernelyg uoliai reguliuoja etikos tarnai, skundžiasi dėl perteklinio Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) taikymo, kai juo net naudojamosi siekiant išvengti nepatogių žurnalistų klausimų. Kokia situacija Prancūzijoje, kitose šalyse?

Bet kurioje autoritarinėje visuomenėje spaudos laisvė, jei tik atsiranda galimybė, yra ribojama visais prieinamais būdais, tarp jų ir priešinant teisę į privatumą su teise į žodžio laisvę. Deja, bet ir demokratinėse šalyse esantieji galios pozicijose tai gali bandyti daryti manipuliuodami įstatymais ir teisine sistema. Paskutinis spaudos laisvės bastionas yra laisvas ir nepriklausomas teismas. Situacijoje, kai, mažinant skaidrumą, buvo bandoma pasinaudoti BDAR, matėme, kaip efektyviai ir apgindami spaudos laisvę veikė Lietuvos teismai.

Reikėtų pasakyti, kad ginčai, susiję su informacija, įgijo didžiulę reikšmę ne tik žurnalistikai, bet ir visai visuomenei, ypač dėl technologijų plėtros, kuri suteikia galimybę bet kam tapti informacijos rengėju ir

skleidėju. Todėl informacijos prieinamumas tampa ypač svarbus.

Gal Lietuvai reikėtų pagalvoti apie specialios institucijos steigimą, kuri užtikrintų šiuolaikišką informacijos prieinamumo višiams – žiniasklaidai, piliečiams, pilietinės visuomenės įstaigoms – reguliavimą? Įstatymai tai garantuoja, bet tokios institucijos, kuri užtikrintų jų įgyvendinimą, proaktyvumą, nėra. Minėtosios institucijos dažniausiai vadinamos informacijos komisarų ar informacijos ombudsmenų įstaigomis ir egzistuoja Jungtinėje Karalystėje, JAV, Kandoje, Prancūzijoje, Skandinavijoje ir dar daugiau kaip 70 šalių. Jos užtikrina informacijos prieinamumą, svarsto ginčus, skatina piliečius naudotis informacijos laisvės įstatymų normomis, koordinuoja teisės aktus, skirtus valstybės pareigūnams, atsakingiems už informacijos teikimą visuomenei, o kai kuriose šalyse net atlieka ikiteisminius tyrimus, susijusius su teisinių normų, reguliuojančių informacijos prieinamumą, pažeidimu. Štai tyrimą dėl „Cambridge Analytica“ vaidmens manipuliuojant duomenimis politinės kampanijos („Brexit“ referendumo) metu atliko ne prokuratūra, o Jungtinės Karalystės informacijos komisarų biuras (<https://ico.org.uk/media/action-weve-taken/2260271/investigation-into-the-use-of-data-analytics-in-political-campaigns-final-20181105.pdf>).

Lietuva aktyviai dalyvauja kurdama naują informacijos prieinamumo ekosistemą. Šalis buvo tarp pirmųjų šalių, ratifikavusių Europos Tarybos konvenciją dėl teisės susipažinti

su oficialiais dokumentais, įsigaliojusią 2020 metų pabaigoje.

Minėtųjų šalių patirtis rodo, jog informacijos prieinamumui užtikrinti pravartu turėti profesionalią instituciją. Ji ne tik įgyvendintų teisę į informaciją, bet ir didintų skaidrumą, įgalintų pilietinę visuomenę, stiprintų saviraiškos ir žodžio laisvę, subalansuotų teisę į privatumą. Etikos inspektorius ar Seimo kontrolieriaus institucijos tik išloštų, jei joms į pagalbą ateitų tokia nepriklausoma įstaiga, atsakinga už tai, kad prieinamumas prie visos oficialios informacijos būtų tinkamai įgyvendinamas. Etikos reguliavimo įstaigos svarbios, bet jos gali ir neatliepti visų šiuolaikinės informacinės visuomenės poreikių.

Kaip manote, kokie iššūkiai laukia žurnalistų ateityje ir kaip tam ruoštis?

Žurnalistų iššūkiai yra ir visuomenės ir valstybės iššūkiai. Ateityje mums visiems reikės galvoti, kaip geriau užtikrinti žurnalistikos ekonominę nepriklausomybę, išvengiant situacijos, kai žurnalistai patenka į valstybės ar korporacijų „globą“, kaip stiprinti žiniasklaidos profesionalumą, visuomeninį transliuotoją, kaip atskirti informaciją nuo dezinformacijos nepažeidžiant laisvės reikšti savo nuomonę ir kaip užtikrinti, kad technologijų vystymasis būtų susijęs su daugiau pliuralizmu.

Ačiū Jums už išsamius atsakymus, sėkmės darbuose!

*Interviu yra pateikiama asmeninė
Marius Lukošius nuomonė.*

freepik.com nuotr.

ŽINIASKLAIDA
IR VALSTYBĖ.
ATEITIES ĮŽVALGOS

UŽ KIEK IR KOKIŲ VIEŠINIMO PASLAUGŲ PERKA VALSTYBĖS INSTITUCIJOS?

Kasmet viešinimo ir informavimo paslaugoms įsigyti ministerijos išleidžia vidutiniškai po 5,3 mln. eurų, rodo pirkimų duomenys, pateikiami atnaujintoje „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (TILS) svetainėje www.stirna.info.

Ministerijos, atsakydamos į TILS užklausas, pateikė duomenis apie 133 sutartis už

7,4 mln. eurų, skirtas publikacijoms rengti ir sklaidai. 2016–2021 m. Viešųjų pirkimų tarnybos duomenimis, tų pačių 133 sutarčių vertė yra 12 mln. eurų.

2015 m. sausio mėn. – 2021 m. birželio mėn. viešasis sektorius vidutiniškai kasmet išleido po 33,9 mln. eurų viešinimo ir informavimo paslaugoms įsigyti. Apie

pusę (109,1 mln. eurų iš 237,3 mln. eurų) visų viešinimo lėšų skyrė valstybės valdomos įmonės, ministerijos ir savivaldybės.

Šiuo laikotarpiu 10 proc. daugiausia lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms išleidusių viešojo sektoriaus institucijų buvo atsakingos už 86 proc. (204 mln. eurų) visų viešinimo ir informavimo paslaugoms skirtų išlaidų. Be to, 10 proc. didžiausių tiekėjų bei tiekėjų grupių sudarė sutarčių už 85 proc. (201 mln. eurų.) visos viešinimo ir informavimo paslaugų vertės.

Ministerijų išlaidos viešinimo bei informavimo paslaugoms sudarė daugiau nei 15 proc. visų pirkimų vertės: sudarytos 849 viešinimo bei informavimo paslaugų sutartys už 37,2 mln. eurų.

Trys daugiausia viešinimo lėšų išleidusios ministerijos yra atsakingos už 60 proc. (22,6 mln. eurų) visų ministerijų išlaidų. Žemės ūkio ministerija skyrė daugiausia lėšų – sudarytos 69 sutartys už 11,9 mln. eurų. Aplinkos ministerija sudarė 109 sutartis už 7,5 mln. eurų, Ekonomikos ir inovacijų ministerija – 74 sutartis už 3,2 mln. eurų.

Du trečdaliai (22,2 mln. eurų) ministerijų lėšų viešinimo bei informavimo paslaugoms skirti komunikacijos bei reklamos agentūroms, penktadalis (7 mln. eurų) – nacionalinėms, o dvidešimtoji dalis (1,5 mln. eurų) – regioninėms žiniasklaidos priemonėms.

„Tikiuosi, nuo šiol galėsime lengviau suprasti, iš ko, už kiek ir kokias viešinimo ir informavimo paslaugas perka valstybės institucijos. Tačiau jos turi kur pasitempti.

Pavyzdžiui, užimti aiškią poziciją, kad už mokesčių mokėtojų pinigų užsakytas turinys privalo būti aiškiai pažymėtas ir neklaidinti visuomenės. Taip pat svarbu remtis aiškiais rodikliais, kurie leistų suprasti, ar veiksmingai naudojamos viešinimui skirtos lėšos“, – tvirtino Sergejus Muravjovas, „Transparency International“ Lietuvos skyriaus vadovas.

8 proc. (2,8 mln. eurų) ministerijų lėšų viešinimo ir informavimo paslaugoms įsigyti buvo skirta dvylikai su politikais susijusių įmonių ir įstaigų. Apskritai – kiek daugiau nei 4 proc. visų viešojo sektoriaus viešinimo bei informavimo paslaugų sutarčių buvo sudarytos su įmonėmis ir įstaigomis, turinčiomis sąsajų su politikais arba jų sutuoktiniais. Šioms 85 įmonėms ir įstaigoms skirti 3 proc. visų viešinimo bei informavimo paslaugų lėšų (7 mln. eurų).

Remiantis iš UAB „Mediaskopas“ gautais duomenimis, 2016 m. sausio mėn. – 2021 m. birželio mėn. daugiau nei pusė ministerijų užsakymo ir apmokėto turinio nebuvo tinkamai pažymėtas. Vertinant ministerijų sudarytas pirkimų sutartis, iš esmės nebuvo įmanoma nustatyti įvykdytų pirkimų rezultatų žiniasklaidoje, įvertinti viešinimui skirtų lėšų panaudojimo efektyvumo.

Ši analizė atlikta remiantis Viešųjų pirkimų tarnybos viešųjų pirkimų duomenimis ir pateikus užklausas gautais duomenimis iš ministerijų ir stebėsenos institucijų.

Parengta pagal „Transparency International“ Lietuvos skyriaus informaciją

*Konferencijos dalyvius sveikina
Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen.
Leonardo Skirpsto nuotr.*

2022-IEJI – VYTAUTO
GEDGAUDO METAI

REMI A

IŠEIVIJOS LIETUVIŲ ŽURNALISTIKOS AKTUALIJOS

ANGELINA LIAUDANSKIENĖ

Balandžio 6 d. Lietuvos Respublikos Seime vyko tarptautinė mokslinė praktinė konferencija „Išeivijos žiniasklaida ir žurnalistai“, skirta išėivijos žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo gimimo 110-osioms metinėms paminėti.

Iš kairės – LŽS vicepirmininkas Vytautas Kvietauskas, LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius ir SRTR fondo vadovas Gintaras Songaila.

Konferencijos Seime dalyviai.

Konferencijos dalyvius sveikino Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen ir Seimo Kultūros komiteto pirmininkas Vytautas Juozapaitis. Kreipdamasi į konferencijos dalyvius Seimo Pirmininkė akcentavo laisvo žodžio – vienos svarbiausių liberalios demokratijos vertybių – svarbą.

V. Čmilytė-Nielsen pabrėžė Gedgaudų šeimos indėlį atkuriant Lietuvos nepriklausomybę, taip pat akcentavo V. Gedgaudo žmonos Stefanijos reikšmingą darbą ir indėlį ne tik į skautų judėjimą, bet ir įamžinant savo vyro atminimą. Seimo Pirmininkė Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Vilniaus skyriaus valdybos narėms Lianai Binkauskienei ir Angelinai Liaudanskienei perdavė gėlių puokštę, skirtą Vytautui ir Stefanijai Gedgaudams pagerbti. Ši puokštė buvo nuvežta į

Antakalnio kapines ir padėta ant Gedgaudų šeimos kapo, esančio Menininkų kalnelyje.

Konferencijos pirmojoje sesijoje „Istorijos punktyrai“ Vilniaus universiteto prof. dr. Remigijus Misiūnas pranešime „Išeiškos Lietuvos periodika: kontekstai ir tekstai“ apžvelgė išeiškos spaudos ištakas ir raidą, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Dokumentinio paveldo departamento direktorė dr. Jolanta Budriūnienė pranešime „XX a. JAV lietuvių informacinės sklaidos trajektorijos“ savitai papasakojo apie JAV lietuvių leidybą anglų kalba 1950–1990 m. V. Gedgaudo, žurnalistikos idealisto, gyvenimo (1912–1999) apybraižos metmenis pristatė Vilniaus universiteto doc. dr. Jolanta Mažylė, viena iš konferencijos organizatorių. „Istorijos punktyrų“ sesijos

Vilniaus universiteto prof. dr. Remigijus Misiūnas – apie išeiškos periodiką.

diskusijai vadovavo žurnalistas, kultūrologas Vytautas Jonas Juška.

Unikaliu bendrystės tiltu pavadintoje antroje sesijoje labai plačiai pristatytos išeivijos lietuvių dabartinės žiniasklaidos ir žurnalistikos aktualijos. Jas auditorijai nuotoliniu būdu pateikė Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkė Dalia Henkė, JAV lietuvių laikraščio „Draugas“ vyriausioji redaktorė Ramunė Lapas, Italijos lietuvių interneto portalo Itlietuviai.it vyriausioji redaktorė Neringa Budrytė, Lenkijos lietuvių „Aušros“ leidyklos vyr. redaktorius ir direktorius Sigitas Birgelis, Airijoje gyvenantis žurnalistas, V. Gedgaudo premijos laureatas Svajūnas Sabaliauskas-Geladuonis. Unikalaus bendrystės tilto diskusiją moderavo LŽS ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) pirmininkas Dainius Radzevičius.

Trečiojoje konferencijos sesijoje apie žinias ir jų sklaidos kanalus kalbėjo Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo (SRTR fondas) direktorius Gintaras Songaila, naujienų portalo „The Lithuania Tribune“ vyr. redaktorius Ruslanas Iržikevičius ir Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Jonas Staselis. Šią diskusiją, į kurią aktyviai įsitraukė ne tik konferencijos dalyviai, bet ir Seimo nariai Dalia Asanavičiūtė bei Vytautas Juozapaitis, moderavo LŽS pirmininko pavaduotojas Vytautas Kvietkauskas.

LŽS ir NŽKA pirmininko D. Radzevičiaus manymu, ši konferencija yra ypatingas Lietuvos bendrystės tiltas su išeivijos žiniasklaida ir žurnalistais. Ir labai svarbu, kad šios dvi žurnalistų kūrybinės organizacijos, šiemet minėdamos V. Gedgaudo atminimo metus, atsigręžė į savo tautiečių

Viena iš konferencijos organizatorių Vilniaus universiteto doc. dr. Jolanta Mažylė.

žurnalistų, gyvenančių svetur, profesijos iššūkius.

Renginį organizavo Lietuvos Respublikos Seimas, LŽS ir Fridricho Eberto fondas.

Šventę organizavo LŽS Vilniaus skyrius (vadovė dr. Jolanta Mažylė).

Arūno Sartanavičiaus nuotr.

2022-IEJI – VYTAUTO
GEDGAUDO METAI

RE M I A

VYTAUTO GEDGAUDO PREMIJA ĮTEIKTA JO TĖVIŠKĖJE MAŽEIKIUOSE

ELEONORA BUDZINAUSKIENĖ

Gegužės 7-ąją, Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną, Mažeikiuose įteikta žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo premija. Ši garbinga premija šiemet skirta Audronei Kosciuškienei ir Justinui Lingiui už TV laidų ciklą „Viltis abipus Atlanto“.

Mažeikiuose vykusio Spaudos šventės renginio, skirto legendinio žurnalisto ir redaktoriaus Vytauto Gedgaudo atminimui jo tėviškėje, akimirkos.

Mažeikių krašto muziejuje atidaryta V. Gedgaudiui skirta paroda „Laiko sūpuoklėse“, kurioje V. Gedgaudo premijos laureatės, Vilniaus universiteto docentės dr. Jolantos Mažylės. Pristatytas ir šiemetinės premijos laureatų filmas „Viltis abipus Atlanto: žurnalistas Vytautas Gedgaudas“. Iškilmingame minėjime įteikti Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) apdovanojimai.

Iškilmėse buvo perskaitytas Prezidento Gitanio Nausėdos sveikinimas žurnalistams, kultūros darbuotojams, kalbos ir knygos mylėtojams.

„Labai simboliška ir prasminga, kad šiemet ši diena švenčiama legendinio žurnalisto ir

redaktoriaus Vytauto Gedgaudo tėviškėje Mažeikiuose. Gimtinėje žmogaus, kurio vardu Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija paskelbė 2022-uosius metus. (...) Tikiu, kad Vytauto Gedgaudo – erudito, aukštos kultūros ir tolerancijos žmogaus – asmenybė iki pat šių dienų įkvepia žurnalistus. Ne veltui kasmet už turiniu ir forma išsiskiriančius darbus skiriama jo vardo premija yra vienas svarbiausių ir garbingiausių žiniasklaidos apdovanojimų Lietuvoje“, – be kita ko, sakoma šalies vadovo sveikinime.

LŽS valdybos sprendimu šiemet Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos minėjimas surengtas V. Gedgaudo gimtuosiuose Mažeikiuose. Tai tarsi V. Gedgaudo dvasinis

Paroda „Laiko sūpuoklėse“.

sugrįžimas į tėviškę, kurią jis paliko daugiau nei prieš aštuonis dešimtmečius, 1939-ųjų vasarą, Antrojo pasaulinio karo išvakarėse.

LŽS ir NŽKA 2022-uosius žurnalisto Vytauto Gedgaudo metais paskelbė siekdamas deramai pagerbti V. Gedgaudo darbus atkurtai Lietuvai jo gimimo 110-ųjų metinių progą. Tai padaryta įvertinus žurnalisto ir ilgamečio tautinės minties JAV lietuvių laikraščio „Dirva“ vyriausiojo redaktoriaus V. Gedgaudo indėlį skatinant profesionaliąją žurnalistiką. Jis paskyrė asmeninių lėšų fondui, kuris ir tapo kasmet teikiamos jo vardo premijos pagrindu.

Nuo 1997 m. V. Gedgaudo premija yra LŽS ir NŽKA kasmetinė premija, skiriama už išskirtinius spaudos, radijo, televizijos, interneto

ir fotožurnalistikos darbus šių organizacijų nariams.

Amžininkų atsiminimuose dažnai pabrėžiamas V. Gedgaudo akiračio platumas. Pasak LŽS Vilniaus skyriaus pirmininkės dr. J. Mažylės, V. Gedgaudą galima vadinti žurnalistikos idealistu.

„Jis buvo žmogus ne sau, o idėjai. Žurnalistas, rašytojas, redaktorius, likimo ir karo audrų nublokštas gyventi toli nuo Lietuvos, visą savo gyvenimą paskyrė Tėvynei ir savo tėvynainiams. Artimųjų liudijimu, tylus ir ištvėrmingas savo užmojuose bei darbuose V. Gedgaudas turėjo aiškias gaires ir tikslus savo gyvenime. Tai – pagarba žmogui ir laisvos Tėvynės idėja“, – sakė dr. J. Mažylė.

2022-IEJI – VYTAUTO
GEDGAUDO METAI

*Vytauto Gedgaudo premija
Audronei Kosciuškienei ir
Justinui Lingiui už televizijos dokumentikos
ciklą „Viltis abipus Atlanto“ įteikta
Mažeikiuose, V. Gedgaudo gimtinėje.
Arūno Sartanavičiaus nuotr.*

REMI A
SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIMO
FONDAS

SUTALPINTI Į 25 FILMO MINUTES ROMANO VERTĄ GYVENIMĄ NEĮMANOMA

DAIVA ČERVOKIENĖ

Šiemet Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) Vytauto Gedgaudo premija skirta LŽS Vilniaus skyriaus nariams Audronei Kosciuškienei ir režisieriui Justinui Lingiui už televizijos dokumentikos ciklą „Viltis abipus Atlanto“. Kaip ir kiti šio kūrybinio dueto sukurti darbai, TV ciklas bus transliuojamas per LRT PLIUS televiziją. Su premijos laureatais kalbėjomės apie tai, kaip sekėsi kurti pasakojimą apie ilgametį tautinės minties JAV lietuvių laikraščio „Dirva“ vyriausiąjį redaktorių Vytautą Gedgaudą (1912–1999).

Prašau pristatyti savo sukurtą televizijos ciklą „Viltis abipus Atlanto“.

A. Kosciuškienė. Su režisieriumi J. Lingiu kartu jau sukūrėme 57 filmus apie pirmosios nepriklausomos Lietuvos Respublikos, gyvavusios 1918–1940 m., tarpsnį, apie žmones, kūrusius Lietuvą. Tai TV dokumentikos ciklas „Laikinosios sostinės fenomenas“. 2021 m. sukurti aštuoni filmai apie mūsų valstybei ypač svarbius faktus ir įvykius – Lietuvos pripažinimą *de facto* ir *de jure*, Lietuvos Konstitucijos raidą, savivaldą ir Kauno burmistrą Joną Vileišį, Lietuvos bažnytinės provincijos įkūrimą ir kt. Be asmenybių, kūrusių Lietuvos valstybę tarpukariu, randame nemažai žmonių, kurie gyvendami JAV taip pat prisidėjo prie Lietuvos kūrimo ir valstybingumo įtvirtinimo.

J. Lingys. Cikle „Viltis abipus Atlanto“ kalbama apie istorijos vėtrų po visą pasaulį išblaškytus Lietuvos žmones, jų gyvenimus ir viltis siekiant išsaugoti ne tik tėvų kalbą, tradicijas, bet ir parodyti jų indėlį į Lietuvos valstybingumo raidą. Per visus okupacijos metus užsienio lietuvių patriotinė veikla Lietuvoje buvo nutylima arba visaip niekinama, šmeižiama. Tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę susidarė sąlygos atkurti ir istorinę tiesą, parodyti nutylėtą tautinę išeivijos veiklą. Galima pasidžiaugti, kad dalis lietuvių, kurie turėjo palikti Lietuvą po Antrojo pasaulinio karo, sugrįžo arba grįžta į Tėvynę, į tėvų žemę ir padeda jai atsikurti.

A. Kosciuškienė. Kandidatų, kuriuos reikėtų įamžinti, sąrašas be galo ilgas. Per vienu istorikų skaičiuojamas tris, kitų – keturias emigracijos bangas iš Lietuvos išvyko apie trečdalis tautos. Tai yra apie milijonas lietuvių.

Jie išvyko su viltimi ir mintimis užsidirbti ir grįžti. Deja, gyvenimas planus dažnai pakeičia. Vis dėlto ypač pirmieji emigrantai, vadinamieji *grynoriai*, visada mintyse ir širdyse liko lietuviais. Kaip sako vienas mūsų kalbintų laidos dalyvių – filosofas, žurnalistas, Vytauto Didžiojo universiteto mokslo darbuotojas dr. Mykolas Jurgis Druga, „jeigu jie net ir nebe-moka lietuviškai, jie perka ir gamina marškinėlius, ant kurių parašyta „I am Lithuanian“. Nors jokio žodžio lietuviško neištaria, bet jie – lietuviai, tautinėmis spalvomis geltona, žalia, raudona papuošta atributika pasipuošę. Neužmiršimas to, kas tu buvai, yra vienas gražiausių lietuviškumo bruožų.“

Dipukai tikėjo, kad nuo raudonojo maro bėga tik trumpam. Jų pastangos stiprinti lietuvių bėgant metams ne blėso, o augo. *Tarybukai*, trečiabangininkai, o iš tiesų, anot istoriko dr. Juozo Skiriaus, ketvirtosios bangos išeiviai, įsiliejo į bendrą Lietuvos laisvės bylą. Žmonių, kurie niekada nenustojo tikėti, kad Lietuva bus laisva, kurie steigė parapijas, statė bažnyčias, kūrė organizacijas, spaudą, rinko aukas nepriklausomai Lietuvai, vėliau milijonus parašų, kad Lietuva būtų pripažinta, kurie su petijomis ir memorandumais net du kartus buvo priimti JAV prezidentų, labai daug. Siekiant papasakoti apie tuos žmones, prisiminti jų pavardes, įprasminti jų vargus ir džiaugsmus, patriotinius jausmus ir viltis, susijusias su atgimstančia ir laisva Lietuva, ir buvo sukurtas naujas ciklas „Viltis abipus Atlanto“. Anksčiau metais pasakojome apie JAV lietuvių bendruomenes tiek Čikagoje, tiek Los Andžele, apie 100 metų sulaukusį „Draugo“ laikraštį, Stanley Balzeko įkurtą lietuvišką muziejų, Čikagos knygnešį Kazį Rožanską ir kitus Lietuvos patriotus. Iš TV dokumentikos

ciklo „Viltis abipus Atlanto“ 2021 m. bendrai buvo sukurti filmai: „Visuomenės veikėja Skirmantė Kondratienė“, „Radijo stotis „Margutis“, „Dailininkas Jonas Rimša“ ir „Žurnalistas Vytautas Gedgaudas“.

Radijo stotis „Margutis“ su pertraukomis gyvavo beveik 80 metų. Radijo laidų klausėsi visų kartų išeiviai Čikagoje ir jos apylinkėse. Lietuvai siekiant atgauti nepriklausomybę, „Margutis“ buvo pagrindinis informacijos šaltinis, perduodantis naujausias žinias ir pokalbius aktualiomis temomis, kviečiantis burtis į mitingus. Per šią radijo stotį Amerikos lietuviai išgirdo ir žinią apie Lietuvos Nepriklausomybės Aktą, kurią visą gyvenimą troško išgirsti ir ko beveik niekas nebesitikėjo...

Filmo **„Visuomenės veikėja Skirmantė Kondratienė“** pagrindinė veikėja – S. Kondratienė pati pasakoja apie savo aukštas pareigas, kurias ėjo JAV prezidentų Ronaldo Reigano ir Džordžo Bušo (vyresniojo) vyriausybės administracijose. Ji buvo atsakinga už dvidešimt trijų milijardų dolerių biudžeto per metus paskirstymą socialinėms reikmėms. Tai gerokai daugiau negu visas Lietuvos valstybės aparato biudžetas. S. Kondratienė grįžo gyventi į Lietuvą, darbavosi prezidento Valdo Adamkaus ir premjero Andriaus Kubiliaus patarėja, dirbo Vyriausybėje socialinės apsaugos ir darbo viceministre. „Man svarbiausia yra žmonės, mes mažai ką atsivežėm, knygas ir dvi kėdes. Viską palikom Amerikoje“, – filmo pabaigoje sako S. Kondratienė.

„Dailininkas Jonas Rimša“. Nėra lietuvių, kuris būtų taip plačiai išgarsinęs savo tėvynę svetur, kaip dailininkas J. Rimša. Andorų

Kondoro ordino kavalierius, Bolivijos valstybės garbės pilietis, vienas garsiausių dailininkų visoje Lotynų Amerikoje. Bolivijos vyriausybė iš jo įsigijo apie 300 paveikslų ir perdavė juos svarbiausioms valstybės įstaigoms – sostinės merijai, centriniam bankui, kt. Visas dailininko J. Rimšos palikimas paskelbtas Bolivijos nacionaliniu turtu ir uždraustas išvežti iš šalies.

O paties talentingojo menininko svajonei grįžti į Lietuvą nebuvo lemta išsipildyti. J. Rimša didžiavosi būdamas lietuviu, džiaugėsi galėdamas kilti į kūrybines aukštumas ir kartu būti naudingas savo tautai. Mirė 1978 m. Santa Monikoje, Bolivijoje, jo pelei išbarstyti virš Ramiojo vandenyno. Filme apie garsų lietuviškąjį Gogeną – J. Rimšą – kalba meno istorikė Laura Petrauskaitė ir paveikslų kolekcininkas Rolandas Valiūnas.

„Vytautas Gedgaudas“. Žemaičių bajorų sūnus, gimęs Rusijoje, mokslus baigęs Mažeikiuose, Antrojo pasaulinio karo užklyptas Prancūzijoje, svetimšalių legiono gretose kovėsis Afrikoje, Prancūzijos žurnalistų ir Laisvųjų žurnalistų sąjungų narys, LŽS garbės narys, ilgametis Klivlando „Dirvos“ laikraščio redaktorius, kasmetinės žurnalistinės premijos ir stipendijos Vilniaus universiteto žurnalistikos specialybės studentams mecenatas, Amerikos lietuvių tautinės sąjungos narys, buvęs buriavimo veteranas, buriavimo klubų „Marinus“, „Budys“ garbės narys, palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinėse. Sutalpinti į 25 filmo minutes romano vertą gyvenimą neįmanoma. Gal todėl taip smagu tarp daugybės informacijos faktų, nuotraukų, unikalių archyvinių kadro įtarpuose įkvėpti gaivaus ežero, kurio bangas skrodė V. Gedgaudo vairuojama jachta, vėjo,

pajusti purslų skonį, pagalvoti apie neeilinį šio mums visiems žurnalistams svarbaus žmogaus likimą – likimo ir karo audrų nublokštas toli nuo Lietuvos jis savo gyvenimą paskyrė Tėvynei ir tėvynainiams.

Visuose keturiuose filmuose pasakojame apie likimus žmonių, kurių gyvenimai, nors prabėgo toli nuo gimtojo krašto, nebuvo atsieti nuo Lietuvos.

Žurnalistų bendruomenė šiuos metus yra paskelbusi V. Gedgaudo metais, minint jo gimimo 110-ąsias metines. Gal daugiau papasakokite, kaip sekėsi kurti filmą apie šią žurnalistikos etalonu įvardijamą asmenybę?

A. Kosciuškienė. Šios temos paraiška buvo pateikta dar 2020 m. Nors visų keturių filmų tematika lyg ir nesusijusi, bet juos turėjo jungti viena jungiamoji grandis – Jo Ekselencija Valdas Adamkus. Jis ketvirtį amžiaus buvo susijęs su radijo stotimi „Margutis“: ir krosnis kūreno, ir sporto žinias rengė, ir

finansiškai gaivino, kai sunkmetis užpuolė. Jis artimai bendravo su dailininku J. Rimša, su visuomenės veikėja S. Kondratienė V. Adamkų siejo veikla „Santaros–Šviesos“ federacijoje, vėliau ji buvo prezidento patarėja socialiniais klausimais. V. Adamkus buvo „Dirvos“ bendradarbis, taigi gerai pažinojo ir V. Gedgaudą. Deja, dėl garbaus prezidento amžiaus ir pandemijos grėsmės po keturių mėnesių tarimosi ir laukimo, kada bus galima filmuoti, to sumanymo teko atsisakyti. Taigi ieškota kitų sprendimų ir būdų, kaip kuo išsamiau ir įdomiau atskleisti šias temas.

Nors kol kas ir nepavyko Lietuvoje rasti nė vieno iš daugybės V. Gedgaudo 1954–1956 m. Prancūzijoje kurtų dokumentinių filmų, visi po kruopelę jo archyvai ir darbai grįžta į Lietuvą. Rengiama spaudai ir ketinama išleisti V. Gedgaudo parašyta knyga „Pirmyn arba mirk“.

J. Lingys. V. Gedgaudo interesų ir veiklų ratas buvo labai platus ir įvairus. Kuo daugiau

giliniesi į jo asmenybę, gyvenimą ir darbus, tuo spalvingesni jo pasauliai atsiveria. Viską sutalpinti į neilgos trukmės filmą ne taip paprasta. Kyla klausimas, ką paliesti, parodyti, pakelti iš užmaršties, o ką palikti smalsiam žiūrovui pačiam susirasti. Berinkdamas po kruopelę vizualinę medžiagą, kartais net nustembi, kad įdomi informacija buvo visai šalia, tik reikėjo žinoti, kur ir į ką kreiptis. Gyvenime būna taip, kad kažkieno nuveikti darbai tyliai laukia, kada apie juos bus garsiai prabilta.

Kas Jus ypač sudomino V. Gedgaudo gyvenimo istorijoje? Ar kilo noras ko nors pasimokyti iš jo?

A. Kosciuškienė. Romano vertas gyvenimas ir laisva žmogaus dvasia.

J. Lingys. Prie to, ką pasakė Audronė, pridėčiau dar jo smalsumą, darbštumą, visapusiškumą, toleranciją ir optimizmą.

A. Kosciuškienė. Mokyti?! Mokyti niekada nevėlu! Žaviuosi jo nepaprastu gyvenimu ir nuveiktais darbais, kurie daugeliui nežinomi ir dažnai nematomi. Kaip jo darbo įvertinimas, filme skamba prezidento V. Adamkaus žodžiai iš knygos „Pokalbiai be protokolų“: „Redaktoriaus darbas išėivijoje – tai atsisakymas savo gyvenimo. „Dirvos“ redagavimas nebuvo nei pelningas, nei lengvas darbas, bet prisidėjo prie tautinių idėjų ugdymo kelioms lietuvių kartoms, vedamaisiais prisidėjo prie Lietuvos laisvės bylos.“

J. Lingys. Nori ar nenori, bet jeigu esi susipažinęs su V. Gedgaudo asmenybe ir darbais, prisiminęs jį, visada pasiremi ir savo gyvenime, savo kūryboje. Visada nori pasidžiaugti

ir padėkoti už jo paliktą kūrybinę kibirkštį, kuri uždega ir šių dienų smalsius ir kuriančius žmones.

Jūsų nuomone, filme pavyko parodyti šios asmenybės spalvingumą?

A. Kosciuškienė. Būtų buvę daug daugiau spalvų, jei ne karantinas ir jei būtų buvusi galimybė filmuoti ten, kur daugelį metų gyveno ir dirbo V. Gedgaudas, jei būtų buvus galimybė padirbėti Prancūzijoje, JAV, Holivudo ar kituose archyvuose, kuriuose galbūt saugomi ir jo sukurti filmai.

J. Lingys. Visas asmenybės spalvas vienoje televizijos drobėje sudėtinga perteikti. O ypač vaizdine prasme, kai filmavimus riboja griežti karantinai, pandemijos, apribotas bet koks judėjimas ne tik po pasaulį, bet ir po Lietuvą. Galbūt tos sudėtingos aplinkybės fiksuojant vaizdinę medžiagą kaip tik ir išryškino tokios spalvingos ir laisvos asmenybės kaip V. Gedgaudas išskirtinumą. Juk pasaulyje jo pabūta daug kur. Daug kas padaryta.

Kaip rinkote medžiagą filmui?

A. Kosciuškienė. Pagrindinis informacijos ir archyvinės medžiagos šaltinis buvo filmo konsultantė, V. Gedgaudo kūrybos tyrinėtoja, parodų apie jį Vilniuje, Mažeikiuose, Zarasuose ir Salake sumanytoja ir rengėja dr. Jolanta Mažylė. Tai ji atvežė V. Gedgaudo archyvą į Lietuvą, suredagavo jo knygos rankraštį „Pirmyn arba mirk“. Labai laukiamo pasirodant knygos. Taip pat labai padėjo su V. Gedgaudu susirašinėjusi, kalbėjusi tik telefonu, nes niekada negalėjusi susitikti Vytauto sesers anūkė architektė Marija

Purvinienė. Remiantis daugybe kitų rašytinių šaltinių pavyko sujungti sukaupią informaciją į pasakojimą apie išeivijos žurnalistą ir redaktorių V. Gedgaudą.

Ar Jūs seniai dirbate kartu? Kaip Jums sekasi vykdyti kūrybinius projektus?

A. Kosciuškienė. Kartu su J. Lingiu gražiai dirbame jau 27 metus. Pirmiausia pasvaiojame, kas patiems būtų įdomu, po to pasvarstome, kas būtų įdomu visuomenei. Kiekvienų metų rudenį teikiame paraišką Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondui ir, jei fondo ekspertai nusprendžia, kad paraiška įdomi ir tinkama, gauname finansavimą savo kūrybiams projektams įgyvendinti. Dažniausiai aš ieškau informacinės medžiagos, pašnekovų, tariausi dėl filmavimo laiko ir vietos, kalbinu žmones, rašau scenarijų, o Justinas... Jis žmogus orkestras: vairuoja, gražiai filmuoja, mane reguliuoja, kurioje kameros pusėje stovėti, pirmyn, atgal, į kairę, į dešinę, o kai per ilgai kalbinu pašnekovą ar mano klausimai išsenka, ir pats labai taikliai kitu kampu ar provokaciniu klausimu primena temą.

J. Lingys. Dažniausiai aš nieko nedarau, kai kuriamas filmas ar TV laida, tik esu atsakingas, kad pradėtas darbas nuo pradžios iki pabaigos būtų padarytas ir jį

išvystų žiūrovas. Ne visada visi kūrybiniai ir techniniai darbai pasidaro patys. Tada tenka ieškoti, kas juos padarys, o jei niekas nenori daryti, tada reikia pačiam visus tuos darbus atlikti, nes aš juk esu atsakingas už galutinį produktą. Nekasdienė, įdomi ir patraukli tema dažniausiai uždega kuriančius žmones, todėl toks kūrybinis projektas lengviau įgyvendinamas. O tada džiaugsmas ir man.

Filmo „Viltis abipus Atlanto“ premjera įvyko Mažeikių krašto muziejuje per Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienos minėjimą. Kada jis bus rodomas per televiziją?

A. Kosciuškienė. Šis klausimas ne mums, o LRT programų sudarytojams.

J. Lingys. Pirmiausia tuos darbus, kuriuos padarėme su Audrone, norime parodyti smalsiausiems, atlaidžiausiems mūsų valstybingumo istorija besidomintiems žiūrovams. Jie juk nekantrūs, nori kaip galima greičiau nuversti kalnus dėl mūsų visų gerovės. O visi tie, kurie nenori versti kalnų, bet mėgsta žiūrėti televiziją, būtinai šiais metais pamatys ne tik tuos, bet ir kitus mūsų sukurtus naujausius darbus.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu kūrybinės sėkmės!

PASAULIO
ŽINIASKLAIDA

*Pernai į stažuotę JAV iš Lietuvos
deleguoti du žiniasklaidos darbuotojai –
kaunietė žurnalistė Brigita Sabaliauskaitė ir
„The Lithuania Tribune“ steigėjas ir
vyr. redaktorius bei „15min“ naujienų anglų kalba
vyr. redaktorius Ruslanas Iržikevičius.
Asmeninio albumo nuotr.*

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
REMIAMO
FONDAS

TRADICINĖ ŽINIASKLAIDA PATIRIA DIDELIŲ SUKRĖTIMŲ

BRIGITA SABALIAUSKAITĖ

Esminius žiniasklaidai kylančius dabarties iššūkius sąlygoja kintanti finansinė sektoriaus situacija, informaciniai karai ir propaganda. Apie tai, kaip stiprinti konkurencinius gebėjimus naujųjų technologijų amžiuje ir įveikti sunkumus žurnalisto darbe, daug diskutuota *Humphrey Fellowship – Fulbright* mainų programos stažuotėje Jungtinėse Amerikos Valstijose (JAV).

Ar žurnalistiką pakeis socialiniai tinklai?

Pasaulio medijų ekspertai vieningai sutaria, kad socialiniai tinklai iš esmės keičia žiniasklaidos situaciją. Tad kyla realus klausimas, ar tradicinė žiniasklaida, kaip mes ją šiandien suprantame, išliks ateityje. Jei keisis, tai kokia ji taps? Tai buvo bene pagrindinės daugelio paskaitų, pranešimų, susitikimų ir neformalių pokalbių stažuotės JAV temos, kuriomis remdamasi parengiau šią publikaciją.

Džordžo Vašingtono universitete (angl. *The George Washington University*, GWU) vykusių paskaitų metu lektoriai daug kalbėjo apie žiniasklaidos pokyčius ir apie tai, kad Amerikos spauda, labiausiai vietiniai laikraščiai, kaip jie įvardija, – miršta. Bene tą patį patiria ir Lietuvos vietinė spauda – ypač per pandemiją mažosios redakcijos dar labiau susitraukė, išleidžiama vis mažiau spausdintų laikraščių, naujienos keičiasi į interneto portalus, kuriuose informacija yra nemokama, todėl tai tik dar labiau skurdi ir taip sunkiai išgyvenančias redakcijas.

Vietinės žiniasklaidos transformacija

Vis dėlto yra ir kitas požiūris – vietinė žiniasklaida ne miršta, o keičiasi. Pasak susitikimų dalyvių, per pandemiją Amerikoje atsirado nemažai žiniasklaidos startuolių, kurių įkūrėjai – vienas ar keli žurnalistai, gebėję suburti dideles sekėjų grupes, tapę populiari ir reikalingi ir, kas svarbu, – ekonomiškai rentabilūs. Gebėdami pateikti patikimas ir kokybiškas žinias apie tai, kas vyksta vietos žmonių gyvenime, jie ne tik užpildė vietinės informacijos poreikį, bet ir sukūrė apmokėjimo už informavimą sistemas.

Kitas iššūkis – tai žurnalistų reputacija. Stažuotės metu kalbėję lektoriai ne kartą akcentavo, kad dar niekada tiek žmonių nebuvo neigiamai nusiteikę žiniasklaidos ir žurnalistų atžvilgiu. Tad žiniasklaidos darbuotojams daromas spaudimas yra milžiniškas, su juo susidoroti geba ne kiekvienas. O regionuose žurnalistai, būdami arti žmonių, patiria mažesnį spaudimą dar ir dėl to, kad juos vietos gyventojai pažįsta kartais net ir asmeniškai.

Tiesa, neigiamas požiūris žiniasklaidos atžvilgiu nėra naujas dalykas, tačiau skirtumas tas, kad žurnalistai ir žiniasklaida tampa taikiniu visų pirma dėl intensyviai vykstančių informacinių karų. Vienas didžiausių dezinformacijos sklaidos trikdžių yra būtent stipri žiniasklaida ir pasitikėjimas žurnalistais, o ne savo „tiesą“ bandančiais „stumti“ propagandistais, siekiančiais manipuluoti visuomenės narių nuomone ir elgsena. Todėl vietose dirbančių žurnalistų sėkmė ir pasitikėjimas jais šiame kontekste tampa dar svarbesni.

Ateitis – profesionalų rankose

Tokia tendencija, kai savo reputaciją ir ryšius susikūrę žurnalistai palieka studijas, portalus, laikraščius ir tampa savo paties vardo ir savo žinių skleidėjais, ryškėja tiek JAV, tiek Vakarų Europoje. Tokių pavyzdžių turime ir Lietuvoje, vienas ryškiausių – žurnalistas ir visuomenininkas Andrius Tapinas. Subūrę dideles sekėjų auditorijas, žinomi žurnalistai randa ir būdų, kaip finansuoti savo informacijos sklaidos kanalus.

Vienas iš tokio finansavimo būdų – naujienlaiškiai, už kurių siuntimą žurnalistas gali prašyti atlygio. Nors Lietuvoje nuomonė,

kad kokybiškas žurnalistinis turinys turėtų būti mokamas, vis dar sunkiai skinasi kelią, tačiau yra ir pozityvių ženklų. Pavyzdžiais galėtume laikyti tokias žiniasklaidos priemones, kaip „Verslo žinios“, „Delfi“, „15min“. Jų teigimu, mokamą turinį užsakančių prenumeratorių skaičiai pastaruoju metu smarkiai auga.

Antra vertus, viso žurnalistinio turinio apmokestinimas turi ir kitą savo pusę. Jis taps neprieinamas mažesnes pajamas turintiems skaitytojams, ir jie bus priversti tenkintis menkaverčiu, o dažnai ir manipuliatyviu turiniu, kuriuo gali lengviau pasinaudoti informacinių karų dalyviai. Todėl išlieka nuomonė, kad dalis žurnalistinio turinio, ypač tyrimai, kritinė medžiaga, turėtų išlikti laisvai prieinama.

Būtina investuoti į žurnalistus

Socialiniai tinklai gerokai liberalizavo informacijos rinką, nebeliko autoritetų, kuriems leidžiama skleisti žinias, – dabartiniais laikais informuoti gali kiekvienas, mokantis rašyti ir turintis savo paskyrą socialiniame tinkle.

Besikeičianti elgsena mažina spaudimą ir žurnalistams, ypač dirbantiems vietoje. Nebereikia redakcijų ir redaktorių, kurie spęstų, kuri naujiena įdomi ir tinkama viešinti. Ateina laikas, kai žurnalistams nebereikia tarpininkų, kurie paskelbtų jų sukurtas publikacijas. Jie gali tai daryti savarankiškai, šitaip sukurdami geresnį ir stipresnį ryšį su savo skaitytojais, kurie tampa ir pačiais didžiausiais kritikais bei savotiška visuomenine kontrole. Ypač jei dar jie ir moka už tokį turinį ar prisideda prie individualių žurnalistinių kanalų išlaikymo.

Tokiu principu dirbantiems žurnalistams didžiausiu iššūkiu tampa profesinė savireguliacija, aukšti profesiniai ir etikos standartai, atvirumas ir skaidrumas savo skaitytojų atžvilgiu.

Tiek praktikai, tiek teoretikai vieningai sutaria, kad didžiausias šių laikų iššūkis – gelbėti ne žiniasklaidos priemones, o žurnalistus profesionalus, kurių įgūdžių itin prireiks analizuojant, tikrinant ir atrenkant informaciją dar ir dėl visame pasaulyje kilusio didžiausio naujųjų laikų iššūkio – informacinių karų ir dezinformacijos.

Humphrey Fellowship programa

Humphrey Fellowship programa Lietuvoje šiemet švenčia 30 metų gyvavimo sukaktį, o jos tikslas – žiniasklaidos ir kultūros sektoriaus darbuotojų edukacija. Pernai pagal šią programą stažavosi du Lietuvos žiniasklaidos darbuotojai – kaunietė žurnalistė Brigita Sabaliauskaitė ir „The Lithuania Tribune“ steigėjas ir vyr. redaktorius bei „15min“ naujienų anglų kalba vyr. redaktorius Ruslanas Iržiškevičius.

Iš beveik 10 pasaulio šalių atvykusių žiniasklaidos darbuotojų mokymų programa buvo sudaryta iš dviejų dalių – teorinių paskaitų šiuolaikinės žiniasklaidos ir informacijos temomis GWU bei praktinės dalies, kurios metu kolegos lankėsi įvairiose valstijose įsikūrusiose žiniasklaidos organizacijose, taip pat universitetuose, rengiančiuose būsimus žurnalistus, domėjosi ten dirbančių darbuotojų veiklos specifika, mokėsi iš praktikų, susitiko su kolegomis.

Xi calls for creating a new chapter in Sichuan's development

Jinhua | Updated: 2022-06-10 21:35

f w in +

China Daily App Download

Xi Jinping, also general secretary of the Communist Party of China Central Committee and chairman of the Central Military Commission, waves while visiting the village of Yongfeng in Meishan, Southwest China's Sichuan province, June 8, 2022.

*Pirmajame interneto
dienraščiū „China Daily“
puslapyje su pagarbja baime ir
patosu pasakojama apie Kinijos prezidento
Xi Jinpingo vizitą Sičuanu provincijoje ir
vado priesakus liaudžiai.*

R E M I A

PASAULIO
ŽINIASKLAIDA

INFORMAVIMO MISIJA SU KINIŠKAIS BRUOŽAIS

JOLANTA BENIUŠYTĖ

„Kinija jau pajudėjo į pasaulio scenos centrą, bet dar neturi rankose mikrofono“, – prieš kurį laiką pareiškta iš aukštų šios šalies tribūnų. Pasaulis sukluso. Žodžiai tik patvirtino jau ne vienus metus stebimus pasaulinei bendruomenei nerimą keliančius pokyčius Kinijos Liaudies Respublikoje. Virsmą iš tarsi laisvėjančios šalies į komunistinę totalitarinę valstybę su akivaizdžiu siekiu aktyviai dominuoti pasaulyje. Tai nieko gero nežada Kinijos žiniasklaidai ir visuomenei – įsigalėjo totali cenzūra, „viena tiesa“ ir piliečių sekimas bei persekiojimas už bent kiek laisvesnį žodį.

Užliūliavo savo įvaizdžiu

Kovo pabaigoje Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijoje vykusiame Lietuvos užsienio politikos aktualijų aptarime su žiniasklaida dėmesio skirta ir Kinijai. Žinome, kad Lietuva po kilusio skandalo dėl Vilniuje įkurtos Taivaniečių atstovybės pateko į didelę Kinijos nemalonę, diplomatams greituoju būdu teko palikti šią šalį. Vien Taivano, kuriam gyvena demokratiški kinai, egzistavimas Kinijos Liaudies Respublikai jau yra didelis akibrokštas. Anot diplomatų, ištis konfliktras tarp Lietuvos ir Kinijos užsiplieskė ne staiga, o brendo palaipsniui, spaudimas lietuviams buvo daromas vis stipriau, tą juto ir diplomatai. Buvusi ambasadorė Diana Mickevičienė pasakojo, kaip kartą buvo skubiai iškviesta į užsienio reikalų ministeriją pasiaiškinti ...vidurnaktį. Arba šeimai užsidarius bute dėl privalomo karantino laiptinėje priešais buto duris buvo sumontuota stebėjimo kamera...

Konfliktas sprogo visišku Lietuvos boikotu ne vien dėl Taivaniečių atstovybės, kokia yra ne vienoje šalyje, tarp jų ir Europoje. Kinus supykde ir mūsų veto dėl kai kurių jų planuojamų investicijų, pavyzdžiui, Klaipėdos uoste. Būta ir kitų priežasčių.

Diplomatų teigimu, pasauliui sunku perprasti Kiniją, kuri per pastaruosius 30 metų gebėjo užliūliuoti visus savo lyg ir vis gerėjančiu įvaizdžiu. Pasauliui plačiai atverti ekonominio bendradarbiavimo vartai, galimybės verslui, kuris kraustėsi čia iš Europos, technologijų plėtra padedant Vakarų protams, pigiomis kiniškomis prekėmis užverstos visos rinkos. Kaip netikėti tokią pažangą rodančia šalimi? Kinų mentalitetą perpratę žmonės sako, kad labiau reikia tikėti tuo, ką kinai daro, o ne tuo,

Buvusi Lietuvos ambasadorė Kinijoje Diana Mickevičienė: „Šalia fantastiško Kinijos ekonominio augimo šalyje ėmė reikštis ir dominuoti užslėpta totalinė visuomenės ir žiniasklaidos kontrolė.“

Jolantos Beniušytės nuotr.

ką sako. Mums, posovietinių šalių gyventojams, kinai į akis miglos nepripūs – ir tviskančių naujų dangoraižių šviesoje atpažįstame totalitarinės diktatūros požymius.

Europa net skatino (pvz., Angela Merkel) kuo didesnę Kinijos palaikymą, tikėdami Vakarų ir Rytų bendradarbiavimu. O komunistinė valdžia esą buvo lyg tarp kitko, kažkur esanti, netrukdanči šalis liberalizavimui, atsigavimui, progresui. Bet tai buvo tik rūkas akims. Šitaip Kinija, komunistinė totalitarinė valstybė, tapo antrąja pasaulio ekonomika, ji ekonominiais saitais susijusi su daugybe šalių. Kinija turi pagrindinį „nacionalinio atgimimo siekį“, kuris tikrai patiks ne visiems, – aktyviai dominuoti pasaulyje. Šiam tikslui pasiekti yra įkinkyti visi – ir ypač žiniasklaida. Ir laikas tikslui įvykdyti irgi numatytas – tai 2049 m., valstybės įkūrimo šimtmetis.

Veikia totali cenzūra

Kiniją valdantis prezidentas ir Kinijos komunistų partijos (KKP) generalinis sekretorius

Xi Jinpingas siekia, kad ateityje nebūtų jokių rinkimų (turi būti šį rudenį), nebekiltų kliūčių jo trečiajai kadencijai dar penkerius metus arba iki gyvos galvos. 2012 m. išleistas slaptas garsusis dokumentas Nr. 9, kuriame surašyti 7 pavojai, kurių turi saugotis KKP. Tai Vakarų konstitucinė demokratija, universalios vertybės, pilietinė visuomenė, neoliberalizmas, vakarietiška žiniasklaidos samprata, istorinis nihilizmas (KKP vaidmens menkinimas), socialistinių reformų kvestionavimas.

Pernai buvo švenčiamas KKP šimtmetis, tad ta proga atlikti kai kurių sričių „valymai“. Pavyzdžiui, menininkams buvo nurodyta, kaip „daryti“ meną. Pirmiausia tai šimtaprocentinė partinė ištikimybė ir partijos tikslų vykdymas, o tik tada menas, gabumai, talentai.

Partinis aparatas kontroliuoja viską lyg šešėlinė vyriausybė, kuri ištis valdo šalį ir turi didelę įtaką. Ir, aišku, kontroliuoja žiniasklaidą. Jau 10 metų Kinija yra uždraudusi savo šalies gyventojams naudotis globaliais socialiniais tinklais (feisbuku, tviteriu, vatsapu). Sukurti vietiniai socialiniai tinklai, jie aklai kontroliuojami, nepalankūs komentarai trinami, o už pernelyg drąsius pasisakymus režimo atžvilgiu galima atsisturti ir kalėjime.

Kontrolė ne tik griežta, bet ir greita – vyriausybę, partiją kritikuojantis komentaras ištrinamas vėliausiai per pusvalandį, o autorius per tą patį laiką (!) gauna iš pradžių rimtą įspėjimą. Už pakartotinę tokią veiklą gresia didelės piniginės baudos, belangė arba žmogus staiga nežinia kur dingsta...

Šalyje veikia specialūs interneto švarintojų fabrikai, juose dirba keli milijonai darbuotojų. Jie švarina ne tik vietos socialinį tinklą, bet ir

žiniasklaidos interneto portalus, cenzūros filtru persijoja ir įstaigų, organizacijų, verslo ir kitas svetaines. Atriboti net kompiuteriniai vaikų žaidimai, cenzūruojamas jų turinys.

Prisijungti prie laisvo pasaulio buvo galima per VPN tinklą (virtualusis privatus tinklas), tačiau pernai, anot diplomatų, naudojimasis VPN buvo kriminalizuotas, nors to anksčiau nebuvo. Studentas iš Šanchajaus socialiniuose tinkluose suabejojo paskelbtu žuvusiųjų per Kinijos ir Indijos pasieniečių susidūrimą skaičiumi. Jis buvo susektas, komentaras ištrintas, o nustačius, kad naudoja VPN, nuteistas šešerius metus kalėti.

Propaganda – iki absurdo

Diplomatai sako, kad jau ir juokauti Kinijoje reikia atsargiai, galite likti nesuprasti ar net nukentėti. O *kovido* tema išvis tabu. Garsiai pasvarsčius, kad daugybę gyvybių nusinešio koronaviruso kilmė yra Kinijoje, tikėtina ir baudžiamoji atsakomybė.

Dėl ilgametės atskirties nuo alternatyvių pasaulio informacijos šaltinių kinai tapo susikausčiusia, nežinios ir baimių kupina visuomene. Pernai į Vokietiją atvykęs būrelis Kinijos diplomatų labai nustebino Frankfurto oro uosto keleivius, nes jie vilkėjo apsauginiais kostiumais nuo COVID-19 ir su skafandrais atrodė lyg kosmonautai tarp žmonių, kurie dėvėjo tik vienkartinės kaukes. Kinai šitaip „pasipuošę“ paveikti savos šalies propagandos – esą *kovidą* išguldė pusė Vakarų, visur suirutė, Amerika žlugusi, laikas perimti pasaulio kontrolę... Kai nusiėmė skafandrus, atvykęlius ištiko šokas pamačius, kaip realybė skiriasi nuo jų šalyje skleidžiamos absurdiškos propagandos.

Kinijoje dirbę diplomatai pasakoja, kad su eiliniaisiais kinais jau sunku rasti bendrą kalbą – vis mažiau nepavojingų, nedraudžiamų pokalbio temų, o didelė žmonių dalis yra įtikėjusi partijos nenugalimumu.

Pandemija tarsi galutinai užrakino žmones į jau seniau paruoštą narvą. Pavyzdžiui, žmogus grįžta į savo daugiabutį, apsaugos sistema nuskenuoja jo akies rainelę. Visi duomenys turi būti nuolat atnaujinami, jie nuolat visur skenuojami. Sekamas kiekvienas žmogaus žingsnis, jei kas ne taip, nė nepajusi, kaip gali atsidurti policijoje net ir turėdamas diplomatinį statusą.

Kinai – tai paralelinė visuomenė, apimta distopijos ir orveliško gyvenimo būdo. Anksčiau diplomatai juokaudavo, jog Rusija, palyginti su Kinija, yra demokratijos šventovė, tačiau dabar, po Ukrainos užpuolimo ir savos visuomenės terorizavimo, tie skirtumai tarp abiejų totalitarinių valstybių išsityrynė. „Mes vaišiname savo draugus geru vynu, bet savo priešams esame parėnę šautuvus“, – rėžė vienoje iš Europos šalių reziduojantis kinų diplomatas.

Vis dėlto žiaurus ir užsitęsęs Rusijos karas Ukrainoje, anot diplomatų, kinams sukėlė tikrą galvos skausmą. Iš Rusijos esą to jie nesitikėję, nes štai Kijeve prieš karą ramiai mokėsi apie 6 000 jaunųjų kinų. Jei būtų buvusi informacija apie karą, studentai būtų buvę atšaukti į namus. Kol kas kinai palaiko Rusiją tik žodžiais, ir tai labai atsargiai. Bijomasi neigiamos Vakarų reakcijos, nes tai gali paveikti ekonomiką. Jau ir taip aišku, kad Kinijai karas atneš daug nuostolių: nutrūkinėjusios žaliavų tiekimo grandinės, užsidarantys fabrikai, galimos geležinkelio, kviečių krizės ir t. t.

Ryškus ideologijos veiksnys

Ideologinė kontrolė ir jos įtaka šalyje tolygiai auga, nustatytos veiklos gairės ne tik menininkams, bet ir verslui, nepripažįstamos jokios visuomenės iniciatyvos be partijos leidimo, lyg tinklas pinama KKP kuopelių sistema, totalus sekimas, duomenų rinkimas, technologinė priežiūra, visiška cenzūra.

Žiniasklaida garbina vadą ir partiją – pirmuosiuose puslapiuose nuolat publikuojamos vado nuotraukos. Štai atsivertus „China Daily“ („Kinija kasdien“) portalą pirmajame puslapyje, kurio ekrano kopiją pateikiame prie šio straipsnio, skelbiamas pranešimas apie tai, kaip Kinijos prezidentas Xi Jinpingas surengė apžiūrą pietvakarių Kinijos Sičuanio provincijoje. Prie straipsnio pateikta iki 10 vienodo stiliaus nuotraukų, kuriose matyti, kaip skirtingose vietose šalies vadovo pagarbiam klausosi ratelių sustoję žmonės. Jis reikalauja visiško atsidavimo naujai filosofijai – atgimimo politikai ir partijos nurodymų vykdymo. Tai ir vyksta – partija garbinama iki lozungų, patoso ir isterijos.

Šalyje sudėliotas naratyvas, kad komunistų partija – tai kinų tautos likimas, ir žiniasklaida tai aktyviai platina. Iš istorijos vadovėlių ir knygų dinga kultūrinė revoliucija, nusinešusi milijonus žmonių gyvybių, išplėsti kiti partijai nepalankūs istorijos puslapiai, o jei kas ir būtų negero, tai esanti Vakarų kaltė.

Žiniasklaidai paskirtas vaidmuo – garbinti vadą ir aiškinti partijos liniją, pasmerkti nepalankius, rūpintis šalies įvaizdžiu šalyje ir taisyti viešąją nuomonę už jos ribų. Anot diplomatų, tai žurnalistika su kiniškais bruožais, nors ištis žurnalistika čia nė nekvepia.

*Lietuvių rašytojų ir žurnalistų
sąjungos 1922 m. sausio 31 d.
steigiamojo susirinkimo dalyvių grupė.
Viduryje – Juozas Tumas-Vaižgantas.*

RE M I A

MININT LIETUVOS
ŽURNALISTŲ SĄJUNGOS
100-METĮ

LIETUVIŲ RAŠYTOJŲ IR ŽURNALISTŲ SĄJUNGOS SIGNATARAI

VYTAS URBONAS

1918 m. Lietuvai tapus nepriklausoma valstybe, sparčiai steigėsi nauji dien-raščiai, savaitraščiai ir žurnalai, nuolat didėjo juose dirbančių žmonių skaičius, tad susirūpinta ir spaudos darbuotojų organizacijos kūrimu.

1921 m. gegužės mėnesį atsiradusios progos ir reprezentacijos tikslais (Baltijos valstybių žurnalistų konferencijai rengti) buvo įkurta Lietuvos laikraštininkų sąjungos organizacinė komisija. Tais pačiais metais kilo mintis vienoje organizacijoje sutelkti lietuvių rašytojus ir žurnalistus. Todėl jau 1922 m. sausio 31 d. Kaune įvyko steigiamasis literatų ir žurnalistų bendros sąjungos susirinkimas. Jame dalyvavo 14 abiejų profesijų atstovų: Juozas Tumas-Vaižgantas, Matas Šalčius, Bronius Prapuolenis, Jonas Martynas Laurinaitis, Antanas Bružas, Konstantinas Kristutis, Juozas Pronskus, Petras Ruseckas, Adolfas Klimas, Jonas Strimaitis, Matas Bagdonas, Kazimieras Samajauskas, Antanas Žukauskas-Vienuolis ir Pranas Būdvytis. Parengtus Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos įstatus pasirašyti ir pirmąją Sąjungos

valdybą sudaryti buvo patikėta tuo metu jau gerai žinomiems rašytojams bei žurnalistams, tautinio atgimimo ir Lietuvos valstybės atkūrimo veikėjams J. Tumui-Vaižgantui, J. Strimaičiui, A. Žukauskui-Vienuliui, A. Klimui ir J. M. Laurinaičiui. Jie tapo 1922 m. įkurtos Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos signatarais.

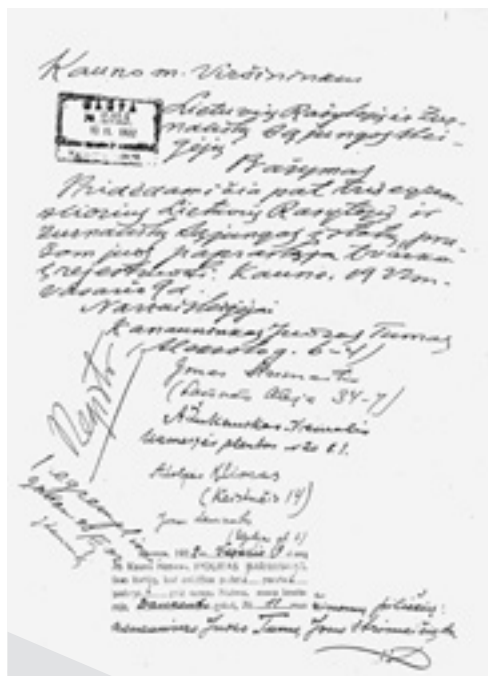
JUOZAS TUMAS-VAIŽGANTAS (1869–1933),

**kunigas, rašytojas, publicistas, pedagogas,
literatūros istorikas ir kritikas,
lietuvių tautinio sąjūdžio veikėjas.**

Gimė 1869 m. rugsėjo 20 d. Maleišiuose, Ukmergės apskrities Svėdasų valsčiuje, daugia vaikėje pasiturinčio ūkininko šeimoje

1922 m. įregistruoti Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos įstatai.

Prašymas įregistruoti Sąjungos įstatus.

(jis buvo jauniausias – dešimtas vaikas). 1879–1881 m. mokėsi Kunigiškių pradžios mokykloje, nuo 1881 iki 1888 m. – Dinabarko (dabar Daugpilis) realinėje gimnazijoje. 1888 m. rudenį įstojo į Kauno kunigų seminariją, 1893 m. ją baigęs buvo išventintas kunigu, paskirtas vikaru į Mintaują (dabar Jelgava). Ten bendravo su vietos lietuviais inteligentais Jonu Jablonskiu, Gabriele Petkevičaitė-Bite ir kitais. Nuo 1895 m. kunigavo įvairiose Lietuvos vietose. Jis buvo nuolat kilnojamas iš vienos parapijos į kitą, nes tuometinė bažnytinė vadovybė nelabai jį mėgo dėl aktyvios visuomeninės veiklos: J. Tumas-Vaižgantas palaikė ryšius su vietiniais knygnešiais, jų slaptomis draugijomis, gabeno, slėpė ir platino draudžiamą lietuvišką spaudą, rūpinosi lietuviškų laikraščių leidyba, vaikus mokė skaityti ir rašyti, kūrė nelegalias lietuviškas mokyklas. Tik vėliau Kaune jis turėjo nuolatinį tiesioginį darbą: nuo 1920 iki 1932 m. buvo Kauno Vytauto Didžiojo bažnyčios rektorius.

Dar būdamas gimnazistas J. Tumas pradėjo domėtis lietuvių nacionalinio atgimimo idėjomis, gavo ir nelegaliai skaitė lietuvišką žurnalą „Aušra“. Pamėgo rusų literatūros klasikų Levo Tolstojaus, Ivano Turgenevo, Nikolajaus Nekrasovo kūrybą ir pats pradėjo rašyti eiles, prozą. Mokydamasis Kauno kunigų seminarijoje J. Tumas-Vaižgantas dalyvavo slaptos klierikų Lietuvos mylėtojų draugijos, vėliau – Šv. Kazimiero draugijos veikloje. 1905 m. jis buvo vienas iš Didžiojo Vilniaus seimo organizatorių, Lietuvių krikščionių demokratų susivienijimo steigėjų. Nuo 1907 m. aktyviai dalyvavo Lietuvių mokslo ir Lietuvių dailės draugijų, taip pat „Rūtos“ ir „Saulės“ draugijų veikloje. Nuo 1915 iki 1918 m. Petrograde dirbdamas Lietuvių

Juozas Tumas-Vaižgantas

draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komitete kartu su kitais įkūrė Tautos pažangos partiją. 1917 m. dalyvavo Rusijos lietuvių seime Petrograde, Stokholmo lietuvių konferencijoje. 1918 m. grįžęs į Lietuvą Vilniuje dalyvavo lietuvių kultūrinėje veikloje. 1921 m. įkūrė Lietuvai pagražinti draugiją ir 1921–1924 m. jai vadovavo. Tais pačiais metais jis aktyviai dalyvavo steigiant Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungą, nuo 1922 iki 1925 m. buvo pirmasis jos pirmininkas.

Publicistinius straipsnius J. Tumas-Vaižgantas pradėjo spausdinti nuo 1890 m. Tais metais jis parašė pirmąją korespondenciją į Tilžęje leistą tautinį katalikišką žurnalą „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“. 1896 m. buvo vienas iš katalikiško žurnalo „Tėvynės sargas“ išleidimo Tilžėje iniciatorių. Jis sugalvojo leidinio pavadinimą, parengė pirmąjį numerį, parašė įžanginį straipsnį, surinko

informacinių žinučių; nuo 1897 iki 1902 m. buvo faktinis žurnalo redaktorius. Be grožinės literatūros kūrinių, jis redaguojamame leidinyje paskelbė daug savo publikacijų, kuriose žmonės buvo kviečiami vaikų neleisti į rusiškąsias mokyklas, neskaityti rusų valdžios leidžiamų lietuviškų knygų rusiškais spaudmenimis, reikalauti, kad būtų atšauktas lietuviškos spaudos draudimas ir visi lietuvių leidiniai būtų spausdinami lotyniškais raidėmis. 1900 m. ten pat, Tilžėje, pradėjo leisti ir mokslo bei kultūros leidinį – žurnalą „apšviestiesniesiems lietuviams“ „Žinyčia“, ėjusį iki 1902 m. 1907–1911 m. gyvendamas Vilniuje dirbo pirmojo lietuvių dienraščio „Vilniaus žinios“ redakcijoje (1907 m.), taip pat 1907 m. kartu su Antanu Smetona įsteigė tautinės krypties laikraštį „Viltis“ ir dirbo jo redakcijoje, leidinyje paskelbė nemažai savo publikacijų. 1914 m. išvykęs į Rygą trumpai redagavo lietuvių leistą politikos, literatūros ir mokslo laikraštį „Rygos garsas“, labai pagyvindamas publicistikos bei literatūros skyrius, o nuo 1915 m. pakviestas Petrograde dirbo Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komitete. 1918 m. grįžęs į Vilnių įsitraukė į Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti veiklą, su kitais bendradarbiais redagavo dienraštį „Lietuvos aidas“, ėjusį iki metų pabaigos; jame paskelbė keletą literatūros kūrinių recenzijų. 1919 m. jis įsteigė ir 1919–1920 m. leido bei pats redagavo katalikišką dienraštį „Nepriklausomoji Lietuva“, kuriame gynė lietuvių teises lenkų okupuotame Vilniaus krašte. 1920 m. persikėlęs į Kauną J. Tumas-Vaižgantas redagavo tautininkų pažiūras propagavusį kultūros ir politikos laikraštį „Tauta“, 1921–1922 m. – tęstinį žurnalinį mokslo leidinį „Mūsų senovė“, kuriame buvo skelbiama įvairi istorinė

medžiaga, daugiausia susijusi su lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu.

Grožinę kūrybą J. Tumas-Vaižgantas spausdino nuo 1897 m. Grožinės literatūros kūrinius daugiausia pasirašinėjo Vaižganto slapyvardžiu, literatūros istorijos ir kritikos darbus – pavarde. 1896–1915 m. parašė keletą kūrinių ciklą: „Scenos vaizdai“ (dramos kūriniai), „Aukštaičių vaizdeliai“ (apsakymėliai), „Alegorijų vaizdai“ (pasakojimai), „Karo vaizdai“ (apsakymai), „Rimai ir Nerimai“ (apsakymas); daugelis šių ciklų kūrinių buvo išspausdinta laikraščiuose bei žurnaluose ir atskirose knygelėse. 1918 ir 1920 m. išleido romaną „Pragiedruliai“, 1920–1921 m. – apysaką „Dėdės ir dėdienės“, 1929 m. – romaną „Šeimos vėžiai“ ir apysaką „Išgama“, 1930 m. – apysaką „Nebylys“, 1932 m. – apysaką „Žemaičių Robinzonas“. 1924–1925 m. išleistuose literatūros kritikos ir literatūros istorijos veikaluose (lietuvių literatūros pasikaitų serijos 11 leidinių) pateikė daug vertingos biografinės ir bibliografinės medžiagos apie rašytojus, kultūrinio gyvenimo faktų. Įdomios publicistikos knygos „Ten gera, kur mūsų nėra“ (išleista 1912 m. grįžus iš Jungtinių Amerikos Valstijų), „Aplink Baltiją“ (1919 m., kelionės įspūdžiai).

Nuo 1922 iki 1929 m. J. Tumas-Vaižgantas įkurtame Lietuvos universitete skaitė lietuviškosios spaudos draudimo laikotarpio lietuvių literatūros paskaitas; 1924 m. jam buvo suteiktas docento vardas, o 1929 m. – garbės daktaro laipsnis. 2002 m., minint Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos 80-metį, Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija įsteigė Juozo Tumo-Vaižganto premiją, kuri kasmet skiriama lietuvių

rašytojams bei žurnalistams už sėkmingą grožinės kūrybos ir publicistikos derinimą; premija įteikiama J. Tumo-Vaižganto gimtinėje, Malaišių kaime (dabartiniame Anykščių rajone), rugsėjo mėnesį (minint rašytojo gimimo dieną).

Juozas Tumas-Vaižgantas mirė 1933 m. balandžio 29 d., palaidotas šalia Vytauto bažnyčios Kaune.

JONAS STRIMAITIS (1881–1933), žurnalistas, redaktorius, visuomenės veikėjas.

Gimė 1881 m. gegužės 27 d. Žečkalnių kaime, Šakių apskrities Barzdų valsčiuje, pasiturinčių valstiečių šeimoje. Mokėsi Barzdų pradžios mokykloje. 1904 m. įstojo į Veiverių mokytojų seminarijos parengiamąją mokyklą, bet netrukus dėl revoliucinės veiklos buvo priverstas iš jos pasitraukti. Pasimokęs namuose, įstojo į Panevėžio mokytojų seminariją, bet jos nebaigė. 1909 m. Marijampolėje išlaikė keturių, o 1910 m. Vilkaviškyje – šešių gimnazijos klasių kurso egzaminus. Nuo 1923 m. studijavo Lietuvos universiteto Teisės fakultete, kuriame baigė tris kursus.

Vienas iš Lietuvos jaunimo sąjungos organizatorių. 1909 m. Jurkšuose, netoli Pilviškių, sukvietė jos pirmąjį suvažiavimą ir buvo išrinktas pirmininku. 1921–1922 m. dalyvavo steigiant Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungą, kartu su kitais tapo jos signataru. 1924 m. Kaune įkūrė studentų draugiją „Varpas“. Kelerius metus aktyviai dalyvavo organizuojant Lietuvos valstiečių liaudininkų sąjungos rinkimus į Seimą, 1926–1927 m. buvo trečiojo Seimo narys.

Jonas Strimaitis

Nuo 1906 m. J. Strimaitis bendradarbiavo socialdemokratų savaitraštyje „Naujoji gaidynė“, demokratų savaitraštyje „Lietuvos ūkininkas“ bei laikraštyje „Lietuvos žinios“. 1909 m. jis įsteigė ir leido hektografuotą nelegalų laikraštį „Jaunuomenės draugas“. 1910 m. persikėlęs į Vilnių dirbo laikraščių „Lietuvos žinios“ ir „Lietuvos ūkininkas“ redakcijose. 1913 m. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas, dirbdamas įvairiuose fabrikuose bendradarbiavo JAV lietuvių tautiniuose savaitraščiuose „Tėvynė“ ir „Amerikos lietuvis“, laikraštyje „Naujienos“, nuo 1914 m. tapusiu pirmuoju JAV lietuvių dienraščiu. 1917–1918 m. J. Strimaitis redagavo tautinės demokratinės krypties savaitraščius „Ateitis“ ir „Sandara“, nuo 1914 iki 1916 m. kartu su Albinu Rimka leido ir redagavo mėnesinį žurnalą „Jaunoji Lietuva“. 1921 m. grįžo į Lietuvą, 1922–1923 m. buvo savaitraščio „Lietuvos ūkininkas“ redaktorius. 1929–1930 m.

jis redagavo dienraštį „Lietuvos žinios“, mėnesinį žurnalą „Jaunimas“. Įvairiu laiku bendradarbiavo žurnaluose „Švietimo darbas“, „Talka“, „Trimitas“, „Savivaldybė“ ir kituose lietuvių periodiniuose leidiniuose.

Jonas Strimaitis mirė 1933 m. gegužės 16 d., palaidotas Kauno kapinėse.

ANTANAS ŽUKAUSKAS-VIENUOLIS (1882–1957),

**rašytojas, farmacininkas, muziejininkas,
visuomenės veikėjas.**

Gimė 1882 m. balandžio 7 d. Ažuožeriuose, Anykščių valsčiuje, pasiturinčių ūkininkų šeimoje. 1894–1895 m. mokėsi Anykščių valsčiaus pradžios mokykloje rusų dėstomąja kalba. Nuo 1895 iki 1900 m. toliau mokėsi Liepojos gimnazijoje, kur baigė keturias klases. Mokydamasis priklausė lietuvių gimnazistų savišvietos būreliui, kurį 1896 m. suorganizavo rašytojas Jonas Biliūnas. Atsisakęs stoti į kunigų seminariją, A. Žukauskas neteko tėvų ir giminaičio vyskupo Antano Baranausko finansinės paramos tolesniam mokymuisi, todėl turėjo palikti mokslą ir pradėti savarankiškai gyventi. 1900 m. pradėjo dirbti mokiniu Maskvos Keizerio vaistinėje; išlaikęs egzaminus, gavo provizoriaus padėjėjo kvalifikaciją. 1903 m. A. Žukauskas dalyvavo ką tik susikūrusios Maskvos lietuvių šelpimo draugijos veikloje. Maskvoje jis susidomėjo rusų literatūros klasika, daug skaitė; sekdamas Antonu Čechovu ir pats pradėjo rašyti. 1903 m. išvyko į Kaukazą atlikti privalomos vaistinininko padėjėjo praktikos ir iki 1907 m. dirbo įvairiose Rusijos bei Gruzijos vaistinėse. 1905 m. už dalyvavimą politinėje demonstracijoje Tbilisyje buvo

suihtas ir du mėnesius kalintas Metecho tvirtovėje. 1907 m. A. Žukauskas grįžo į Maskvą ir iki 1914 m. dirbo Fereino vaistinėje. 1907–1910 m. dirbdamas studijavo Maskvos universitete farmaciją ir įgijo provizoriaus išsilavinimą. Maskvoje jis kartu klausė ir literatūros paskaitų A. Šaniavskio liaudies universitete, dalyvavo Maskvos lietuvių studentų draugijos renginiuose. Per Pirmąjį pasaulinį karą 1914–1918 m. dalyvavo lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti veikloje. 1918 m. A. Žukauskas grįžo į Lietuvą, kartu su kitais vaistininkais Vilniuje įsteigė vaistų sandėlį, paskui laikinai apsisistoję Anykščiuose ir 1918–1919 m. dirbo vaistininku. Kelerius metus pagyvenęs Kaune, 1922 m. sugrįžo į Anykščius ir ten gyveno su nedidelėmis pertraukomis iki 1944 m., dirbdamas vaistinėje. 1944–1945 m. dirbo Anykščių gimnazijoje rusų kalbos ir literatūros mokytoju. Nuo 1945 iki 1957 m. buvo jo 1927 m. įkurto Antano Baranausko memorialinio muziejaus direktorius; nuo 1947 iki 1957 m. buvo renkamas LSSR Aukščiausios Tarybos deputatu. 1956 m. šios Tarybos sesijoje griežtai pasisakė prieš Vilniaus krašto lenkinimą ir lietuviškų mokyklų uždarymą. Jis rėmė iš tremties grįžtančius inteligentus, padėjo Kaziui Inčiūrai ir Juozui Keliuočiui.

Dirbdamas Maskvoje A. Žukauskas pradėjo bendradarbiauti 1910 m. Vilniuje pasirodžiusiame jaunimo žurnale „Aušrinė“, kurį savarankiškai redagavo Maskvos lietuvių studentų draugijos nariai, daugiausia Stasys Šilingas. Būtent S. Šilingas ir jo bendradarbis Ramūnas Bytautas, perskaitę pirmųjų pateiktų A. Žukausko kūrinių rankraščius, pirmieji pastebėjo neabejotiną rašytojo talentą ir paskatino jį toliau rašyti. „Aušrinės“

Antanas Žukauskas-Vienuoelis

puslapiuose vienas po kito pasirodė apie 10 jauno rašytojo kūrinių, parašytų 1905–1913 m. – apsakymų, apysakų, meninių apybraižų. 1911 m. A. Žukauskas kartu su kitais lietuviais farmacininkais Maskvoje pradėjo leisti laikraštį „Farmaceutų reikalai“ (kaip žurnalo „Aušrinė“ priedą) ir buvo pirmųjų jo numerių redaktorius, materialiai rėmė leidybą; laikraštyje išspausdino ir savo beletristikos kūrinių. A. Žukauskas įvairiu laiku bendradarbiavo pirmajame lietuvių dienraštyje „Vilniaus žinios“, pirmajame lietuvių literatūriniame žurnale „Vaivorykštė“. Nuo 1919 iki 1921 m. gyvendamas Kaune jis nuo 1919 m. dirbo Spaudos biure, buvo dienraščio „Lietuva“ karo korespondentas, laikraščio puslapiuose išspausdinęs rašinių apie nepriklausomybės kovas bolševikų, bermontininkų ir lenkų frontuose, apie Lietuvos ir Rusijos taikos sutartį, kurią 1920 m. liepos 12 d. pasirašant Maskvoje pats dalyvavo. 1920 m. jis redagavo literatūros,

meno ir kultūros žurnalą „Veja“, kurio 1919–1920 m. išėjo trys numeriai, kurį laiką dirbo Švietimo ministerijos Knygų leidimo komisijoje. 1920 m. kovo 14 d. įsteigus Lietuvių meno kūrėjų draugijos Literatūros sekciją, jis buvo išrinktas jos sekretoriumi. 1921–1922 m. kuriant Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungą, A. Žukauskas tapo jos signataru. Bendradarbiaudamas žurnale „Farmacijos žinios“, ėjusiam 1923–1940 m., jis teikė medicininius terminus, siūlė preparatus vadinti lietuviškais vardais, kritikavo nesveiką konkurenciją, dvigubas kainas, kvietė vaistininkus draugiškai sugyventi. Bendradarbiaudamas su daktaru Jonu Basanavičiumi ir profesoriumi Eduardu Volteriu A. Žukauskas davė pradžią Anykščių krašto archeologiniams tyrinėjimams. Jis iškėlė klausimą apie Mindaugo sostinės Vortos lokalizaciją Anykščių regione.

1906 m. pirmą kartą nuo išvykimo iš Lietuvos grįžęs į Anykščius, A. Žukauskas parašė apsakymą „Grįžo“, kurį gerai įvertino S. Šilingas ir 1910 m. paskelbė žurnale „Aušrinė“. 1908 m. dienraštis „Vilniaus žinios“ paskelbė pirmąjį A. Žukausko grožinės literatūros kūrinių – legendą „Amžinasis smuikininkas“, kurioje atsispindėjo autoriaus patirti Kaukazo gamtos ir padavimų bei tradicijų įspūdžiai. Žurnalas „Aušrinė“ 1910 m. išspausdino ir jo antrąją legendą „Užkeikti vienuoliai“. Nuo 1907 m. A. Žukauskas pasirinko literatūrinį Vienuolio slapyvardį, kuriuo pasirašinėjo visą savo kūrybą. 1909 m. lankydamasis Lietuvoje jis parašė žinomiausią savo apsakymą „Paskenduolė“, kuris buvo paskelbtas 1913 m. 1911 m. A. Žukauskas išspausdino apsakymus „Aleliuja“ ir „Paskutinė vietelė“, 1912 m. – apsakymus „Pati“, „Kūčių naktį“, „Užžėlusiu taku“, 1913 m. – apsakymą „Beždžionės“, 1919 m. – apsakymą „Ažuolas“.

Vėliau pasirodė jo apysakos „Inteligentų palata“ (1922 m.), „Vėžys“ (1925 m.), romanai „Prieš dieną“ (1925 m.), „Kryžkelės“ (1932 m.), „Viešnia iš šiaurės“ (1933 m.), „Ministeris“ (1935 m.), istorinė drama „1831 metai“ (1937 m.), apybraiža „Žemę dalija“ (1940 m.), apysaka „Išduktė“ (1946 m.), romanas „Puodžiūnkiemis“ (1949 m.). Jis taip pat parašė straipsnių, įvairiu laiku reikšmingai populiariusių Anykščių krašto istorijos paveldą: „Senovės liekanos“ (1908 m.), „Apie Karalienės liūną“ (1910 m.), „Poetas vyskupas Antanas Baronas-Baranauskas“ (1932 m.), „Iš mano atsiminimų apie Joną Biliūną“ (1938–1939 m.), „Kultūros paminklų apsaugos klausimu“ (1950 m.), „Takas į Jono Biliūno kapą niekuomet neužžels“ (1953 m.).

Antanas Žukauskas-Vienuoelis mirė 1957 m. rugpjūčio 17 d. Anykščiuose; palaidotas savo namų kiemelyje, netoli A. Baranausko beržų.

ADOLFAS KLIMAS

(1889–1985),

žurnalistas, visuomenės veikėjas.

Gimė 1889 m. birželio 16 d. Kušliškiuose, Marijampolės apskrities Kalvarijos valsčiuje, pasiturinčio ūkininko šeimoje. Baigęs Kalvarijos dviklasę mokyklą, išlaikė pradžios mokyklos mokytojo egzaminus ir 1913–1914 m. dirbo Marijampolės apskrities Navasodų pradžios mokykloje. 1912–1916 m. su pertraukomis studijavo teisę ir pedagogikos dalykus A. Šaniavskio universitete Maskvoje. 1915–1916 m. dirbo Lietuvių draugijoje nukentėjusiems dėl karo šelpti, nuo 1916 m. – šios draugijos Kultūros ir švietimo Petrogrado sekcijoje. 1918 m. grįžęs į Lietuvą dirbo Knygų leidimo komisijoje (prie Lietuvių mokslo draugijos). 1922 m. buvo Lietuvių

Adolfas Klimas

rašytojų ir žurnalistų sąjungos, 1929 m. – Lietuvos žurnalistų sąjungos vienas iš steigėjų.

Spaudoje bendradarbiauti pradėjo netrukus po lietuviškosios spaudos draudimo panaikinimo. Nuo 1906 m. įvairios tematikos rašinius Pelagiaus slapyvardžiu spausdino socialdemokratų savaitraštyje „Naujoji gaidynė“, dienraštyje „Vilniaus žinios“, demokratinės pakraipos laikraštyje „Lietuvos žinios“, slapyvardžiu A. Kelmūtis arba A. K-mas ir inicialais A. K. – savaitraštyje „Lietuvos ūkininkas“. Apie Lietuvą esperanto kalba rašė Suomijos leidinyje „Sanomat“, flandų „Gazette van Gent“.

Gyvendamas Petrograde nuo 1916 m. A. Klimas dirbo katalikiškos orientacijos savaitraščio „Lietuvių balsas“ redakcijoje, nuo 1917 m. – politikos, visuomenės ir literatūros laikraščio „Santara“ redakcijoje ir buvo

redakcinės komisijos narys, taip pat leidinio „Laisvoji Lietuvos mokykla“ redaktorius. 1918 m. Vilniuje dirbo dienraščio „Lietuvos aidas“ redakcijoje, 1920–1921 m. buvo faktiškasis savaitraščio „Lietuvos ūkininkas“ redaktorius, leidinių „Darbas“, „Saulėtekis“, žurnalo „Varpas“ redakcijų darbuotojas. 1920 m. Steigiamojo ir vėlesnių Seimų stenogramų redaktorius. 1921 m. redagavo savaitinį šaulių žurnalą „Trimitas“, 1937 m. – dienraštį „Šiandien“. Baigiantis Antrajam pasauliniam karui, 1944 m. A. Klimas pasitraukė į Vakarus, vėliau išvažiavo į Jungtines Amerikos Valstijas. Ten bendradarbiavo „Lietuvių enciklopedijoje“, dienraštyje „Naujienos“, kai kuriuose kituose JAV lietuvių periodiniuose leidiniuose.

A. Klimas parašė ir išleido keletą mokyklinių vadovėlių: „Europos geografija“ (1920 m.), „Lietuvos geografija“ (1922 m.), „Geografija“ ir „Užeuropių geografija“ (1925 m.), taip pat esperanto kalbos vadovėlį „Tarptautinės kalbos vadovėlis“ (1921 m.).

Adolfas Klimas mirė 1985 m. spalio 9 d. Klivlande, JAV.

JONAS MARTYNAS LAURINAITIS (1894–1966),

karinis veikėjas, kalbininkas, spaudos darbuotojas.

Gimė 1894 m. vasario 1 d. Aleknaičiuose, Šiaulių apskrities Joniškio valsčiuje. 1915 m. baigė Veiverių pedagoginius kursus, 1916 m. – Maskvos karo mokyklą. 1917 m. Petrograde dislokuotų lietuvių karių suvažiavime buvo išrinktas Lietuvių karių sąjungos Centro komiteto pirmininku, jo iniciatyva gautas leidimas kurti Smolenske lietuvių pėstininkų

batalioną. 1918 m. Voroneže kariai J. M. Laurinaitį išrinko Vyriausiosios lietuvių tarybos Rusijoje karinės komisijos pirmininku. 1918 m. jis grįžo į Lietuvą ir tarnavo Lietuvos kariuomenėje su pertraukomis iki pat 1940 m. pabaigos. Iš pradžių jis buvo paskirtas Lietuvos apsaugos ministerijos Rikiuotės skyriaus Literatūros komisijos pirmininku. Jo vadovaujama komisija parengė ir 1918 m. pabaigoje išleido pirmąjį karinį leidinį lietuvių kalba „Pėstininkų rikiuotės komandos ir terminai“. 1920 m. Kaune J. M. Laurinaitis baigė Aukštųjų kursų Humanitarinių mokslų skyrių. 1929 m. jis buvo paskirtas Lietuvos kariuomenės Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyriaus Spaudos poskyrio vedėju, vėliau dirbo Lietuvos krašto apsaugos ministerijoje Terminologijos komisijos pirmininku, karinių terminų tvarkytoju. 1935 m. J. M. Laurinaičio iniciatyva Kaune buvo įkurta Lietuvių kalbos draugija. 1941–1944 m. jis dirbo Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos institute vyresniuoju asistentu, rengė terminologijos žodyną. 1944 m. pasitraukė į Vokietiją, 1945 m. buvo Rebendorfo (prie Eichstato) karo pabėgėlių stovyklos Lietuvių bendruomenės pirmininkas. 1946 m. Vokietijoje atkūrė Lietuvių kalbos draugijos veiklą. 1949 m. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas.

Nuo 1917 m. gyvendamas Petrograde J. M. Laurinaitis bendradarbiavo katalikiškos orientacijos savaitraščiuose „Lietuvių balsas“ ir „Vadas“, politikos, visuomenės ir literatūros laikraštyje „Santara“. Grįžęs į Lietuvą jis nuo 1920 iki 1923 m. redagavo Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo Literatūros skyriaus leistą iliustruotą mėnesinį žurnalą „Atspindžiai“. 1920 m. jis taip pat ėmė redaguoti Lietuvos kariuomenės

Jonas Martynas Laurinaitis

savaitinį žurnalą „Kariškių žodis“, tų metų spalio mėnesį pakeisdamas jo pavadinimą – nuo tada jis vadinosi „Karys“ (redagavo iki 1922 m.). 1921 m. J. M. Laurinaitis redagavo tik ką Lietuvos krašto apsaugos ministerijos Karo mokslo skyriaus įsteigtą karo mokslo ir literatūros ketvirtinį žurnalą „Mūsų žinynas“. 1921–1922 m. jis taip pat aktyviai dalyvavo kuriant Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungą – buvo vienas iš jos steigėjų. Straipsnių lietuvių kariuomenės istorijos klausimais jis paskelbė žurnalo tipo leidinyje „Karo archyvas“, kalbos kultūros, terminologijos klausimais – įvairiuose periodiniuose leidiniuose. J. M. Laurinaitis suredagavo karių auklėjimo leidinius „Kareivis – Lietuvos gynėjas“ (1926 m.), „Laisvės kelias“ (1934 m.), išleido knygas „Lietuvos kariuomenė“ ir „Mūsų kariškoji spauda“ (1928 m.), parengė (kartu su S. Barzduku ir P. Skardžiumi) mokomąją knygą su žodynėliu „Lietuvių kalbos vadovas“;

išleista 1950 m. Bielefelde. Išvertė ir 1927 m. išleido T. Zeiferto „Trumpą Latvijos istoriją“.

Jonas Martynas Laurinaitis mirė 1966 m. rugsėjo 25 d. Čikagoje, JAV.

1922 m. sausio 31 d. sukurtos Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos pirmininku buvo išrinktas J. Tumas-Vaižgantas. Jis organizacijai vadovavo iki 1925 m. Tais metais šiek tiek pasikeitė ir jos pavadinimas – tapo Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjunga. 1925 m. jos pirmininku buvo išrinktas Juozas Purickis, organizacijai vadovavęs iki 1929 m.

Nors Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos autoritetas nuolat didėjo, o jos narių skaičius vis augo: 1924 m. buvo 43, o 1929 m. – 71, ryškėjo ir profesiniai skirtumai tarp rašytojų ir žurnalistų. Žurnalistai nutarė atsiskirti. 1929 m. kovo 22 d. Kaune, laikraščio „Mūsų rytojus“ redakcijos patalpose, buvo sušauktas Lietuvos rašytojų ir žurnalistų sąjungos reorganizacinis susirinkimas. Į jį atvykę 30 narių įkūrė Lietuvos žurnalistų sąjungą. Jos pirmininku išrinko Juozą Purickį. Rašytojai Balio Sruogos ir Juozo Grušo iniciatyva 1932 m. Kaune įkūrė Lietuvių rašytojų draugiją. Jos valdybos pirmininku buvo išrinktas Ignas Šeinius.

Lietuvos žurnalistų sąjunga, Kaune veikusi iki 1940 m., 1989 m. buvo atkurta Vilniuje ir tuo pačiu pavadinimu veikia iki šiol, o vietoj Lietuvių rašytojų draugijos, irgi veikusios iki 1940 m., Vilniuje 1989 m. buvo įkurta nepriklausoma Lietuvos rašytojų sąjunga, taip pat tebeveikianti iki šių dienų.

*Susitikimo su
Jo Eminencija Sigitu
Tamkevičiumi metu
Tauragės parapijos namuose
buvo eksponuojama „Lietuvos katalikų
bažnyčios kronikos“ rinkinių paroda.
Juozo Petkevičiaus nuotr.*

REMI A

SPAUDOS IR
ŽURNALISTIKOS
ISTORIJA

„LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA“ – ĮTAKINGIAUSIAS POGRINDINIS LEIDINYS

EGLĖ ČERVINSKAITĖ, Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ direktorė

2022-uosius Lietuva mini kaip „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ („LKB kronika“) metus. Šiomet sukanka pusė amžiaus, kai buvo pradėtas leisti šis vienas reikšmingiausių pagrindžio leidinių, nušvietęs Vakarams sovietinių represijų mastą, palaikęs tikėjimą Dievu ir laisva Tėvyne Lietuvos katalikų bendruomenėje. „LKB kronika“ – unikalus reiškinyš mūsų šalies istorijoje, tai ilgiausiai leistas ir plačiausiai pasklidęs pagrindžio leidinys.

Jo Eminencijos Sigito Tamkevičiaus 11 metų redaguotą žurnalą leido disidentiškai nusiteikę kunigai, kurie dėl tokios savo veiklos nuolat rizikavo būti suimti, ištremti ar nužudyti. „LKB kronika“ slapta buvo siunčiama į Jungtines Amerikos Valstijas, kur leidinio turinys būdavo įgarsinamas radijo stotyje „Amerikos balsas“. Žurnalo redakciją ne kartą buvo apsupę KGB agentai, kunigai buvo persekiojami, tardomi, kalinami, savo laisve sumokėjo ir pats tuomet Kybartų klebonas S. Tamkevičius. Pirmasis „LKB kronikos“ numeris išėjo 1972 m. kovo 19 d. per Šv. Juozapo iškilmes. Nuo tos dienos šis leidinys be pertraukosėjo 17 metų, išleistas 81 numeris. „LKB kronika“ nustojoėjusi tik tada, kai sovietinė imperija gyveno savo paskutines dienas. Tuomet Lietuvoje jau šimtatūkstantiniu tiražu buvo leidžiama religinė spauda.

Šiandien Lietuva laisva ir su kardinolu S. Tamkevičiumi susitikę Tauragėje jaukiuose parapijos namuose galime laisvai kalbėti apie tėvynės idealus, tikėjimą ir demokratines vertybes. Pažymėdamas „LKB kronikos“ leidybos 50-metį susitikimą organizavo Tauragės krašto muziejus „Santaka“.

Akmenuotas kelias į kunigystę

Pirmiausia kardinolas tauragiškiams pasakojo apie sudėtingą kelią į kunigystę, kuriai visomis išgalėmis bandė sukliudyti sovietinis saugumas. Kai 1953 m. dar mokykloje S. Tamkevičius ėmė mokytis lotynų kalbos, planuodamas stoti į kunigų seminariją, tai supratę sovietai klasės komjaunuoliams skyrė užduotį išmokyti

jaunuolį šokti. Tikėjosi, jog jei mokės šokti, eis į pasilinksminimus, susiras merginą ir pamirš kunigystę. Ši, atrodytų, nereikšminga detalė puikiai nušviečia ir padeda suprasti klastingus sovietinio režimo metodus. 1955 m. S. Tamkevičius įstojo į Kauno kunigų seminariją. Tačiau saugumiečiai ramybėje jo nepaliko – norėdami sukliudyti eiti dvasiniu keliu, pašaukė į armiją. Vėl tikėtasi, jog per trejus tarnybos metus pavyks palaužti jaunuolio pasiryžimą tapti kunigu. Ginklo, kaip teigė kardinolas, jis nematė, jam buvo skirtos kitos užduotys – klieriko sutaną teko iškeisti į kastuvą. Jaunuolis dirbo statybos, kasimo, dailidės darbus, o tarnybą užbaigė dirbdamas radijo mazge.

Grįžęs iš armijos S. Tamkevičius tęsė mokslus kunigų seminarijoje, o okupantai toliau bandė jį užverbuoti, kad kolaboruotų su saugumu – KGB. Saugumo čiuptuvai siekė net dvasininkiją – grasinta, kad bus išbrauktas iš seminarijos, jei atsisakys bendradarbiauti. Tačiau būsimo kunigo bebaimis būdas ryškėjo jau tuomet – S. Tamkevičius grasinimų neišsigando ir tuo saugumiečiams kėlė tik galvos skausmą.

„Šventoji dvasia turbūt įkvėpė tokią mintį – žinot, sakau, aš visai jums netiksiu. Juk išvykdamas visiems sakiau, kad kviečia pasų stalias, o dabar turėsiu sakyti, jog ne pasų stalui esu reikalingas, o saugumui. Tai tas saugumietis gerą pusvalandį mane įtikinėjo, kad nebus nuodėmė, jei aš nepasakysiu, jog buvau susitikęs su saugumiečiu. Pavadino fanatiku. Ir iš seminaristų sąrašo aš nebuvau išbrauktas“, – apie susidūrimą su saugumu dar studijų seminarijoje metais pasakojo kardinolas.

Už vaikų katechizaciją – 10 metų lagerio

1962 m. Telšių vyskupas P. Maželis S. Tamkevičiui suteikė kunigystės šventimus ir prasidėjo kunigiška tarnystė. Tarnystė, kuri anuomet buvo sudėtinga. Sovietai vykdė antibažnytinę politiką, sistemingai diegė ateizmo ideologiją, kuri buvo komunizmo dalis, ir nuosekliai naikino tikinčiųjų bendruomenę.

Siekdami demoralizuoti lietuvių tautą, okupantai kovoti su dvasingumo daigais pradėdavo nuo pačių mažiausių piliečių – kardinolo teigimu, kunigai neturėjo teisės ruošti vaikų Pirmajai Komunijai, mokyti tikėjimo dalykų. Už vaikų mokymą tikėjimo tiesų buvo taikomas baudžiamasis straipsnis – metai lagerio. „Ir kad kunigai prisibijotų, periodiškai vieną kitą kunigą nuteisdavo“, – sakė S. Tamkevičius. Jo kunigystės pradžioje už vaikų katechizaciją buvo nuteisti 3 kunigai. Tai Juozas Zdebskis, Antanas Šeškevičius ir Prosperas Bubnys.

„Mano pirmoji tarnystės vieta buvo Alytaus parapija, vasarą apie 200 vaikų ruošdavo si Pirmajai Komunijai. Pabandęs po vieną egzaminuoti pamačiau, kad nieko neišeis, na, galvoju, kaip jau bus, taip bus, pradėjau būriais mokyti. Tuomet ir prasidėjo konfliktai su sovietine valdžia. Barė rajono valdžia, paskui barė Vilniuje“, – prisiminė dvasininkas.

Represinėje sistemoje bažnyčiai kontroliuoti ir palengva naikinti buvo įsteigta speciali įstaiga – Religijų reikalų taryba. Tai buvo saugumo padalinys, kurio organizuotas platus kolaborantų tinklas rinkdavęs informaciją,

taip pat ir etatiniai saugumiečiai aktyviai veikė tiek rajonuose, tiek sostinėje. Pastarieji buvo pasitelkiami nepaklusniesiems gąsdinti. Tokia buvo S. Tamkevičiaus kunigiškos tarnystės pradžia.

Kai S. Tamkevičius priėmė kunigo įšventinimus, J. Stalinas jau buvo miręs. Jis mirė 1953 m., S. Tamkevičiui besimokant vidurinės mokyklos 10-oje klasėje.

„Kai jis mirė, į klasę atėjo mokytojas ir pasakė, kad Stalinas mirė. Abiem skruostais teka ašaros, o mums, vaikams, linksma. Galvas po suolu pakišę juokėmės. Stalinas buvo tironas, jam valdant Lietuvoje buvo nuteista maždaug 350 kunigų. Vidutiniškai skirdavo 10 metų. 10 metų – tai dar vaikiška bausmė. O jei turėdavo įrodymų, kad kunigas su partizanais ryšį palaikęs, klausydavęs jų išpažinčių, tai teisdavo ir 15 metų duodavo“, – prisiminė kardinolas.

Labiausiai engė inteligentus

Taigi, nors žiaurūs Stalino laikai buvo praeję, tikėjimo padėtis vis vien buvo sunki, o kunigų veikla apribota. Kunigas galėjo bažnyčioje aukoti mišias, klausyti išpažinties, pasakyti pamokslą, tačiau tik skiesdamas ateizmu. Maža to, sovietai turėjo planą, kaip mažinti kunigų skaičių. Anot kardinolo, pati sunkiausia padėtis buvo Kauno kunigų seminarijoje, kadangi buvo priimama tik tiek jaunuolių, kiek leisdavo sovietinė valdžia. Įstojus S. Tamkevičiui dar mokėsi 75 seminariai, o jam baigus mokslus beliko tik 25. Sovietinė valdžia per metus leisdavo įstoti tik 5 jaunuoliams, mirdavo apie 30 kunigų, tad per 10 metų dvasininkų skaičius turėjo smarkiai sumažėti.

„Jie labai paprastai galvojo. Bus mažiau kunigų, bus mažiau tikinčiųjų, bus mažiau bėdos, – okupantų logiką dėstė S. Tamkevičius. – Sovietinė valdžia bažnyčią laikė priešu numeris vienas.“

Persekioti ne tik kunigai, bet ir tikintieji. Kol vyko partizaninis pasipriešinimas, anot kardinolo, pagrindinis sovietų priešas buvo partizanai. Jį numalšinusi (apie 1956 m., – aut. past.) pagrindiniu priešu tapo bažnyčia. Anot dvasininko, sovietinė valdžia mąstė paprastai: jeigu žmogus tikintis, jis negalės būti komunistu. Mokiniam, inteligentijai buvo ypač sunku viešai dalyvauti tikėjimo apeigose.

„Paprasti darbininkai, kolūkiečiai – iš jų kastuvo ar dalgio neatims, jie nekliudomi galėjo lankyti bažnyčią. O mokytojai, studentai, inteligentai negalėjo normaliai praktikuoti tikėjimo“, – teigė dvasininkas. Tad žmonės važiuodavo į bažnyčias net už keliasdešimt kilometrų nuo namų, kur jų niekas nepažinojo, kad galėtų dalyvauti mišiose.

„LKB kronikos“ gimimas

Kunigai, matydami tokią sunkią tikinčiųjų padėtį, svarstė, ką būtų galima padaryti, kad sovietiniai varžtai nors truputį atsileistų. Pirmuoju bandymu tapo kreipimasis į valdžią, kad į kunigų seminarias leistų priimti tiek seminaristų, kiek reikia, ir būtų panaikintas dvasininkų skaičių mažinantis limitas.

„Buvo 1969-ieji, pas mane iš Telšių vyskupijos atvažiavo du kunigai ir pakišo šią mintį. Aš tuo metu tarnavau Vilkaviškyje. Parašėme

tokį raštą, kad būtų panaikinti seminarijos apribojimai, aš pervažiavau per visą vyskupiją ir tą raštą pasirašė 63 kunigai. Ir ką jūs manot, tuoj į Vilkaviškio kleboniją prisistatė saugumiečiai, iškviatė tardyti. Klausinėjo, ar pasirašiau, kam daviau pasirašyti“, – prisiminė kardinolas.

Kunigas tuomet saugumiečiams atkirto, kad tai esąs bažnyčios vidaus reikalas. Tokia drąsa neliko be pasekmių. S. Tamkevičius buvo iškviestas į Vilniaus saugumą, jam buvo uždrausta eiti kunigo pareigas. Netekęs teisės į dvasinę tarnystę, kunigas įsidarbino Vilkaviškio metalo gamykloje, vėliau – Prienų melioracijoje.

„Tai tokie tie nuotykių metai! Bet tai buvo tikrai Dievo malonės metai. Penkias dešinas su kunigu Juozu Zdebskiu (ir jam buvo uždrausta eiti kunigo pareigas) klodavom molinius vamzdelius, o savaitgaliais gastroliuodavom po visą Lietuvą, rengdavome konferencijas butuose, susirinkdavom inteligentiją. Taigi tie metai mano, kaip jauno kunigo, akiratį labai praplėtė. Dirbdamas parapijoje aš galėjau tik savo parapijiečius pažinti, o tie metai mane supažindino su pagrindžio vienuolynais, inteligentais. Tada Lietuvoje buvo susikūręs Eucharistijos bičiulių sąjūdis, tai su to sąjūdžio nariais irgi susipažinau“, – Tauragės parapijos namuose pasakojo S. Tamkevičius.

Kardinolo teigimu, šitaip sovietų valdžia nenorėdama paruošė jį pagrindiniam darbui. Jo iniciatyva 1971 m. tikintieji parengė raštą, kuris vėliau pavadintas „Septyniolikos tūkstančių memorandumu“. Rašte buvo išdėstyta, kaip valdžia engia bažnyčią, ir pareikalauta, kad jai būtų

duota laisvė. Memorandumą pasirašė 17 tūkst. žmonių (daugiausia Vilkaviškio vyskupijos – Marijampolės, Prienų, Šakių ir Vilkaviškio rajonų).

Šiame dokumente pabrėžiama: pažeidžiant SSRS konstituciją ir įstatymus, sovietinėje Lietuvoje persekiojama katalikų bažnyčia; be jokio teisinio pagrindo ištremti vyskupai V. Sladkevičius ir J. Steponavičius, kunigai F. Bubnys ir J. Zdebskis nuteisti ir kalinami už vaikų rengimą Pirmajai Komunijai; iš darbo atleidžiami tikintys mokytojai; tikinčių tėvų vaikai mokyklose prievarta mokomi ateizmo; valdžios pareigūnai nuolat kišasi į kunigų seminarijos reikalus, todėl labai mažėja klierikų ir trūksta kunigų. Pareiškimu prašoma garantuoti Lietuvos piliečiams SSRS konstitucijos deklaruojamą sąžinės laisvę (šaltinis „Visuotinė lietuvių enciklopedija“, – aut. past.).

„Ir kad tas memorandumas su parašais nepakliūtų į šiukšlių dėžę, nuvežėm į Maskvą ir per užsienio žurnalistus nusiuntėme Jungtinių Tautų Generaliniam Sekretoriui su prašymu, kad mūsų memorandumą perduotų draugui Brežnevui, kuris tuo metu buvo aukščiausia galva. Po kurio laiko per „Amerikos balsą“ išgirdom, kad Vakaruose gautas tas memorandumas. Buvo daug džiaugsmo ir kartu paskatinimas, jog reikia kažką daugiau daryti, kad Vakaruose apie mūsų bėdas žinotų ir kalbėtų. Mąstėm, kad jei ten žmonės kalbės apie tai, kas vyksta Sovietų Sąjungoje, tai gal valdžia bus atsargesnė ir mažiau persekios“, – teigė kardinolas.

Taip 1972 m. pradžioje ir gimė „Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“.

Leidiny s laisvą pasaulį pasiekdavo fotojuostelėje

„LKB kronikos“ tekstai buvo renkami rašomosiomis mašinėlėmis.

„Aš kartu su kitu žmogumi, jau buvusiū lageryje, parengiau pagrindžio leidinio pirmąjį numerį, tada nuvažiuom pas tremtinį vyskupą Sladkevičių, kad jis palaimintų. Vyskupas pavartė, o tas leidinukas buvo rašomąja mašinėlė atspausdintas ant labai plono popieriaus. Tremtinys vyskupas patarė tam leidiniui duoti „Kronikos“ vardą, taigi sugrįžę pakeitėm kai kuriuos jo straipsnius ir palikom faktinę medžiagą. Šitaip nuo pirmojo iki paskutinio numerio „LKB kronikoje“ esmė buvo tik faktai. Aprašyta tai, kas tuomet vyko Lietuvoje“, – laikus, kai dienos šviesą išvydo pirmasis „LKB kronikos“ numeris, prisiminė S. Tamkevičius.

Anot kardinolo, „LKB kronikoje“ kartais buvo skelbiama, jei pavykdavo surinkti, ir informacija iš kitų respublikų – Baltarusijos, Ukrainos, bet didžioji dalis informacijos, žinoma, buvo iš Lietuvos. „LKB kronikos“ redaktoriaus teigimu, iš pradžių, pirmuosius trejus metus, surinkti medžiagą leidiniui buvo gana sunku.

„Pirmiausia, aš negalėjau pasiskelbt, kad esu „LKB kronikos“ redaktorius, ir jūs man siųskit medžiagą, – iš karto būčiau areštuotas“, – teigė kardinolas (juokdamasis – aut. past.).

Tad medžiaga leidiniui buvo renkama per patikimus kanalus – kunigus, pagrindžio vienuolynus, Eucharistijos bičiulius pasauliečius. Žmonės vieni kitiems per rankas perduodavo medžiagą, ji patekdavo pas aktyvius kunigus, o iš jų – pas redaktorių S. Tamkevičių.

„Paskui, kai Vatikano radijas pradėjo kasdien skaityt „LKB kroniką“ ir žmonės išgirdo, kas vyksta Lietuvoje, mačiau, kaip jie išdrąsėjo, ir medžiaga leidiniui ėmė labiau plaukti, – pasakojo S. Tamkevičius. – Išleistas „LKB kronikos“ numerį, kunigams rūpėjo, kad šis pasiektų Vakarus, nes Lietuvoje mes ir taip žinojom, kaip viskas vyksta, kaip engiamas tikėjimas. Buvo didelis noras, kad tai, ką rašo „LKB kronika“, žinotų laisvas pasaulis.“

Anot kardinolo, tuomet vienintelis kelias leidiniui pakliūti į Ameriką buvo per Maskvą. Maskvoje tuo metu dirbo akredituotų žurnalistų, o maskviečiai turėjo galimybę su jais susitikti.

„Maskvoje turėjome gerų draugų disidentų. Tai akademikas Andrejus Sacharovas,

Sergejus Kovaliovas ir kiti. Mes maskviečiams draugams veždavom „LKB kroniką“ ir jų prašydavom, kad perduotų užsienio žurnalistams, o šie kad perduotų nurodytu adresu“, – pasakojo pirmasis pagrindinio leidinio redaktorius S. Tamkevičius.

Jis teigė tuomet žinojęs tik vieną adresą Amerikoje, kurį galėjo užrašyti. Tai buvo Čikagoje leidžiamo laikraščio „Draugas“ adresas. „LKB kronika“ keliavo į Ameriką fotojuostose. Išleistas rašomąja mašinėle parengtas leidinio numeris būdavo nufotografuojamas, o fotojuosta vežama į Maskvą.

Vienoje juostoje yra trisdešimt šeši kadrai, tad kaip tik užtekdavo nufotografuoti visą „LKB kronikos“ numerį. Šie numeriai buvo leidžiami apie 60-ies puslapių apimties, tad į vieną juostelės kadrą tilpdavę du

„Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ originalo fotografija iš leidinio redaktoriaus Sigito Tamkevičiaus archyvo.

Kardinolas Sigitas Tamkevičius Tauragėje.

puslapiai. Šią juostelę sumanūs dvasininkai įmontuodavo į dantų pastos tūbelę arba tiesiog į šokoladinį saldainį, žodžiu, ieškojo įvairiausių būdų, kad perduodant neigatyvus būtų kuo mažiau pavojaus pakliūti į KGB rankas.

Anot S. Tamkevičiaus, išskirtiniai buvo 1975-ieji. Tais metais pasirašytas Helsinkio baigiamasis aktas (Europos saugumo ir bendradarbiavimo konferencijos, įvykusios 1975 m. Helsinkyje, baigiamasis aktas, – aut. past.) ir jo nutarimai. Sovietų Sąjunga kartu su kitomis Europos valstybėmis įsipareigojo

tarp kitų dalykų gerbti žmonių teises, tikėjimo laisvę. Pasirašius šį aktą, sovietai leido į Lietuvą atvykti lietuvių emigrantams. Žmonės iš Amerikos ir kitų kraštų pradėjo važiuoti į Lietuvą, tuo pasinaudojo ir „LKB kronikos“ leidėjai. Fotojuostelę, įmontavę į kokį nors suvenyrą, įduodavo patikimiams išeiviams, kad nuvežtų į laisvąjį pasaulį.

„LKB kronika“ atsilaikė 17 metų

„Kai pradėjau leisti „Kroniką“, mažiau labai paprastai ir gaspadoriškai. Maskvoje

KGB tuos pagrindžio leidinius likviduodavo per 2–3 metus. Tai ir sau buvau užsibrėžęs tokią ribą: jei Dievas laimins ir pasiseks, kokius 3 metus leisti „LKB kroniką“. Jei tiek pavyks, bus gerai, o perspektyva – po tų 3 metų vis tiek bus areštas, bus 10 metų lagerio. Tada vaizduotė dar nekūrė, kad po 20 metų Lietuva bus laisva, o po 50 metų minėsime šio leidinio aukstinį jubiliejų. Bet Dievas laimino, „LKB kronika“ ėjo 17 metų, ir tai buvo vienintelis pagrindžio leidinys Sovietų Sąjungoje, kuris be pertraukos leistas tokį ilgą laiką, – neįtikėtina drąsa ir atsidavimu savo misijai susirinkusius žavėjo kardinolas.

Nors saugumui nesisekė aptikti „LKB kronikos“ redakcijos, nukentėjo daugybė prie leidybos ir platinimo prisidėjusių žmonių. Anot S. Tamkevičiaus, tais pačiais 1972 m., kai pradėjo eiti „LKB kronika“, jau pirmasis leidinio numeris pateko į KGB rankas. Kaune per vieną iš kratų jis buvo aptiktas sesers vienuolės bute. Radę pirmąjį leidinio numerį saugumiečiai iš karto iškėlė baudžiamąją bylą. Tuomet baudžiamojo kodekso 68 straipsnis buvo apie „antitarybinę agitaciją ir propagandą su tikslu susilpninti tarybinę valdžią“. Pagal šį straipsnį kaltininkas galėjo gauti 10 metų lagerio, o jei būtų antrą kartą teisiamas – 15 metų.

Pasak kardinolo, informacija iš kolaborantų buvo renkama apie metus. Per 1973 m. saugumiečiai Lietuvoje atliko apie 50 kratų tikėdamiesi, kad kažkurioje iš krečiamų vietų bus užčiuopta „LKB kronikos“ redakcija. Ir tik per stebuklą KGB agentai į leidinio redakciją nepataikė. Žinoma, rado daug dauginių priemonių ir po kratų areštavo penkis žmones. Tarp jų – pirmąjį „LKB kronikos“

talkininką Petrą Plumpą. Jis buvo nuteistas kalėti aštuonerius metus.

„Per visą „LKB kronikos“ leidybos laikotarpį buvo nuteista apie 14 žmonių. Tai P. Plumpa, Juozas Gražys, kuris įrišdavo leidinį, kunigas Virginijus Jaugelis, Sergejus Kovaliovas, Vladas Lapienis, seserys vienuolės Nijolė Sadūnaitė, Ona Pranskūnaitė, Ona Vitkauskaitė, Genovaitė Navickaitė, kunigas Kastytis Matulionis, Povilas Buzas, Antanas Janulis“, – vardijo S. Tamkevičius.

Saugumo pareigūnams pavykdavo aptikti ir suimti „LKB kronikos“ daugintojus, bet leidinio redakcijos susekti vis nesisekė.

„Nors į tą pusę labai taikė. Praėjus dvejim metams nuo „LKB kronikos“ leidybos pradžios, kartą rytą grįžau iš Simno bažnyčios. Kai atsisėdau prie stalo pusryčiauti, šeiminkė ir sako: „Kunigėli, čia pas jumi kažkokių svečių yra vyrų.“ O tie svečiai, pasirodo, buvo KGB pareigūnai. Jie man pateikė orderį ir darė kratą, bet nieko ypatingo nerado. Aš tada suvokiau, kad saugumas į mane atkreipęs dėmesį. Kaip vėliau paaiškėjo iš KGB archyvų, jau praėjus keleriems metams nuo „LKB kronikos“ leidimo pradžios jie pradėjo mąstyti, kad tikriausiai ją leidžia aktyvūs kunigai: tai aš, kunigas Svarinskas, kunigas Zdebskis, taigi jų prožektoriai jau buvo atkreipti į mus. Kartais tiesiog akivaizdžiai tai jausdavom, – įtemptus slapstymosi metus prisiminė kardinolas. – Prisimenu, vieną kartą atėjau į Kybartų bažnyčią mišią aukoti, o mano ministrantai ir sako: „Klebone, Kybartuose mes pastebėjome kažkokius du automobilius, kiekvienam sėdi po 4 vyrus. Vienoj vietoj pastovi, kitoj, matėm, kaip jie automobilių numerius pasikeitė. Ar nebus čia dėl

jūsų...“ Ir labai aiškiai porą savaitių jaučiau: atvažiuoju pas ligonį, lydi, važiuoja į rajoną. Nutariau kreiptis į miliciją, sakau, žinot, mane du automobiliai nuolat lydi, gal kokie plėšikai, gal nori nužudyti, kaip tik buvo neseniai vienas klebonas nužudytas. Milicininkas juokėsi, sakė, klebone, būk ramus, čia tikrai nieko.“

Pasak S. Tamkevičiaus, ypač sunkūs buvo 1980-ieji. Kai Kybartų klebonijos pusrūsyje buvo redaguojamas 51-asis „LKB kronikos“ numeris, miestelyje *dežuravo* KGB automobiliai. Redaguojant leidinį būdavo kūrenama krosnis, kad, esant pavojui, būtų galima staigiai visą medžiagą sudeginti.

„Ačiū Dievui, tuomet kratos nebuvo, ji įvyko 1982-aisiais. Toks gražus sutapimas – prieš „LKB kronikos“ dešimtąjį jubiliejų man laišką parašė vienas KGB pareigūnas, kuris tada *dežuravo* Kybartuose. Tame laiške rašė: „Sveikinam, kad tau pasisekė tiek metų apgauti KGB“, – su ironija prisiminė S. Tamkevičius.

Leidėjo dienoraščiai – „LKB kronikos“ jubiliejaus proga

1983 m. kunigo Alfonso Svarinsko teisme S. Tamkevičius buvo suimtas ir, apkaltinus antitarybine propaganda ir agitacija, nuteistas dešimčiai metų laisvės atėmimo. Po S. Tamkevičiaus suėmimo vyriausiuoju „LKB kronikos“ redaktoriumi tapo kunigas Jonas Boruta. Leidinys ėjo dar šešerius metus – iki 1989-ųjų, kai, prasidėjus „perestroikai“, leidybą nutraukė patys leidėjai.

S. Tamkevičius kalėjo Permės ir Mordovijos lageriuose. 1988 m. išstremtas į Sibirą, tačiau po pusmečio, prasidėjus „perestroikai“,

paleistas į laisvę. 1989 m. Lietuvos vyskupų konferencija S. Tamkevičių paskyrė Kauno tarpdiecezinės kunigų seminarijos dvasios tėvu, o 1990 m. – šios seminarijos rektoriumi. 1991 m. popiežius Jonas Paulius II paskyrė titulinio Turudos vyskupu ir Kauno arkivyskupijos augziliaru. 2019 m. spalio 5 d. iškilmingos viešosios konsistorijos metu Kauno arkivyskupas emeritas S. Tamkevičius SJ priimtas į Kardinolų kolegiją. Popiežius Pranciškus kardinolui presbiteriui S. Tamkevičiui suteikė šv. Angelės Meriči titulą.

Šiomet, minint „LKB kronikos“ leidybos 50-metį, vasarį išleisti niekur anksčiau neskelbti kardinolo S. Tamkevičiaus dienoraščiai „Priespaudos, kovos ir nelaisvės metai: 1968–1988“.

Simboliška, jog šiomet, „LKB kronikos“ 50-ojo jubiliejaus metais, S. Tamkevičius švenčia ir dvasinės tarnystės jubiliejų. 2022-aisiais sueina lygiai 60 metų, kai tuomet vienintelis vyskupas Lietuvoje P. Maželis suteikė S. Tamkevičiui kunigo šventimus. 84-erių kardinolas šiomet aktyviai keliauja po Lietuvą pasakodamas „LKB kronikos“ ir savo tarnystės Dievui istoriją bei skleidžia tikėjimo ir dvasingumo šviesą. Kardinolo šviesus protas, drąsa, gebėjimas net sunkiausius represijų metus liudyti su intelektualaus humoro prieskoniu bei nepalaužiama valia ligi šiol uždega žmones visoje Lietuvoje. Tauragėje S. Tamkevičius viešėjo kovo 31 d. Tauragės krašto muziejaus „Santaka“ kvietimu.

„Lietuvos katalikų bažnyčios kronika“ ir šiais laikais yra pasipriešinimo okupacijai pavyzdys ir daugybės dokumentuotų Lietuvos katalikų persekiojimo ir diskriminavimo atvejų autentiškas istorinis šaltinis.

SPAUDOS IR
ŽURNALISTIKOS
ISTORIJA

*„Lietuvos sporto“ redaktorė
Elena Kubiliūnaitė*

LIETUVOS SPORTO ŽURNALISTIKAI – 100 METŲ!

VYTAUTAS ŽEIMANTAS

Šiomet Lietuvos sporto žurnalistikai sukanka 100 metų. Jos istorija prasidėjo nuo laikraščio „Lietuvos sportas“, kurio pirmasis numeris pasirodė Kaune 1922 m. vasario 1 d.

Sportas prieš šimtą metų, deja, turėjo visai kitokią reikšmę negu šiandien. Lietuva buvo valstiečių, dirbančių nuo aušros iki sutemų, kraštas. Tokioje aplinkoje sportuojantis žmogus atrodė nieko neveikiantis, nedirbantis. Todėl visuomenėje, spaudoje neretai buvo teigiama, kad sportininkai – tai dykaduoniai, tinginiai ir pan. Vis dėlto sportas, turėdamas galingą gyvastingumo pradą, gerinantį žmonių fizinį parengtumą ir dvasinę būseną, negalėjo neprasiveržti pro abejingumo šydą. Juolab kad sporto idėjas pradėjo aktyviai propaguoti ir iš užsienio grįžę lietuviai, kelią joms plisti atvėrė ir nutilusios karo patrankos, ir miestų bei miestelių augimas. Pradėjo kurtis sporto klubai. 1919 m. jie susijungė į Lietuvos sporto sąjungą, kuri 1920 m. peraugo į Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungą. Atsirado ir sporto spaudos poreikis.

Pirmasis – „Lietuvos sportas“

Pirmasis sporto laikraštis „Lietuvos sportas“ priklausė Lietuvos fizinio lavinimo (vėliau lavinimosi) sąjungai, vėliau dar ir Lietuvos sporto lygai bei Lietuvos jachtklubui. Ėjo kas dvi savaites, 8–16 puslapių, nuo 4 numerio – iliustruotas, nespaltotas.

Jau pirmuose laikraščio numeriuose buvo daug agituojama už sportą. Antai antrajame numeryje skelbiama, kad „sportas yra kultūros turtas“, ir šią drąsą tezę bandoma argumentuotai apginti.

Penktajame numeryje rašoma: „Neabejotinai visiems yra girdėta „Mens sana in corpore sano“, tas pasakymas yra visai pamatuotas ir pilnai atitinka žmonių gyvenimui. Sveikame kūne ir iš tiesų yra sveika siela, žmogus, turintis harmoningai išlavintą savo kūną,

Laikraščio „Lietuvos sportas“ 1-asis numeris. 1922 m.

visuomet turi kilnius jausmus, sveiką sielą, logišką protą ir visuomet linksmas. (...) Tik per sportą mes galime tapti kūno atžvilgiu kultūringais, tik per sportą mes išsilavinę, kaip kad švedai, galėsime iškelti savo valstybės vardą Europoje, aukštai ir stipriai atsistoti ant nepriklausomybės pamato.“ Šie siekiai suprantami, jiems galima ir šiandien pritariti. Gal tik vienas teiginys, kad sportuojantis žmogus bus „visuomet linksmas“, gali sukelti atladžią šypseną.

Pirmasis redakcijos adresas buvo S. Daukanto g. 9, vėliau – K. Donelaičio g. 42. Manau, kauniečiai vieną iš šių namų galėtų pažymėti ir memorialine lenta.

Redaktorė Elena Kubiliūnaitė

Įdomu tai, kad laikraštyje bendradarbiavo būrys vyrų: K. Bulota, K. Dineika, J. Eretas, S. Garbačiauskas, K. Grinius, J. Vencius, tačiau atsakingoji redaktorė buvo moteris – Elena Kubiliūnaitė.

Ji gimė 1900 m. Totoriškių kaime, Skapiškio valsčiuje. Pirmojo pasaulinio karo metais pasitraukė į Rusiją, vėliau gyveno Vidurinėje Azijoje, Kryme. 1920 m. grįžo į Kauną. Dirbo Švietimo ministerijoje, Lietuvos universiteto bibliotekoje. Įsitraukė į sportinę veiklą, ne tik aktyviai sportavo, bet ir dalyvavo kuriant įvairias sporto organizacijas, susidomėjo ir sporto žurnalistika.

E. Kubiliūnaitė buvo aktyvi lengvaatletė, rungtyniavo 60 m ir 200 m bėgimo, šuolio į tolį ir į aukštį, disko metimo, rutulio stūmimo ir trikovės rungtyse. 1922–1924 m. dešimt kartų tapo Lietuvos lengvosios atletikos čempione. Ji buvo viena pirmųjų ir aktyviausių naujo žaidimo – krepšinio propaguotojų: žaidė pirmojoje moterų komandoje LFLS, 1922 m. tapusioje Lietuvos čempione. 1921 m. jos iniciatyva John'o Naismith'o sukurto krepšinio taisyklės pasiekė Kauną ir buvo išplatintos Lietuvoje.

E. Kubiliūnaitė buvo viena Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos ir Lietuvos sporto lygos kūrėjų, LSL Moterų sporto komiteto pirmininkė (1923–1930 m.), Lietuvos moterų sporto atstovė tarptautinėje moterų sporto organizacijoje.

Aktyviai reiškėsi ir kaip sporto žurnalistė, todėl pelnytai buvo paskirta pirmojo periodinio sporto leidinio redaktore. Kaip žurnalistė, ji 1924 m. atstovavo Lietuvai ir VIII olimpinėse žaidynėse Paryžiuje.

E. Kubiliūnaitė ištekojo už aktyviai sportuojančio ir sportą propaguojančio Stepo Garbačiausko. 1930 m. ji išvyko į Šveicariją, kur jos vyras pradėjo dirbti Lietuvos generaliniame konsulate Ženevoje. Ji mirė 1997 m. Ciuriche, 2009 m. buvo perlaidota Kauno Petrašiūnų kapinėse.

Laikraštis – sporto istorijos šaltinis

„Lietuvos sportas“ įdomus ir kaip sporto istorijos šaltinis. Pavyzdžiui, smalsu pažiūrėti, kokios buvo mūsų lengvosios atletikos ištakos, sportininkų rezultatai. 1922 m. užfiksuoti tokie Lietuvos rekordai: disko metimo – 29,02 metro, Taišerskas; rutulio stūmimo – 9,9 metro, Taišerskas; ieties metimo – 40,57 metro, Dargužas; šuolių į tolį įsibėgėjus – 5 metrai, Vokietaitis; šuolių į aukštį – 1,48 metro, Garbačiauskas; 100 metrų bėgimo – 12 sek., Garbačiauskas. Dabar šie rezultatai atrodo labai kuklūs, o tuo metu panašaus lygio buvo ir gretimų šalių sporto rekordininkai.

Įdomių žinių laikraštyje gali rasti ir futbolo mėgėjai. Antai penktajame numeryje paskelbtame straipsnyje „Futbolas 1922 m.“ rašoma: „Pirmučiausia Lietuvoje pasirodė futbolas, kuris pastaruoju laiku ypatingai išsiplėtojo. Susitvėrė visa eilė komandų. Jau 1919 m. įvyko pirmosios futbolo rungtynės. 1920 m. įvyko keletą rungtynių. O 1921 m. net keliolika dešimčių rungtynių.“ Rašoma, kad 1922 m. prie Lietuvos sporto lygos buvo įkurtas Futbolo skyrius.

Aštuntajame laikraščio numeryje paskelbtame straipsnyje „Lietuva–Latvija“ rašoma: „Birželio 8 d. 5 val. p. p. įvyko pirmosios draugiškos tarptautinės futbolo rungtynės tarp Rygos I.M.C.A ir Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos komandų.“ Ažuolyne vykusias rungtynes, kurias svečiai laimėjo 4:0, stebėjo daugiau kaip 4 000 žiūrovų.

Penktajame laikraščio numeryje paskelbtame straipsnyje „Basketbolo rungtynės“ yra gera žinia ir krepšinio mėgėjams: „Š. m. balandžio 23 d. 3 val. p. p. pirmą kartą Lietuvoje įvyko

rungtynės tarp Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos narių komandų. (...) Reikia pripažinti, rungtynės buvo labai įdomios ir suteikė labai malonaus įspūdžio žiūrėtojams, kurie žiūrint į mus, linksmus žaidėjus, jautėsi esantys visai kultūringoje valstybėje.“

Žinutės autorius, matyt, pats žaidęs, rungtynių rezultato kažkodėl nepaskelbė, bet pagyrė Grambą, „įmušusį tris taškus-golus“. Vadinas, tuomet krepšinio terminijoje dar buvo vartojamos ir futbolo sąvokos.

„Lietuvos sportas“ aktyviai propagavo ir naujas sporto šakas. Daug rašyta apie neseniai į Lietuvą atėjusį krepšinį. Tačiau daugiausia dėmesio buvo skiriama beisbolui. Apie jį buvo rašoma iš numerio į numerį,

paskelbtos šio iš Amerikos atėjusio žaidimo taisyklės, aprašomos jo subtilybės, piešiamos beisbolo aikštelės. Matyt, labai norėta išpopuliarinti šį žaidimą. Deja, tuo metu tai padaryti nepavyko.

Daug dėmesio buvo skiriama ir lengvajai atletikai: aprašoma įrankių metimo, stūmimo technika, pateikiami teisingų judesių piešiniai, rašoma ir apie pasiekimus užsienyje.

Laikraštį spausdino „Varpo“ bendrovės spaustuvė Kaune. Iš pradžių kaina buvo 3–5 auksinai, vėliau – 50 centų. Leidimas, deja, nutrūko dėl finansinių sunkumų. Tačiau greitai atsirado kiti sporto periodiniai leidiniai, pirmuosius jų trumpai pristatysiu.

LEIDINIAI

„Sportas“

Sporto ir fizinio auklėjimo žurnalas, ėjęs 1923–1928 m. Kaune. Rašė apie visas sporto šakas ir medžioklę. Buvo dvisavaitinis, iliustruotas, 12–24 puslapių. Iš pradžių – Moterų sporto mėgėjų ratelio ir Lietuvos dviratininkų sąjungos (1–9 numeriai), nuo 1924 m. – dar ir Lietuvos futbolo lygos bei Kauno futbolo apygardos (10–21 numeriai) organas, nuo 1925 m. – Lietuvos sporto lygos, Lietuvos futbolo lygos, Kauno futbolo apygardos, Lietuvos fizinio lavinimosi sąjungos, Lietuvos dviratininkų sąjungos, sporto klubo „Kovas“, žydų gimnastikos ir sporto sąjungos „Makabi“, Kauno sporto klubo, Lietuvos vokiečių sporto sekcijos „Kultus“ ir Žydų atletikos klubo organas. 1927 m. prie leidėjų prisidėjo ir Kauno šachmatininkų draugija. Bendradarbiavo V. Balčiūnas, S. Darius, S. Garbačiauskas,

Žurnalas „Sportas“.
1923 m.

J. Pyragius, S. Razma, J. Tysliava, J. Žilinskas. Redaktorė Joana Šulginienė, atsakomasis redaktorius Voldemaras Gurmanas, redaktorių administratorius J. Šulginas. Išėjo 63 numeriai. Redakcijos adresas: K. Donelaičio g. 18, Kaunas, nuo 1925 m. – Telšių g. 3. Spausdino „Varpo“, vėliau „Raidės“ spaustuvė. Kaina 1 litas, nuo 1925 m. – 1,5 lito.

„Saulėtos pramogos“.
1923 m.

„Saulėtos pramogos“

Mokslo, blaivybės ir sveikatos žurnalo „Sargyba“ priedas sporto reikalams. Ėjo Kaune 1923 m. Skelbė Lietuvos gimnastikos ir sporto federacijos oficialius pranešimus, rašė apie gimnastikos, plaukimo, masažo ir saulės naudą. Redaktorius Karolis Dineika. Leido lietuvių katalikų blaivybės draugija „Blaivybė“. Redakcijos adresas: Laisvės al. 5-1, Kaunas.

„Jėga ir grožis“

Racionalios kūno kultūros laikraštis. Ėjo kartą per mėnesį (nereguliariai) 1923–1928 m. Kaune. Įsteigė Karolis Dineika ir Juozas Eretas. Leido Lietuvos gimnastikos ir sporto federacija. 1924–1925 m. ėjo kaip kūno kultūros mėnesinis laikraštis. Nuo 1926 m. – sezoninis racionalaus sporto jaunimo laikraštis, nuo 1928 m. – racionalios kūno kultūros laikraštis. Rašė apie jaunimo fizinį lavinimą ir auklėjimą, higienos, mankštos naudą. Redaktoriai Jonas Dagelis (1923–1924 m.), Petronėlė Savukaitytė-Dineikienė (1925 m.), Petras Balčiūnas (1925–1926 ir 1927–1928 m.), Karolis

Dineika (1926–1927 m.), Juozas Eretas (1928 m.). Bendradarbiavo Antanas Jurgelionis, Stasys Janušauskas, R. V. Raulinaitis. Spausdino „Raidės“, vėliau – „Šviesos“ spaustuvė.

„Jėga ir grožis“.
1928 m.

„Sporto menturys“

Sporto humoro ir satyros laikraštis, „Sporto“ laikraščio priedas. Ėjo Kaune 1925–1927 m., per Naujuosius metus (sausio 1 d.). Leido Moterų sporto mėgėjų būrelis (1925 m.), Lietuvos futbolo lyga (1926–1927 m.). Redaktorė Joana Šulginienė (1925 m.), vėliau – redakcinė komisija: atsakomasis redaktorius V. Gulmanas, redaktorius administratorius J. Šulginas, narys vyr. leitenantas J. Pyragius. Spausdino „Raidės“ spaustuvė. Patikslinimui: mentorius – ne tik mokytojas, bet ir įkyrus patarėjas.

„Jaunimo sportas“

Mėnesinis iliustruotas savaitraščio „Sargyba“ priedas. Ėjo 1928–1929 m. Kaune. Leido Lietuvos katalikų blaivybės draugija. Rašė apie įvairias sporto šakas, aiškino sporto reikšmę sveikatai, spausdino įvairių žaidimų, mankštos pratimų aprašymus, gydytojų patarimus. Redaktorius Karolis Dineika. Bendradarbiavo A. Bieliauskas, K. Dineika, A. Gylys, Z. Pivoriūnas, P. Savukaitytė, E. Senkutė, Juozas Rimantas-Slapšinskas. Spausdino Vilniaus spaustuvė Kaune. Išėjo 13 numerių.

„Iliustruotas sportas“

Sporto savaitraštis. Ėjo Kaune 1929 m. Buvo gausiai iliustruotas, skelbė šalies ir užsienio sporto naujienas. Nagrinėjo Lietuvos sporto problemas, sporto reikšmę jaunimo gyvenime. Publikavo sportininkų šaržus. Leidėjas ir redaktorius Stasys Matulevičius. Bendradarbiai A. Butavičius, K. Markevičius. Fotokorespondentas

M. Pranckūnas. Spausdino Kauno spaustuvė „Menas“, vėliau Zavišos ir Steponavičiaus spaustuvė. Kaina 50–60 centų. Adresas: Gedimino g. 21, vėliau A. Mickevičiaus g. 20B, Kaunas. Išėjo 21 numeris.

Leidybos pakilimas

Lietuvoje ketvirtąjį dešimtmetį iki Antrojo pasaulinio karo ėjo daug sporto leidinių, tarp jų: „Mūsų sportas“ (1931–1932 m.), „Fiziškas auklėjimas“ (1931–1940 m.), „Sporto pasaulis“ (1933–1934 m.), „Kūno kultūra ir sveikata“ (1933–1934 m.), „Sporto tribūna“ (1933–1935 m.), „Sparnai“ (1934 m.), „Šachmatai ir bridžas“ (1934 m.), „Sporto dienos“ (1935 m.), „Sporto naujienos“ (1935–1936 m.), „Lietuvos sparnai“ (1935–1940 m.), „Stadionas“ (1936 m.), „Lietuvos sportas“ (1937–1938 m.), „Šachmatai“ (1938–1939 m.), „Sporto žinios“ (1939 m.).

Vienkartiniai leidiniai

Tarpukariu pasirodė nemažai ir vienkartinių laikraščių ir žurnalų, skirtų sportui. Keletą jų galima paminėti. Kaune, Aukštojoje Fredoje, 1927 m. pasaulį išvydo vienkartinis leidinys „Jaunas sportininkas“.

Kupiškio vidurinės mokyklos sportininkų „Vyzių“ iniciatyva 1927–1929 m. šapirografu buvo spausdinamas laikraštis „Sportininkas“.

Kaune 1929 m. pasirodė vienkartinis leidinys „Priešolimpinis sporto menturys“.

1933 m. Kaune išėjo kišeninis sporto magazinas „Sporto pasaulis“. Tokių sporto entuziastų vienkartinių leidinių būta ir daugiau. Deja, aktyvėjantį sportinį gyvenimą nutraukė sovietų, vėliau – ir nacių okupacija.

SPAUDOS IR
ŽURNALISTIKOS
ISTORIJA

Spaustuvės rinkimo ceche.
Nuotr. iš interneto

LINOTIPO GADYNĘ PRISIMINUS

DOMAS ŠNIUKAS

„Tai buvo technikos stebuklas, nuostabus rašomosios mašinėlės, Marteno krosnies ir šveicariško laikrodžio hibridas. Jis sukėlė revoliuciją knygų, periodikos leidyboje ir ištisą šimtmetį ištikimai tarnavo žmonijos kultūrai. Kai stiprūs vyrai jį be gailesčio *kuvaldomis* daužė, kad išmestų į metalo laužą, mano krūtinėje kažkas dilgtelėjo. Supratau, kad į istoriją nurašoma ištisa *gdynė*, linotipininko profesija, mano 45 metų gyvenimo prasmė ir pragyvenimo šaltinis“, – šitaip apie vieno iš paskutiniųjų linotipų Lietuvoje egzekuciją, kuri 1995 m. vyko įmonėje AB „Vilpakas“, Vilniuje, Paribio gatvėje, sako praeityje geriausiu Lietuvoje ir net SSRS pripažintas 89 metų linotipininkas Henrikas Klajumas.

*Henrikas Klajumas darbe. 1970 m.
Asmeninio albumo nuotr.*

Spaustuvininku H. Klajumas tapo ne iš pašaukimo, o iš vargo. Jo tėvą, vairuotoją, pradedėjus Vokietijos ir SSRS karui, jėga privertė su sunkvežimiu iš Šiaulių pasitraukti į Rytus, mirė ar žuvo kažkur Kazachstane. Pokariu šeima – mama ir sūnūs Henrikas bei Edvardas – vertėsi sunkiai. Baigęs Juliaus Janonio vidurinės mokyklos 8 klases, Henrikas perėjo į suaugusiųjų mokyklą ir ėmėsi darbo.

Įsiprašė į „Titnago“ spaustuvę mokiniu. Jos kieme buvo liejami kėčio strypai (lazdos) linotipų katilams. Henriko užduotis buvo tuos strypus užnešti į spaustuvės antrąją aukštą. Jame stovėjo nebenaudojamas 1928 m. gamybos linotipas (intertipas). Laisvalaikiu pradėjo spaudinėti klaviatūrą, rinkti žodžius.

1950 m. vasarą Šiauliai tapo srities centru, o miesto laikraštis „Raudonoji vėliava“ – ir srities laikraščiu. Nutarus jį leisti ir rusų kalba, iš Maskvos buvo „išrašytos“ dvi linotipininkės. Viena jų Henriką pakerėjo. Ne gražiu veideliu, ne nepriekaištingu makiažu ir manikiūru, o pirštų darbu. Ateidavo į cechą kaip princesė, sėsdavo prie linotipo ir pradėdavo tarsi fortepijonu skambinti. Rinko akląją sistemą – nežiūrėdama į klaviatūrą.

Vaikinas užsidedė žūtbutį pramokti tokio rinkimo. Susirado kažkokį vadovėlį, sužinojo apie atskirų pirštų zonas klaviatūroje, atkakliai praktikavosi. Spaustuvės vadovybė pastebėjo šias pastangas ir vieną dieną jį pasodino prie veikiančio linotipo. Pirmieji mokytojai buvo Antanas Gruntmejeris ir Petras Bancevičius, jiems Henrikas labai dėkingas. Greitai prie klaviatūros jautėsi visai laisvai. Kelių valandų sėdėjimą derino su sportu – žaidė Lietuvos futbolo pirmenybėse už „Gubernijos“ komandą.

1952 m. rudenį buvo pašauktas į karo tarnybą, kurią, laimei, atliko lietuviškojoje divizijoje Vilniuje. Turėjo progos susipažinti su sostine, ją pamilti, tad 1955 m. demobilizuo-tas į Šiaulius nebegrižo. Profesijos keisti nebandė – įsidarbino „Pergalės“ spaustuvėje Latako gatvėje, kuri visa kvepėjo sausainiais, gaminamais šalia, M. Melnikaitės biskvitų fabrike.

Į profesijos aukštumas

Netrukus vedė bendradarbę šiaulietę Gali-ną, atsirado šeimos rūpesčiai. Tikėdamasis greičiau gauti butą, 1956 m. perėjo dirbti į „Tiesos“ spaustuvę ir čia išsilaikė dvylika metų. Rinko „Literatūrą ir meną“, „Sportą“, „Kalba Vilnius“, „Valstiečių laikraštį“. Kai vieną

Trumpai apie linotipą

Po to, kai Johanas Gutenbergas iš Mainco (Vokietija) XV a. viduryje išrado metalinių renkamųjų spaudmenų gamybos technologiją, rankines spausdinimo stakles (presą) ir spaustuvinius dažus, iki pat XIX a. pabaigos rimtesnių permainų poligrafijoje neįvyko. Išimtis buvo tik XIX a. pradžioje sukurta spausdinimo mašina.

Ypač nenašus buvo teksto rinkimas. Rinkėjai iš dėžių-kasų imdavo metalines raides, jas rikiuodavo į žodžius, formuodavo eilutes, skiltis. Atspausdinus ištisinį rinkinį ar laikraščio laužinį, raides reikėjo „išbarstyti“, t. y. vėl sudėlioti į kasas pakartotiniam naudojimui. 1884 m. vokiečių kilmės laikrodininkas, inžinierius Otmaras Mergentaleris (Ottmar Mergenthaler) Jungtinėse Valstijose užpatentavo teksto rinkimo ir iš metalo liejimo mašiną, įgijusių linotipo pavadinimą (lot. linea „brūkšnys“ + gr. typos „atspaudas“). Ji susideda iš metalo strypų tirpdančio katilo, magazino (matricų kasos), eilučių rinktuvo, eilučių lietuvo ir panaudotų matricų surinktuvo.

Spaustuvinio metalo pagrindą sudaro švinas. Kad greičiau auštų, jis lydomas kartu su alavu ir stibiu. Šis lydinys vadinamas hartu, arba lietuviškai kiečiu. Jo darbinė temperatūra – 275 Celsijaus laipsniai.

Klaviatūrą sudaro 90 klavišų, padalytų į tris vertikalias zonas. Kairiojoje – mažosios raidės, dešiniojoje – didžiosios, o vidurinėje – skyrybos ir kiti rašto ženklai.

Spaudant linotipo klaviatūrą iš magazino narvelių iškrinta ir rikiuojasi į eilutę bronzinės raidžių liejimo formos – matricos. Suformuota eilutė nuleidžiama į liejimo įrenginį, į kurį automatiškai įpilama lydyto metalo. Gaunama vientisa rinkinio eilutė. Eilučių rikiuotės sudaro laikraščiai ar knygų puslapius.

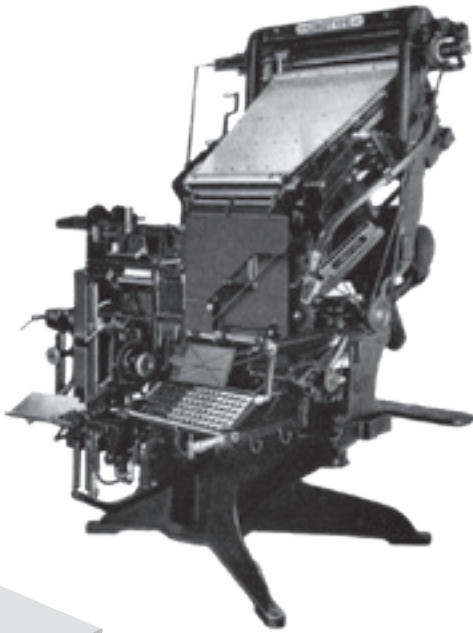
Panaudotos eilutės išlydomos, iš jų vėl liejami kiečio strypai.

Prisimenant H. Klajumo apibūtinimą, kad linotipas yra rašomosios mašinėlės, Marteno krosnies ir šveicariško laikrodžio hibridas, pasakytina, jog serijinės gamybos rašomąją mašinėlę 1868 m. sukūrė Kristoferis L. Šoulzas (Sholes), Samuelis V. Sulė (W. Soule) ir Karlas Glidenas (Gliddin), JAV, pirmoji Marteno (plieno lydymo) krosnis pastatyta 1864 m., o Šveicarija savo laikrodžiais, kurie yra mechaninio tikslumo etalonas ir simbolis, pradėjo garsėti jau XVI a. viduryje.

Lietuvos spaustuvėse linotipai atsirado bene trečiąją XX a. dešimtmetį, juos pradėjo stumti 1976 m. pradėtas diegti fotorinkimas, plintanti ofsetinė spauda, o mirtiną smūgį paskutinia-me dešimtmetyje smogė kompiuteris.

iš „Tiesos“ rinkėjų – Antaną Adomaitį paskyrė cecho techniniu vadovu, į jo vietą perkėlė Henriką.

– „Tiesą“ tuo metu rinko asai, perkelti iš Kau-
no, – Mikas Lukauskas, Vladas Kasmauskas,
Henrikas Ugianskas, – pasakoja H. Klajumas. –

Linotipas

„Prie Smetonos“ jie rinko „Lietuvos aidą“, „Lietuvos žinias“. Profesija buvo nauja, prestižinė, vyrai uždirbdavo po 1 000–1 300 litų per mėnesį, kas buvo pasakiški pinigai. Mačiau Lukausko fotografiją su smokingu. Jie pietaudavo „Metropolijoje“, ilsėdavosi Palangoje, bendravo su laikinosios sostinės elitu. Lukauskas buvo vedęs garsaus Lietuvos šachmatininko, didmeisterio Vlado Mikėno seserį. Ugianskas dainavo Vilniaus vyrų chore „Aidas“. Žodžiu, tai buvo išsilavinę, kultūringi vyrai. Atsidūręs jų kompanijoje ir prie vieno linotipo su Kasmausku, vėl pasijutau pirmokėliu, tačiau kolegos priėmė draugiškai.

Dienraščių linotipininkai dirbo dviem pamainomis: 12.00–20.30 val. ir nuo 20.30 val. iki paskutinio puslapio atidavimo gamybai. Valanda prieš pirmąją pamainą automatiškai įjungtas elektrinis katilas pradėdavo lydyti vertikaliai kabančios kiekio lazdos apatinę dalį (darbo

”

Spausdinto žodžio „kančia“

Lietuvių tautosakoje daug įvairaus žanro pasakojimų apie lino mūką (kančią). Kol pasiekdavo skaitytoją, dar didesnę „kančią“ patirdavo spausdintas žodis. Parašytas ranka, vėliau būdavo perspausdinamas mašinėle. Mašinraštį skaitė autorius, skyriaus vedėjas, redkolegijos narys, kartais vyriausiasis redaktorius. Linotipu surinktą tekstą skiltyse ar puslapyje – korektorius, vyriausiasis korektorius, budintis redaktorius, cenzorius, „šviežia galva“¹. Pastarajam pastebėjus klaidingą žodį jau sukantis rotacinei mašinai, ji būdavo stabdoma, o leidėjas (mašinistas), stereotipe suradęs negeistiną žodį, apgadindavo jį kalnu (kad būtų neįskaitomas). Po tokios gausybės akių, korektūros klaidų beveik nepasitaikydavo. Sovietmečiu korektūros klaida galėjo būti traktuojama kaip politinė diversija.

¹ „Šviežia galva“ buvo paskutinės instancijos korektorius. Juo paeiliui būdavo visi redakcijos kūrybiniai darbuotojai, nuo pietų išsėjęsi namie ir į spaustuvę ateidavę skaityti jau matricavimui paruoštų puslapių.

metu lazda būdavo vis leidžiama žemyn, kol visa išsilydavo). Atėjęs linotipininkas jau rasdavo rinkimui parengtą skystą metalą. Atsisėdęs prie klaviatūros žiūrėdavo, kuris rankraštis skubus, kurį galima surinkti vėliau. Rankraščio pirmojo puslapio viršuje šalia įvairių vizų būdavo redakcijos sekretoriato nurodymai, kokio ilgio eilute, koku šriftu ir jo kegliu (dydžiu) tekstą surinkti. Laikraštinė skiltis paprastai būdavo 3 kvadratu, arba 12 cicerų, šriftai – *Baltika* (serifinis) arba *Erberis* (groteskas), jų kegliai – nonparelis, petitas, borgis ir korpusas². Anraštes monotipu liedavo ar rankomis rinkdavo metranpažai.

Spaudant klavišus iš magazino (kasos) į rinktuvę birdavo žalvarinės reikiamų raidžių matricos. Surinkus eilutę iš atskirų raidžių, ji būdavo išliejama, tas raides sujungiant. Liejinys būdavo šiurkštokas, su įvairiomis atplaišėlėmis. Specialūs peiliai jas nupjaudavo iki reikiamo standarto. Tada eilutę būdavo pasiunčiama ant stalelio, kur formavosi skiltis, paprastai vadinama *granke*. Ji būdavo 100–120 eilučių. Savo darbą atlikusios matricos automatiškai grįždavo į magaziną, į joms skirtas vietas.

Kiekvienos *grankės* viršuje turėjo būti linotipininko signatūra (klajumo buvo *Henr K.*). Spaustuvės darbuotoja (traukėja) vaikščiojo nuo linotipo prie linotipo ir padarydavo po kelis jų atspaudus. Vienas keliavo į darbo apskaitos skyrių, kiti – į redakciją, kur taisyta korektūra, kurti maketai.

Žurnalų, savaitraščių redakcijos korektūrą taisydavo skiltyse – taip patogiau, mažiau

”

Iškiliosios spaudos grandinė

Surinktos metalinės skiltys atsidurdavo ant laužymo stalo. Metranpažas iš jų suformuodavo puslapį (laužinį). Ant šio laužinio uždėjus specialų drėgną kartoną ir pakišus po presu buvo gaunama matrica, t. y. puslapis su įspaustomis raidėmis. Greitai išdžiovinta matrica tapdavo labai kieta, nebijanti temperatūros. Iš matricos išliedavo lanko formos kiečio stereotipus jau su iškiliomis raidėmis. Du stereotipai sudarė rotacinės mašinos būgną.

vargo laužant. Dienraščiai neturėdavo tam laiko, tad klaidas ar trumpinimus atlikdavo jau puslapio laužinyje. Už korektūros taisyklą linotipininkams nebuvo mokama, galiojo principas: stropiau renki – mažiau korektūros klaidų, atmetinai renki – vargsi su korektūra. Konkretų tekstą rinkdavo ir korektūrą taisydavo nebūtinai tas pats asmuo, tad kolektyvinė atsakomybė skatino stropumą.

Per pamainą reikėdavo surinkti ne mažiau kaip 75 000 ženklų. H. Klajumas skiltį (*granke*), sąlyginai 100 eilučių, surinkdavo per 15 minučių, vadinasi, per valandą 400, o per pamainą, kai ritmą sutrikdydavo ir korektūros taisyklas, apie 3 000. Eilutę sudarė maždaug 35 ženklai, tad pamainos rezultatas buvo ne mažiau kaip 100 000 ženklų. Jeigu Henriko darbo stažą suapvalinsime iki 40 metų, o darbo dienų metuose priskaičiuotume tik po 250, ir tai per savo karjerą jis bus

² Spaustuvės turėjo savo matavimo vienetą – punktą, lygų 0,3759 milimetro. Nonparelis buvo 6, petitas 8, borgis 9, korpusas 10, cicerai 12 punktų, kvadratas – 4 cicerų.

surinkęs 10 milijardų ženklų. Galima neabejoti, kad dažno vyresniosios kartos Lietuvos gyventojo lentynoje, nekalbant apie bibliotekas, rasime leidinių su H. Klajumo rinktomis raidėmis.

Kartą Henrikas pabandė siekti asmeninio rekordo – per pamainą surinko apie 120 000 ženklų, tačiau namo ėjo vos ne svirduliuodamas.

Linotipas – sudėtingas mechanizmas. Jeigu redakcijų mašininkėmis dirbo moterys, tai prie linotipų, be retų išimčių, sėdėjo vien vyrai. Ir jie ne visada mokėjo sutrikusį aparatą pataisyti. Užtat ceche nuolat budėjo derintojas. H. Klajumui labiausiai iš jų įsiminė Vaclovas Rimkaitis, familiariai vadintas Vaciuone, nors buvo solidus vyras, aviamodelizmo SSRS sporto meistras. Jis tikrino eilučių kokybę, peilių aštrumą, kitus mazgus, šalindavo sutrikimus. Tarp linotipininkų buvo paplitusi melodija:

*Meilės nors trupučiuką
Ugiąskas prašė iš Rimkaičiuko...*

Linotipininkui kuo ilgesnė eilutė, tuo geriau, nes perkėlimai dažnai sukuria erdves, kurias reikia užpildyti pleištais, arba kyliais. Su jais reikėjo elgtis labai atsargiai, nes bet koks netikslumas galėjo baigtis vadinamuoju špricu. Per atsiradusį plyšėlį skystas metalas galėjo išstrykšti ir nudeginti ranką, pradeginėti kelnes, batus. Špricą patirti dažniausiai tekdavo mažiau patyrusiems, H. Klajumui per visą karjerą tai buvo atsitikę bene porą kartų.

Skystas metalas garuoja, švino garai kenksmingi sveikatai. Ne vienas linotipininkas dėl to artimuosius paliko anksčiau, negu

įprasta. Henrikas tai žinojo, laikėsi visų atsargos priemonių. Imdamas rankraščių lapus niekada pirštų nevilgė liežuviu (didžiausia linotipininkų klaida). Nerūkė ir negėrė, nes abiejų įpročių derinys su švinu pražūtingas. Kai žmogus į darbą ateina dar neišsipagiriojęs, praranda atsargumą.

Už kenksmingas darbo sąlygas linotipininkai kasdien veltui gaudavo po butelį pieno, vėliau – sulčių. Prasidėjus komandinės ekonomikos virsmo į rinkos ekonomiką sumaiščiai, neliko nei vieno, nei kito.

Slypėję pavojai

Nikitos Chruščiovo valdymo metais, kai Maskvoje vykdavo kokie komunistų partijos ar deputatų suvažiavimai, laikraščių išleidimas vėluodavo, tad Henrikas ne sykį namo į Antakalnį grįžo tekant saulei.

– Paprastai laikraščio numerį leidžiančiąją brigadą (budintį ir techninį redaktorius, metranpažą, kartais linotipininką ar korektorių) redakcijos vairuotojas išveždavo po namus. Tačiau gegužę ar vasarą, kylant saulei, buvo malonu tvankų spaustuvės orą plaučiuose pakeisti ryto gaiva. Vilnius būdavo ramus, čiulbėdavo paukščiai, slėgusią įtampą pakeisdavo kažkoks gyvenimo džiaugsmas, – pasakoja H. Klajumas.

O įtamos būdavo. Nors linotipininko surinktą tekstą skaitydavo korektoriai, autoriai, redaktoriai, cenzoriai, už klaidą pirmą kartą nuodėmė būdavo priskiriama jam. Henrikas prisimena bent porą atvejų, kai buvo įkliuvęs į spąstus:

– „Tiesos“ redaktorius Genrikas Zimanas, kai būdavo spausdinami svarbūs oficialūs tekstai,

gana vėlai užsukdavo į redakciją ir puslapius primargindavo pataisomis. Kartą įvedinėjau jas ir pamačiau, kad vienas sakinyš nebaigtas. Ilgai negalvojęs, pagal minties logiką jį užbaigiau. Rytojaus dieną, matyt, atsiminęs tą nebaigtą sakinį, Zimanas pradėjo teirautis, kas jį užbaigė. Teko prisipažinti. Laukiau nemalonumų, bet viskas baigėsi be pasekmių. Vienu iš „Tiesos“ techninių redaktorių (išleidžiančiųjų) dirbo iš Urugvajaus grįžęs Antanas Zokas. Labai tvarkingas, mandagus, skrupulingas. Kartą atbėgo prie manęs ir išsigandęs paklausė: „Ar tu rinkai Suslovą?“. Tuo metu Vilniuje kažkokia proga viešėjo antrasis pagal rangą SSRS komunistų partijos vadų, filharmonijoje pasakė kalbą. Pasirodo, aš vietoj žodžių „socializmas turėjo teigiamos įtakos“ surinkau, kad jis turėjo neigiamos įtakos. Nors klaida buvo „pagauta“, kilo didelis triukšmas. Su nerimu laukiau, kas bus su manimi. Zimanas, sužinojęs, kad klaidos kaltininkas aš, pasakęs: „Na, aš jam buvau skolingas, dabar mudu *kvit*.“

Būdavo, kad greitai renkant raidžių matricos iškrisdavo ne pagal norimą tvarką. Kartą, jau paleidus rotacinę mašiną su nauju „Komjaunimo tiesos“ numeriu, „šviežia galva“ pastebėjo, kad Staliną giriančiame straipsnyje jam linkima ne „ilgų ilgų metų“, o „ilgų ligų metų“. Įvykiu susidomėjo KGB, tardė tą naktį budinčiuoju redaktoriumi dirbusį būsimą rašytoją Mykolą Sluckį, kitus.

Vietoj epilogo

Laikui bėgant ši įtampa vis labiau slėgė, tad H. Klajumas 1968 m. perėjo dirbti į „Vaizdo“ spaustuvę. Čia rinko knygas. Liejimo eilutė buvo kur kas ilgesnė, darbas ramus. Renkant publicistikos, grožines knygas buvo galima ir šviestis. Ypač įsiminė serija „Drąsiųjų

keliai“. Spaustuvei keičiant pavadinimus („Vaizdas“, M. Šumausko, „Viltis“) atėjo nepriklausomybės metas, leidybos ir poligrafijos transformacijos periodas. H. Klajumui teko padirbėti keliose mažesnėse įmonėse, kol karjerą baigė šio straipsnio pradžioje aprašytos linotipo egzekucijos akivaizdoje.

Linotipininko meistriškumas buvo vertinamas kategorijomis, kurių komponentus sudarė darbo kokybė, sparta, darbo drausmė ir kita. Henrikas turėjo aukščiausią – septintąją kategoriją.

Ši profesija sovietmečiu nebuvo tarp propagandos garbinamų, kaip traktorininko, melžėjos, statybininko ar audėjos. Tačiau ir ji buvo pavaldi visuotinai privalomam socialistiniam lenktyniavimui. H. Klajumas yra tapęs geriausiu ne tik Lietuvoje, bet ir visos Sovietų Sąjungos mastu, tai liudija išduoti šakinės profesinės sąjungos pažymėjimai.

Linotipininkai dažnai kartu leisdavo ir laisvalaikį, „Tiesos“ spaustuvėje buvo subūrę net orkestrėlį. Jame grojo broliai Adomaičiai (Edvardas kontrabosu, Kęstutis mušamaisiais), Vincas Venckauskas (gitarą), H. Klajumas (akordeonas). Jiems vadovavo iš šalies pakviestas Gediminas Žurkus (saksofonas).

Spaustuvėje atsidūręs atsitiktinai, H. Klajumas mano, kad metams bėgant linotipas vis dėlto tapo jo pašaukimu, savo profesija didžiujasi. Žinoma, gyveno ir dirbo blogu laiku, teko rinkti tekstų, kuriais netikėjo, bet gerų, šviečiamųjų, taurinamųjų buvo daugiau, ir jis mano savo darbu deramai atlikęs lietuvių ir piliečio pareigą. Tuo tarpu į kompiuterį, sunaikinusį linotipą, jis žvelgia rezervuotai, į jo galimybes nebesiryžo gilintis.

*Vinco Kudirkos premiją
Virginijai Skučaitėi (viduryje) Spaudos baliuje
gegužės 14 d. Kauno žurnalistų namuose
įteikė (iš dešinės) LŽS pirmininkas
Dainius Radzevičius, premijos mecenatas
Saulius Galadauskas, Lietuvos aludarių gildijos
vadovas, LŽS ir NŽKA premijų komisijos pirmininkė
prof. Audronė Nugaraitė, LŽS Kauno apskrities
skyriaus pirmininkas Vidas Mačiulis.*

Jolantos Beniušytės nuotr.

ŽURNALISTŲ
KŪRYBA

RE M I A

VIRGINIJA SKUČAITĖ: „RAGINU ŽURNALISTUS GILIAU DOMĖTIS LIETUVOS ISTORIJA“

Šiomet prestižinė Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) Vinco Kudirkos premija skirta LŽS Kauno skyriaus narei Virginijai Skučaitei už istorinės dokumentikos knygą „Traukinio į mirtį pėdsakais“ ir dokumentinių biografinių televizijos filmų ciklą „Traukinys į mirtį“, kuriais kolegė įamžino savo dėdės, prieškario Lietuvos paskutinės Vyriausybės vidaus reikalų ministro, generolo Kazimiero Skučo ir jo bendražygių gyvenimo ir žūties istorijas.

Knygoje ir vienoje televizijos filmo dalyje pasakojama, kada, kodėl ir kaip rusų ultimatumui pasidavusios jau byrančios savos Vyriausybės įsakymu suimtas K. Skučas buvo slapta iš Kauno nuvežtas traukiniu į Maskvą, ten tardytas, kalintas ir nužudytas. V. Skučaitė nustatė ne tik K. Skučo, bet ir jo kolegų ministrų Juliaus Čapliko ir Antano Tamošaičio užkasimo vietą – tai buvęs specialusis Rusijos represinės žinybos NKVD objektas – vietovė „Komunarka“ netoli Maskvos.

Garbingo apdovanojimo proga su kolege Virginija kalbėjomės apie jos šeimos istoriją, ryžtą rasti vietą, kur galėjo būti užkastas nužudytas K. Skučas, ir, žinoma, apie žurnalistiką.

Gal pradėkime nuo klausimo, ką iš vaikystės žinojote apie savo dėdę ir jo likimą? Ar šeimoje dažnai buvo apie tai kalbama?

Beveik nieko nežinojau. Būdama dešimties metų grįžau iš Sibiro, kur niekas šeimoje apie tai nekalbėjo. Tik iš nugirstų tėčio pokalbių su draugais sužinojau, kad jo brolis buvo vidaus reikalų ministras, kad sovietai jį greičiausiai sušaudė. Tuomet man, paauglei, nelabai rūpėjo, kur vyko ta egzekucija ir kodėl dėdė Kazimierą sušaudė... Tačiau

stodama į universitetą buvau sugluminta dėstytojo klausimo: „Jūs iš tų Skučų?“ Ilgokai tylėjau, nes nesupratau, apie kuriuos Skučus klausia: gal apie Ramutę Skučaitę, kuri irgi buvo Sibire, gal apie tėvo brolių Kazimierą? Kiek padvejojusi atsakiau: „Iš tų.“ Daugiau klausimų nebuvo.

Mūsų šeimoje beveik nebuvo kalbama apie K. Skučą – kaip anuomet buvo įprasta, tėvai saugojo savo vaikus nuo pavojingos informacijos. Net ir nuotraukos, kuriose galėjo būti vyrai su Lietuvos kariuomenės ar, pavyzdžiui, policijos uniforma, būdavo išimamos iš šeimos albumo. Mat tai sovietams galėjo būti pretekstas represuoti kariškių ar policininkų šeimas, giminaičius. Tiesa, mama retsykiais prisimindavo K. Skučą, bet pasakojo tik apie jo išvaizdą, elgesį, pagarbą motinai. Sovietmečiu dėdės Kazimiero nuotraukų namuose nebuvo. Mūsų namuose jos ėmė palengva rasti prasidėjus Atgimimui.

Kada ir kaip subrendo sumanymas ištyrinėti K. Skučo likimą?

Tai atsitiko 1989-ųjų rugsėjo pabaigoje, kai parėjusi iš darbo radau svetainėje tėvą, sėdintį nuleista galva prie stalo, ant kurio degė žvakė, gulėjo popieriaus lapas. Kas taip prislėgė tėvą, supratau, perskaičiusi

2022 m. Vinco Kudirkos premijos laureatė kaunietė žurnalistė Virginija Skučaitė apdovanojimą komisijos spėndimu pelnė už istorinę dokumentiką – knygą ir filmą apie savo dėdę Kazimierą Skučą, Lietuvos valstybės pareigūną, sovietų represinių struktūrų auką.

tekstą tame popieriuje. Jame buvo aiškiai parašyta, kad K. Skučas sušaudytas Maskvoje 1941 m. liepos 30-ąją. Štai tik tada oficialiai sužinojome K. Skučo mirties priežastį ir datą. Mat lietuvių sovietinėse enciklopedijoje buvo nurodomi tik mirties metai Maskvoje. Būtent tą įsimintiną dieną tėvas paprašė manęs padaryti viską, kad būtų išaiškinta tiesa apie Kazio (taip trumpai artimieji vadino K. Skučą) žūtį, kur jis palaidotas ar paprasčiausiai užkastas. Tėvas paprašė padaryti viską, kad doras jo brolio vardas būtų sugrąžintas į tautos atmintį ir

Lietuvos istoriją. Tada neįsivaizdavau, kiek savo gyvenimo dešimtmečių reikės tam paaukoti, kiek daug patirti, sužinoti, atskleisti skaudžios istorijos puslapių Lietuvoje ir Maskvoje, Rusijoje.

Kaip pavyko nustatyti apytikslę K. Skučo ir jo likimo draugų užkasimo vietą?

2015 m. vasarą į „Kauno dienos“ redakciją, kur anuomet dirbau, užėjo Tatjana Skučienė. Moteris ieškojo savo vyro gimtinaičio, tačiau tokio vyriško vardo (Valerij) niekada nebuvo tarp Juozo Skučo, Kazimiero tėvo, artimųjų. Atsisveikindama Tatjana pasakė, kad generolas K. Skučas greičiausiai užkastas pamaskvėje, bendrame kape, – tai jai pranešė draugė iš Maskvos. Šią žinią po metų patvirtino mano kolegė Violeta Juodelienė, internete aptikusi Andrejaus Sacharovo centro ir Gulago istorijos muziejaus bendro projekto interneto svetainėje pateiktą politinių represijų aukų, 1918–1953 m. sušaudytų ir užkastų Maskvoje bei jos apskrityje, sąrašą – martirologą. Tokį sąrašą sudaryti padėjo Maskvoje ir kituose Rusijos miestuose veikusi, o dabar V. Putino ir jo parankinių sunaikinta visuomeninė žmogaus teisių gyvimo organizacija „Memorialas“.

Minėtoje interneto svetainėje pavišintas daugiau nei 26 tūkst. sušaudytų asmenų sąrašas, pateiktos ne tik aukų pavardės, vardai, bet ir daugelio jų nuotraukos, nuosprendžio priėmimo ir jo įvykdymo datos, palaikų užkasimo vietos, kiti duomenys. Šis sąrašas gali daug kam Lietuvoje palengvinti artimųjų, praradusių Rusijoje stalininių represijų metais, paieškas. Jį galima rasti internete (nuoroda straipsnio pabaigoje QR kodas, – aut. past.).

Tyrinėdama šį martirologą sužinojau, kad vien 1941 m. liepos 27, 28 ir 30 d. pagal SSRS Aukščiausiojo Teismo Karinės kolegijos pirmininko Vasilijaus Ulricho pasirašytą įsakymą dėl mirties nuosprendžių vykdymo buvo sušaudyta 513 asmenų. Tarp jų buvo ir trys tarpukario Lietuvos ministrai: vidaus reikalų – K. Skučas ir J. Čaplikas, teisingumo – A. Tamošaitis. Visi trys sušaudyti tą pačią dieną – 1941 m. liepos 30-ąją ir užkasti pamaskvės NKVD prižiūrimuose objektuose – Butovo gyvenvietėje arba „Komunarkoje“. Šios dvi vietovės su masinėmis aukų kapavietėmis yra vos kelių kilometrų atstumu viena nuo kitos. Tad nusprendžiau ten nuvažiuoti ir išsiaiškinti, kur iš tiesų užkastas K. Skučas, jo kolegos. Beje, iki tol Lietuvoje nebuvo žinomas A. Tamošaičio likimas – manyta, kad jis nukankintas Kaune.

Nuvykusi į buvusį specialųjį NKVD objektą „Komunarka“ (spėjama, kad čia užkasta apie 14 tūkst. sušaudytųjų) ir pabendrausi su „Memorialo“ istorikais, įsitikinau, jog mano minėti pareigūnai ir dar apie pusantro šimto asmenų lietuviškomis pavardėmis yra užkasti būtent „Komunarkoje“... Tokia išvada peršasi dėl to, kad kaip tik čia buvo atvežami SSRS Aukščiausiojo Teismo Karinės kolegijos sprendimu nuteisti sušaudyti įvairių šalių aukščiausi pareigūnai, o mano minėti ministrai buvo teisiami būtent toje kolegijoje. Beje, daugiau kaip šešių tūkstančių nustatytų aukų pavardės jau įrašytos čia, buvusiam NKVD objekte, įrengtoje Atminimo lentoje. Ten yra ir mano minėtų trijų Lietuvos ministrų pavardės.

Kai dabartinė Rusijos federalinė saugumo tarnyba (FSB) 1999 m. atidavė šį iki tol buvusį slaptą objektą Komunarkos

gyvenvietės stačiatikių bendruomenei, leista aukų artimiesiems, giminėms čionai lankytis. Kai pagaliau buvo nustatytos duobių, kuriose užkasti sušaudytieji, ribos, tapo įmanoma bent apytiksliai rasti vietą, kur, atsižvelgiant į sušaudymo datą, užkastos aukos. „Memorialo“ istorikų nuomone, aukos čionai buvo atvežamos jau sušaudytos. Iki 1999 m. net vietos gyventojai mažai žinojo, kas dėjos „Komunarkoje“ stalininio teroro metu. Mat sušaudytas aukas čionai atveždavo dengtais sunkvežimiais, ant kurių būdavo parašyta „Duona“, „Pienas“, „Vaisiai“, „Daržovės“ ir pan. Žodžiu, toks pat melas, kaip ir dabar.

Išliko žinių ir apie nekaltų žmonių žudikus... „Komunarkos“ šaudytojų 12 asmenų grupei vadovavo NKVD ūkio dalies vedėjas generolas Vasilijus Blochinas. Mat šį darbą NKVD laikė... ūkine veikla. Pagal pareigas šiam saugumiečiui nepriklausė šaudyti myriop pasmerktųjų, tačiau jis su malonumu savanoriškai dirbo šį darbą. Ta proga apsirėngdavo kaip gyvulių skerdikas: odine ilga prijuoste, guminiais batais, odinėmis iki alkūnių pirštinėmis, užsimaukšlindavo odinę kepurę. Mėgo šaudyti vokišku pistoletu, nes rusiškas padarydavo didesnes skyles aukų pakaušyje ir aukos netekdavo daugiau kraujo. O tai buvo svarbu – šaudytojams reikėdavo patiems sukrauti kruvinas aukas į sunkvežimius ir išvežti į užkasimo vietą. Beje, žudikas V. Blochinas, kai įkaisdavo jo vokiškas pistoletas, sėsdavo sklaidyti žurnalų apie žirgus, kuriuos labai mėgo. Tie žurnalai kartu su budeliu keliaudavo į aukų šaudymo vietas...

Kaip Jums sekėsi centriniame FSB archyve Maskvoje? Ar norint susipažinti su

norima byla nereikėjo specialaus pasirengimo, leidimo?

Taip, kad patektum į šį archyvą, reikia įveikti daugybę griežtų formalumų. Visų pirma, tokiomis baudžiamosiomis bylomis gali domėtis tik aukų artimieji arba jų įgaliojimą gavę asmenys, nors prieš 75 metus baigtos bylos turėtų būti išduodamos skaityti bet kam. Tad gavau K. Skučo anuomet dar gyvos dukters Jūratės įgaliojimus sau ir Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro istorikui Rytui Narvydui, kurį apdairiai pasitelkiau savo misijai. Jis profesionaliai vertino mums pateiktą K. Skučo bylą FSB archyve. Deja, joje buvo gausu iki šiol įslaptintų puslapių, trūko įklijuotuose vokuose nuotraukų, o vėliau atsiųstoje į Lietuvą bylos kopijoje – ji dabar yra Lietuvos ypatingajame archyve – trūko daugybės puslapių, buvo pridengtos tardytojų ir kitų NKVD pareigūnų, tardžiusių K. Skučą, pavardės. FSB iki šiol slepia savo pirmtakų pavardes.

Byloje nerasi nė užuominos apie tardymų metodus, tačiau jie buvo atskleisti. Mat keli iš tų dvylikos aukščiausių Lietuvos saugumo ir žvalgybos pareigūnų, tarp kurių buvo ir K. Skučas ir kurie 1940 m. liepos 23-iąją buvo slapta išvežti iš Kauno į Maskvą, dėl įvairių priežasčių liko gyvi ir parašė prisiminimus. Juose gausu šiurpių, protu nesuvokiamų tardymo vaizdų.

Kas Jums buvo skaudu ir netikėta gilinantis į dėdės likimą?

Labai skaudūs įvykiai – ir ne tik man – paskutinis mūsų tarpukario Vyriausybės posėdis ir jo sprendimas, vykdant SSRS ultimatumą, suimti du savo pareigūnus: K. Skučą ir

A. Povilaitį. Man buvo netikėtas kai kurių Lietuvos valdžios institucijų priešiškumas, aki-vaizdus nenoras padėti jamžinant K. Skučo atminimą.

Tris dešimtmečius Jūs aiškinotės savo dėdės K. Skučo, aukšto Lietuvos valstybės pareigūno, likimą, parašėte knygą, sukūrėte filmą. Dėdės giminėje Mauručiuose, Jūsų pačios įrengtame memoriale, įkasėte kapsulę su žeme, parsivežta iš nekaltų aukų krauju aplaistytos „Komunarkos“. Ar jau jaučiatės viską padariusi, gilindamasi į šią skaudžią temą?

Ne, ne viską dar padariau. Dėl pandemijos liko nebaigtas televizijos filmų ciklas „Traukinys į mirtį“. Dar turime drauge su režisieriumi Virgilijumi Kubiliumi sukurti kelias ciklo dalis, pasakojančias apie K. Skučo likimo brolius, vykusius tuo pačiu traukiniu į mirtį.

Žurnaliste dirbote ir sovietmečiu, ir nepriklausomybę atkūrusioje Lietuvoje. Leiskite pasiteirauti ir apie Jūsų kelią į žurnalistiką. Jums, kaip tarpukario Lietuvos politinio veikėjo giminaitei, jis turėjo būti išskirtinai sudėtingas.

Taip, buvo labai sudėtingas. Kai pasirinkau studijuoti žurnalistiką, daug kas sakė, kad padariau nesąmonę. Tėvai nesikišo, tik mama ištarė: „Kaip pasiklosi, taip išsimiegosi.“ Miegojau kietai visą sovietmetį – jokia rimta redakcija nepriėmė manęs į darbą ir, tiesą sakant, negalėjo to padaryti dėl pavardės, dėl giminės praeities. Net ir į fabriko daugiatairažį laikraštį buvau priimta tik, kaip sakoma, per pažintis – padėjo anuometinė „Kauno dienos“ žurnalistė Ramutė Vaitiekūnaitė. Tik prasidėjus Atgimimui ir prie

„Kauno tiesos“ vairo stojus Teklei Mačiulienai buvau priimta į „Kauno dienos“ redakciją, kur gavau galimybę rašyti tai, ką noriu.

„Kauno dienos“ redakcijoje Jums teko dirbti daugiau kaip 20 metų. Ką davė ši darbo patirtis?

Į redakciją 1997 m. buvau priimta tik redaktorės T. Mačiulienės dėka. Iki tol galėjau dirbti tik neetatine korespondente. „Kauno dienoje“ patyriau kolegų geranoriškumą, gavau unikalias jų pamokas ir svarbiausia suteiktą laisvę rašyti pasirinktomis temomis.

Kaip vertinate šiandienos žurnalistiką? Kas joje kelia daugiausia nerimo?

Nepatinka dažnai pasitaikantis paviršutiniškumas, mažas dėmesys eiliniam žmogui, jo bėdoms. Beje, seniau laikraščių redakcijose būdavo skaitytojų priėmimo dienos – tekdamas juos išklausti ir rasti būdų, kaip padėti. Skaitytojai tai labai vertino. Dabar šis ryšys labai sumenkęs, tačiau dar neišnykęs. Žinoma, yra ir didesnių bėdų, bet kritikuoti visada lengviau...

Ką Jums reiškia ši prestižinė LŽS ir NŽKA premija?

Apdovanojimus, kurių per dešimtmečius susikaupė daugybė, vertinu paprastai – kaip vieną iš įrodymų, kad buvo dirbta nuoširdžiai ir atsakingai.

Esu girdėjusi, kaip per vieno Jums skirto apdovanojimo įteikimo ceremoniją pasakėte, kad žurnalistas neturi bijoti ilgai gyventi ir daug dirbti – įvertinimas tikrai ateis.

Ir dabar taip manau. Tačiau ne dėl prestižinės premijos 30 metų po kruopą rinkau įvairią informaciją apie K. Skučą, dokumentus, nuotraukas, užrašinėju liudininkų prisiminimus, kalbinau istorikus, lankiausi Maskvoje. Tiesiog sąžiningai vykdžiau tėvo priesaką, o vykdydama šį priesaką sužinojau daug įdomaus, svarbaus ne tik K. Skučo artimiesiems, bet ir Lietuvos istorijai. Ir man, žinoma, malonu, kad šis darbas buvo ne tik pastebėtas, bet ir aukštai įvertintas. Džiaugiuosi, kad spėjau laiku viską padaryti, – dabar tokie žurnalistiniai tyrimai, kokius teko atlikti, pavyzdžiui, Maskvoje, būtų neįmanomi – tiesiog išlindau per adatos skylutę. Naudodamasi proga raginu jaunos ir brandaus amžiaus žurnalistus giliau domėtis Lietuvos istorija. Ir ne vien todėl, kad gerai atliktas žurnalistinis tyrimas gali būti aukštai įvertintas, bet ir todėl, kad vyktant prasmingam darbo procesui patiriamas neeilinis atradimo, kūrybos džiaugsmas, užpildoma viena ar kita spraga šalies istorijoje.

Kas Jums kaip žmogui dabar teikia daugiausia džiaugsmo?

Pirmiausia išsikvepianti išprotėjusios Rusijos agresija Ukrainoje. Taip pat išlikusi galimybė ir noras rašyti – tai neleidžia apkiausti, kaip sakoma, užmigti ant laurų. Dabar pamažu rašau knygą istorine tematika, o tiksliau – apie ilgamečio Kauno civilinės metrikacijos skyriaus vedėjo ir ceremonmeisterio Kęstučio Ignatavičiaus nuveiktus darbus įprasminant Kauno istoriją. Kartais parašau mane dominančia tema į „Kauno dieną“. Žodžiu, plunksnos dar nepadedu.

Dėkoju už pokalbį ir linkiu sėkmės darbuose.

Kalbėjosi Daiva Červokienė

*Patriotiškumo pamokos
parodoje „Saga apie Lietuvą“.
Autorės nuotr.*

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

ŽURNALISTŲ
KŪRYBA

APIE EMIGRACIJĄ IR PATRIOTIZMO PAMOKAS

LILIJA VALATKIENĖ

„Nežinau, ką galvojo mergaitė dėliodama kryžių iš sagų. Ji buvo tyli ir susikaupusi“, – sakė Biržų kraštotyros muziejaus „Sėla“ gidė, atsiuntusi fotografijų iš Biržų pilyje veikiančios parodos-instaliacijos „Saga apie Lietuvą“.

Gal mergaitė likusi čia, Lietuvoje, liūdi savo emigravusių artimųjų? O gal juos ištiko nelaimė? Gal ji gedi Ukrainoje žuvusių draugų? Gal mergaitei paprasčiausiai nėra su kuo pasikalbėti ir tas juodas kryželis – vienintelis objektas, ties kuriuo gali išlieti susikaupusią širdgėlą? Išvydus šią fotografiją, mano galvoje sukosi daugybė „gal“ ir neradau nė vieno optimistinio paaiškinimo. Šiandien gavau daug nuotraukų – vaikai iš sagų dėlioja Ukrainos vėliavą.

Biržuose, kaip niekur kitur Lietuvoje, ši paroda sulaukė ypatingo dėmesio. Jos pažiūrėti ateina mokytojai su mokiniais, tėveliai su vaikais, seneliai su anūkais. Eina tam, kad suvoktų emigracijos mastą, apie kurį pasakoja me, pasitelkę paprasčiausią sagą. Per mūsų

Nepriklausomybės laikotarpį iš Lietuvos emigravo apie 1 milijoną 500 tūkstančių piliečių. Tiek sagų surinkta ir supilta Biržų muziejuje į parodos centre suformuotą 20 kv. m salą. Dalis sagų susiūtos ant 7 darbo drabužių, simbolizuojančių žodį Lietuva.

Pamąstymai parodos fone

Jeigu sagos prabilų, kiek daug jos galėtų papasakoti! Jos – meilės ir neapykantos, džiaugsmo ir ašarų, melo, mirties, tikėjimo ir vilties liudytojos. Gal kas nors ateityje išras tokį grotuvą, kuris iš sagų galėtų atkurti tiesos, apgaulės, baimės, kančios, ryžto ir pasiaukojimo kupiną melodiją, tapsiančią visos žmonijos himnu.

Paroda „Saga apie Lietuvą“ skirta liesti, skaičiuoti, žaisti, dėti, bandyti suprasti, kurti iš sagų paveikslus, jausti energiją, kuri užkoduota kiekvienoje sagoje. Savo delnais pasėmę sagas, simbolizuojančias iš Lietuvos emigravusių žmonių sielas, suskaičiavę jas, lankytojai, ypač jaunimas, vaikai, suvokia, kiek gyventojų netekome per šiuos metus. Paroda liūdna, prašanti permąstyti bene aktualiausią šių dienų Lietuvos problemą – emigraciją. Tačiau teikia vilties tai, kad daugelis jaunų lankytojų čia pat iš sagų kuria savo optimistiškesnę „Sagą apie Lietuvą“. Karo Ukrainoje akivaizdoje šis kūrybinis projektas, kurio partneriai yra Lietuvos žurnalistų sąjunga ir Nacionalinė žurnalistų kūrėjų asociacija, įgauna dar didesnę prasmę ir galimybę kuriantiems jauniems žmonėms išsakyti tai, kas jų širdyse, kartu pasisakyti ir už mūsų ateitį.

Jaudinantis susitikimas

Po parodos atidarymo jos autoriai Lilija Valatkienė ir Vytautas Juška susitiko su Pasvaliečių kaimo bendruomene. Kuo dėmesį patraukė šis Biržų rajono pakraštyje, netoli Latvijos sienos, įsikūręs kaimas?

Būtent 2020-aisiais L. Valatkienė ir V. Juškai įteiktas Antano Macijausko apdovanojimas

paskatino Vytautą iš naujo tirti savo ryšius su Pasvaliečių kaimu. Šio susitikimo žurnalistas, kultūrologas V. Juška laukė daug metų. Nuo gimimo nė vienos dienos nepraleidęs Lietuvoje, prieš dvylika metų nusprendė iškeisti svetimą Australiją (kurioje gyveno per 50 metų) į tėvų apdainuotą, išsiilgtą brangią Lietuvą. Jo tėvai po mirties taip pat grįžo į gimtuosius kraštus ir amžino poilsio atgulė savo žemėje, iš kurios turėjo bėgti užėjus sovietų okupantams.

Jaudinantis susitikimas įvyko Biržų rajone, Pasvaliečių kaime, kur gyveno Vytauto senelė Rozalija Zajarskaitė-Juškienė, mirusi 1988 m. Ji, kaip ir Vytauto tėvai, palaidota kapinėse Smilgių kaime. Vytauto metafizinis ryšys su savo tėviške – Pasvaliečių kaimu išliko, o šeimos istorijos paieškos atskleidė netikėtų atradimų, jungusių Vytautą su šio kaimo žmonėmis. Tiriant genealogijos medį paaiškėjo, kad publicistas, iškilus kovotojas dėl lietuviško rašto laisvės spaudos draudimo metais A. Macijauskas, kaip ir Vytauto tėvas, gimė tame pačiame Pasvaliečių kaime ir yra V. Juškos pirmos eilės trečios kartos pusbrolis.

Jaudinantį susitikimą su artimaisiais organizavo Biržų r. savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos Pasvaliečių kaimo filialo vadovė Aušra Ūselienė ir vaišinga kaimo bendruomenė. Už rūpestį nuoširdžiai dėkojame Biržų r. savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojai Astrai Korsakienei, Kultūros skyriaus darbuotojai Linai Vireliūnienei, Biržų r. savivaldybės Jurgio Bielinio viešosios bibliotekos vedėjai Vilmantei Vorienei bei Jono ir Adolfo Mekų palikimo studijų centro vyr. bibliotekininkei Indrai Drevinskaitei.

Vytautas Žeimantas
Klaudijaus Driskiaus nuotr.

RE M I A

ŽURNALISTŲ
KŪRYBA

PER BALTARUSIŠKĄ SPAUDĄ – Į TAUTOS ATGIMIMĄ

2021 m. Antano Macijausko premija paskirta žurnalistui, Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS), Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) ir Baltarusijos rašytojų sąjungos nariui Vytautui ŽEIMANTUI. Ta proga jį šnekina žurnalistė Loreta NIKOLENKIENĖ.

Antano Macijausko premija Jums paskirta už esė knygą „Gimtuoju dvasingu žodžiu“. Apie ką ši knyga?

Kai pradėjau labiau domėtis lietuvių ir baltarusių literatūriniais ryšiais, iš karto atkreipiau dėmesį į tai, kad XIX–XX a. sandūroje

prasidėjusiam baltarusių tautiniam atgimimui, kaimynų tautiškos spaudos, literatūros stiprinimui didelę įtaką turėjo baltarusiai katalikų kunigai. Antroji išvada, kuri netruko susiformuoti, – dauguma šių patriotiškai nusiteikusių kunigų buvo kilę iš Vilnijos krašto, tuomet, carinės Rusijos okupacijos metais,

oficialiai vadinto Vilniaus gubernija. Trečioji išvada – beveik visi jie buvo baigę Vilniaus kunigų seminariją, be tiesioginių kunigystės pareigų, aktyviai bendradarbiavo baltarusiškoje spaudoje, leido ir redagavo laikraščius, žurnalus, užsiėmė grožine kūryba. Ir visi palaikė draugiškus santykius su šalia gyvenančiais lietuviais, mūsų organizacijomis, spauda. Tokį bendradarbiavimą galiu apibūdinti keliais žodžiais: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės fenomenas.

Kaimynai – lietuviai ir baltarusiai – panašiu laiku pakilo ir drąsiai žengė tautinio atgimimo keliu. O čia dar vienas panašumas – ir lietuvių, ir baltarusių katalikų kunigų aktyvumas, ideologinis ir organizacinis vadovavimas šiam patriotiniam judėjimui. Savus lietuvius kunigus švietėjus Motiejų Valančių, Antaną Vienažindį, Joną Mačiulį-Maironį, Juozą Tumą-Vaižgantą, Adomą Dambruską-Jakštą, Joną Totoraitį ir daugelį kitų mes žinome, o apie kaimynų baltarusių kunigus švietėjus mažai ką esame girdėję. Todėl šia knyga norėjosi bent iš dalies užpildyti šią spragą.

Apie ką galvojote, kai Biržuose per miesto šventę Jums įteikė premiją?

Pamaniau, simboliška, kad Antano Macijausko, aktyvaus kovotojo prieš carinį lietuviškos spaudos draudimą, premija teikiama už knygą apie baltarusių švietėjus, tautinio atgimimo šauklius. Juk caro valdžia 1884 m. ne tik lietuviams, bet ir baltarusiams uždraudė rašyti lotyniškais raidėmis. Tai buvo šiurkštus atsakas į 1883 m. sukilimą, kuriame vienoje gretoje prieš kolonijinę valdžią kovėsi ir lietuviai, ir baltarusiai. A. Macijauskas, Peterburge dėl lietuviško rašto inspiravęs teisme bylą ir ją laimėjęs, gerokai paspartino spaudos draudimo panaikinimą. O tai sužadino abiejų kaimyninių tautų

savivoką, kilo ir idealistinių vertybių poreikis. Reikėjo rašyti paprastai ir aiškiai lietuviškai, baltarusiškai, rašyti sava kalba. Tuo netruko pasinaudoti tautiškai nusiteikę šviesuoliai. 1904 m. gruodžio 1 d. pasirodė pirmasis Rusijos imperijoje legalus periodinis leidinys lietuvių kalba – savaitraštis „Lietuvių laikraštis“, kurį pradėjo leisti tuomet Peterburge gyvenę lietuviai Maironis, Jonas Krikščiūnas-Jovaras, Vaižgantas, Antanas Smilga, Karolis Račkauskas-Vairas, kiti. Netrukus, 1904 m. gruodžio 23 d., ir Vilniuje pasirodė pirmasis legalus dienraštis lietuvių kalba „Vilniaus žinios“. O 1906 m. irgi Vilniuje išėjo pirmasis laikraštis baltarusių kalba „Naša dolia“ („Mūsų dalia“).

Reikėtų pasakyti, kad baltarusių, kaip ir lietuvių, tautinis atgimimas vyko panašiai – prieš rusinimo ir lenkinimo politiką. Kova už tautą visų pirma reiškė kovą už savą kalbą, jos išsaugojimą. Šis mūsų kaimynų pasipriešinimas buvo ir šiek tiek specifinis. Lietuvių kalbos dėl jos savitumo ir išskirtinumo negalėjo savintis nei lenkai, nei rusai. Baltarusių kalbą, atvirkščiai, savinosi ir rusai, ir lenkai, be to, ir vieni, ir kiti teigė, kad baltarusių kalbos iš viso nėra. Vieniems tai buvo rusų kalbos tarmė, kitiems – lenkų kalbos tarmė. Aktyviai naudota ir religija. Baltarusiai katalikai buvo laikomi lenkais, taip juos registruodavo ir prieš karą Lenkijos vykdomuose gyventojų surašymuose, o baltarusiai pravoslavai carinėje Rusijoje buvo laikomi rusais. Šitaip rusai siekė visiškai sunaikinti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldą. Tuo pačiu užsiėmė ir lenkai, kai okupavo Vilniaus kraštą. Todėl mano knygos herojai, vaizdžiai šnekant, ir prie rusų, ir prie lenkų buvo dažnai tardomi, baudžiami, tremiami, kalinami, Vilniuje jų leisti laikraščiai ir žurnalai uždraudžiami arba išeidavo su dideliais baltais lopais vietoje cenzūros išbraukto teksto.

2021 m. Biržuose miesto šventės metu įteikta Antano Maciausko premija. Iš kairės: žurnalistas Juozas Šalkauskas, Biržų rajono meras Vytas Jareckas, premijos laureatas Vytautas Žeimantas, Lietuvos žurnalistų sąjungos pirmininkas Dainius Radzevičius.

Asmeninio albumo nuotr.

Knygoje pristatomi devyni baltarusių kunigai švietėjai, dirbę ir kūrę mūsų krašte. Pradedate nuo Adomo Stankevičiaus. Kodėl?

XX a. pr. rusų, vėliau lenkų okupuotame Vilniuje daugelis vilniečių pažinojo kunigą Adomą Stankevičių. Abejingų jam beveik nebuvo. Vieni gausiai rinkosi klausyti jo pamokslų, skaitė jo knygas, prenumeravo jo leidžiamus ir redaguojamus periodinius leidinius, kiti – atvirai jį ujo, trukdė jo šviečiamajai veiklai, darė kratas, teisė ir kalino jį. Ir visa tai vyko dėl to, kad A. Stankevičius visą savo gyvenimą paskyrė ne tik kunigystei, bet ir baltarusių tautiniam atgimimui.

Jis daug nusipelnė ir žurnalistikai. 1917 m. Peterburge kartu su kitais buvo įsteigęs baltarusių kalba leistą katalikų savaitraštį „Krynica“ („Šaltinis“), kurį vėliau, nuo 1919 m., leido Vilniuje. Tai buvo vienintelis baltarusiškas laikraštis, kuris ėjo net 23 metus (1917–1940 m.).

A. Stankevičius 1928–1939 m. Vilniuje leido ir redagavo baltarusišką laikraštį „Chryscijanskaja dumka“ („Krikščioniška mintis“). Laikraštis buvo katalikiškos pakraipos, ėjo lotyniškėmis raidėmis. Tiesa, 1938 m. ypatingomis progomis laikraštis buvo leidžiamas ir rusiškėmis raidėmis. Ėjo 2–3 kartus per savaitę. Lenkų okupacinės valdžios buvo labai persekiojamas, ne kartą konfiskuotas, o leidėjas baustas.

A. Stankevičius Vilniuje įsteigė baltarusių katalikų leidyklą, kuri, be jau minėtos spaudos, dar leido baltarusiškus laikraščius „Belaruskaja krynica“ („Baltarusių šaltinis“), „Šliach moladzi“ („Jaunimo kelias“), „Samapomač“ („Savigalba“), „Kalosse“ („Varpos“). Visuose šiuose leidiniuose aktyviai rašė ir A. Stankevičius.

A. Stankevičiaus „Krynica“ ėjo ir tuo metu, kai Vilnius buvo grąžintas Lietuvos Respublikai. Įdomu tai, kad A. Stankevičius gebėjo

net keletą numerių išleisti bolševikmečio pradžioje. Vis dėlto naujieji šeiminkai suskubo uždaryti baltarusišką laikraštį. Daugiau baltarusiškų laikraščių Vilniuje sovietmečiu nepasirodė. Naujoji valdžia visus pratino prie vienos kalbos, t. y. tos, kuria kalbėjo Leninas.

Beje, domėtis kunigu A. Stankevičiumi pradėjau perskaitęs jo studiją „Lituanizmai baltarusių kalboje“, kurią jis dalimis skelbė žurnale „Kolosse“ (1938 m. Nr. 3, 4, 1939 m. Nr. 1–3). Norint įsigilinti į tokią temą, reikia mažų mažiausia gerai mokėti lietuvių ir baltarusių kalbas. Ši studija, manding, ir dabar neprarado savo mokslinės vertės.

Sovietams okupavus Lietuvą, A. Stankevičius į Vakarus nepasitraukė, dėl to labai nukentėjo. Į sovietinio saugumo kameras, tuomet buvusias priešais Lukiškių aikštę, pirmą kartą jis papuolė 1941 m., dar prieš karo pradžią. Vėliau dar du kartus buvo suimtas 1944 m., bet saugumiečiai, gerokai jį pakankinę, paleisdavo. 1949 m. jis vėl buvo suimtas ir nuteistas 25 metus kalėti „už šnipinėjimą Japonijos naudai“. Iš pradžių buvo kalinamas Lukiškėse, vėliau – Taišete esančiame Azarlage, kur ir mirė 1949 m. gruodžio 10 d.

O koks kitų knygos herojų likimas?

Visi vienaip ar kitaip nukentėjo. Kunigas Vincetas Hadliauskis, Vilniuje 1936 m. pradėjęs leisti baltarusių kalba laikraštį „Beloruski front“, išleidęs knygas „Istorija šventoji arba biblinė Naujojo testamento“ (1933) ir „Keturių evangelijų ir apaštalų veikla“ (1939), lenkų valdžios buvo kalinamas Lukiškių ir Varšuvos kalėjimuose, nacių gestapo suimtas 1942 m. Ar jis buvo nukankintas, ar sušaudytas – nežinia.

Kunigas Aleksandras Astramovičius, turėjęs literatūrinį slapyvardį Zaziulia (Gegutė), su kitais 1913 m. Vilniuje pradėjęs leisti savaitraštį „Belarus“, taip pat išleidęs kelis poezijos rinkinius, aktyviai bendradarbiavęs laikraščiuose „Volnaja Belarus“ („Laisvoji Baltarusija“), „Beloruskaja rada“ („Baltarusijos taryba“), „Belaruskaj zycio“ („Baltarusių gyvenimas“), carinės valdžios buvo išsiųstas net į Kamčiatką. Grįžęs jau sovietinių čekistų buvo suimtas, įkalintas ir greitai mirė.

Kunigas Janas Semaškevičius, literatūrinis slapyvardis Janka Bylina, žadinęs tautą Vilniuje leistomis eilėraščių, pasakėčių ir religinėmis knygomis, publikacijomis laikraštyje „Homan“ („Gausmas“) ir žurnale „Malanka“ („Žaibas“), sovietų saugumo suimtas 1951 m., jo mirties data ilgai buvo nežinoma.

Kunigas Juozapas Hermanovičius, literatūrinis slapyvardis Vincuk Advažny (Vincukas Narsusis), Vilniuje leidęs poezijos, apysakų, religines knygas, lenkų valdžios buvo terorizuojamas, tremiamas iš Vilniaus, 1948 m. sovietų saugumo kaip „japonų šnipas“ suimtas, nuteistas 25 metus kalėti. Parašė knygą „Kinija–Sibiras–Maskva“ su paantrašte „Raudonųjų stovykloje: misionieriaus prisiminimai ir patirtis Sovietų Rusijos kalėjimuose ir vergų stovyklose 1948–1955 m.“. Ji 1962 m. baltarusių kalba išleista Miunchene, 1969 m. lietuvių kalba pasirodė Londone.

Kunigas Stanislavas Hliakovskis, aktyviai bendradarbiavęs Vilniujeėjusiuose baltarusiškuose laikraščiuose „25 sakavika“ („25 kovo“; baltarusiams ši data – kaip lietuviams vasario 16-oji), „Beloruskaja krinica“, „Našavolia“ („Mūsų valia“), 1934–1939 m. leidęs ir redagavęs laikraštį vaikams „Proleski“

(„Laukymės“), 1941 m. buvo suimtas gestapo ir dingo be pėdsakų.

Kokių problemų kilo rašant šią knygą?

Darbą sunkino nenustovėjusi to laiko baltarusių kalbos rašyba, nes ilgokai vieni baltarusiai rašė lotyniškėmis, kiti – rusiškėmis raidėmis. Tai sukeldavo nemažai painiavos rašant tikrinius daiktavardžius, ypač vardus ir pavardes. Įvairūs baltarusiški leidiniai ir autoriai galėjo tą patį asmenį įvairiai įvardyti. Savaip juos įvardydavo ir lietuviai, lenkų bei rusų kalbomis rašantys autoriai. Pavyzdžiui, tuomet Vilniuje gyvenęs ir kūręs žinomas baltarusių rašytojas ir švietėjas Maksimas Hareckis galėjo būti Горецкий, Гарецкий, Гарэцкі, Goreckis, Gareckis, Horeckis, Hareckis.

Identifikuojant asmenį, jo ieškant sunkumų sudarydavo ir tada prasidėjęs vardų ir pavardžių baltarusinimas: Иван – Januk, Владимир – Uladzimir ir pan.

Be to, lotyniškai rašantys baltarusių autoriai pradėjo vengti lenkiškų raidžių sz, sz, cz, vietoje jų ėmė kaip lietuviai vartoti raides č, š, ž. Naujosios raidės atsirado pavardėse (A. Stankievič), slapyvardžiuose (Vincuk Advažny) ir laikraščių („Bielaruskae žyccio“) bei knygų („Kaziukowa Žanimstwa“ arba „Fr. Bahušewič: jaho žyćcio i tworčasć“) pavadinimuose.

Dėl tokios rašybos variacijos papildomų sunkumų kildavo informacijos ieškant senuose bibliotekų ir archyvų kataloguose, internete, nes paieškoje labai svarbi raidžių seka. Pravertė lietuvių, baltarusių, lenkų ir rusų kalbų mokėjimas. Todėl suprantant šią

nelengvą situaciją ir iš anksto jai pasiruošus paieškos dažnai baigdavosi sėkmingai, teikėdavo tik daugiau laiko ir jėgų. Kita vertus, nelengvai pasiekta informacija, gautas teigiamas rezultatas gerokai padidindavo ir atradimo džiaugsmą.

Dabar literatūrinė baltarusių kalba jau nusi-stovėjusi, jie rašo kirilica, palikę tik vieną lotynišką raidę i. Vis dėlto bandymų išsaugoti rašybą lotyniškėmis raidėmis dar pasitaiko. 1992–1993 m. Vilniuje Siaržukas Vituška lotyniškėmis raidėmis leido baltarusišką savaitraštį „Vilnia i kraj“ („Vilnius ir kraštas“).

Knygos leidėjai Jus pristato ir kaip Baltarusijos rašytojų sąjungos narij...

Mano paieškas lietuvių ir baltarusių literatūrinių bei kultūrinių ryšių srityje skatino ir Baltarusijos rašytojų dėmesys. Prasidėjęs susirašinėjimas su rašytojais Alesiumi Karliukevičiumi, Vladislavu Mačiulskiu, Georgijumi Marčiuku, Lidzija Arabei, Vladimiru Ruliu, Anatolijumi Matvienko ir kitais kūrėjais padėjo ne tik kaupti informaciją, tikslinti kai kuriuos faktus, bet ir geriau pažinti baltarusių kalbą, nes visų prašydavau, kad man rašytų baltarusiškai. Netrukus pradėjau skaityti baltarusių knygas originalo kalba. Tai savo ruožtu suteikė drąsos imtis ir vertė jo amato. Į lietuvių kalbą jau išverčiau Pranciškaus Skorinos, Maksimo Tanko, Alesiaus Karliukevičiaus, Maksimo Hareckio, Lidzijos Arabei, Volgos Karatkevič ir Uladzimiro Karatkevičiaus kūrinių, turiu ir kitų vertimo planų. Šios mano pastangos gražiai įvertintos – 2010 m. buvau priimtas į Baltarusijos rašytojų sąjungą.

Ačiū už pokalbį.

LIETUVOS
ŽURNALISTAI:
ĮVYKIŲ KRONIKA

*Rojus. Miestelio šventė po atlaidų
Žaslių bažnyčios slėnyje.
Konkurso „Lietuvos spaudos
fotografija 2022“ temos „Gyvenimas“
nugalėtojo Ričardo Grigo nuotr.*

RE M I A

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
KEMIŲ
FONDAS

KAS, KUR, KADA – NUO 2021 M. GRUODŽIO IKI 2022 M. BIRŽELIO

2021 m. gruodžio 13 d. Lietuvos žurnalistų grupė – Jolanta Beniušytė, Rasa Akučkienė, Aušra Jurgauskaitė ir Vilija Ramanauskienė dalyvavo Strasbūre (Prancūzija) vykusioje Europos Parlamento (EP) plenarinėje sesijoje,

kurios metu buvo įteikta 2021 m. Andrejaus Sacharovo premija už minties laisvę. Premija skirta šiuo metu įkalintam Rusijos opozicijos lyderiui Aleksejui Navalnui, ją iškilmingos ceremonijos metu tėvo vardu atsiėmė dukra

Darija Navalnaja. D. Navalnaja, atsiimdama premiją, pasakė gražią ir jaudinančią kalbą, kurios esmė – abejingumas ir pragmatizmas neturi nužudyti europietišką idealų, už kuriuos kovoja jos tėvas, – tai žmogaus teisės, taip pat teisė į laisvą žodį ir mintį.

Gausiai tarptautinei žurnalistų grupei (dalyvavo apie 60 kolegų) dieną prieš ceremoniją buvo surengtas specialus seminaras, kuriame su žurnalistais bendravo EP ir A. Navalno atstovai.

Šiuo metu Rusijoje kalintis A. Navalnas jau daugiau nei dešimtmetį yra pagrindinis šalies opozicijos veikėjas, žinomas dėl savo kovos su korupcija ir Kremliaus vykdomais žmogaus teisių pažeidimais. Jis organizavo demonstracijas prieš prezidentą Vladimirą Putiną ir jo vyriausybę, kandidatavo į prezidento postą bei pasisakė už antikorupcines reformas.

2020 m. rugpjūtį A. Navalnas buvo apnuodytas. Vėliau kelis mėnesius gydėsi Berlyne, o 2021 m. sausį grįžo į Maskvą, kur buvo suimtas, vėliau nuteistas dvejų su puse metų kalėjimo bausme, įkalintas griežto saugumo bausmių kolonijoje. Kalėjime jis surengė bado streiką, protestuodamas prieš medicininės priežiūros stoką.

2021 m. birželį Rusijos teismas A. Navalno Antikorupcijos fondą ir jo regioninius biurus pavadino „ekstremistinėmis grupuotėmis“. A. Navalno komanda atliko ne vieną tyrimą ir sukūrė filmų apie korupcijos mastus Rusijoje.

Sovietų Sąjungos disidentu Andrejaus Sacharovo vardu pavadintą 50 tūkst. eurų premiją už minties laisvę kasmet skiria EP. Ji įsteigta 1988-aisiais siekiant pagerbti asmenis ir organizacijas, ginančias žmogaus teises. 2020 m. premija buvo skirta Baltarusijos opozicijai.

Spaudos konferencija Europos Parlamente, kurioje dalyvavo ir Lietuvos žurnalistės.

Jolantos Beniušytės nuotr.

Daiva Červokienė

Asmeninio albumo nuotr.

2021 m. gruodį tradicinio „Taikliausio metų šūvio“ prizą Lietuvos žurnalistų sąjungos (LŽS) Vilniaus skyrius skyrė LŽS ir Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos (NŽKA) narei, žurnalistei Daivai Červokienei už knygą „Jie garsino Semeliškes“. Knygoje autorė pateikia per 30 pasakojimų apie iškilias šio krašto asmenybes, palikusias savo kūrybinės veiklos pėdsakus ne tik Semeliškių, bet ir visos Lietuvos istorijoje.

2022 m. vasario 3 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (LVAT) išplėstinė teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą dėl informacijos apie bendrovės, dalyvavusios viešuosiuose pirkimuose, akcininką paskelbimo žiniasklaidos priemonėje ir tam taikomų Bendrojo duomenų apsaugos reglamento (BDAR) taisyklių, priėmė

sprendimą, jog pareiškėjas VšĮ „Klaipėda atvirai“ BDAR reikalavimų nepažeidė.

LVAT pirmininko teikimu atnaujinus procesą byloje, kurioje nagrinėtas Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos sprendimas, išplėstinė teisėjų kolegija sprendė, ar pareiškėja, publikacijoje paskelbusi informaciją apie bendrovės akcininko giminytės ryšius su viešuosius pirkimus organizavusios savivaldybės valdomos bendrovės darbuotoja, pažeidė BDAR 5 ir 6 straipsnių nuostatas.

LVAT išplėstinė teisėjų kolegija, remdama si Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) praktika, vertino BDAR 6 straipsnio 1 dalies f punkto taikymo sąlygų visetą, t. y. pasisakė dėl duomenų valdytojo interesų tvarkyti asmens duomenis teisėtumo, tokio tvarkymo, siekiant įgyvendinti nustatytą teisėtą interesą, būtinumo, ir įvertino asmens, kurio duomenys turi būti apsaugoti, interesų ir laisvių bei pagrindinių teisių ir pareiškėjos interesų pusiausvyrą.

Atsižvelgusi ne tik į jau formuojamą LVAT, bet ir į ESTT bei Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktiką, LVAT išplėstinė teisėjų kolegija kruopščiai įvertino teisėtą pareiškėjos interesą (t. y. saviraiškos laisvę ir informacijos laisvę), paskelbtos apimties informacijos būtinumą prisidedant prie viešojo intereso, susijusio su tinkamu viešųjų finansų panaudojimu, diskusijos ir galiausiai atsižvelgė į interesų pusiausvyrą, kurią reikia rasti tokio pobūdžio situacijose. Vertindama šį aspektą, išplėstinė teisėjų kolegija atsižvelgė tiek į ESTT, tiek į EŽTT naudojamus kriterijus (pvz., indėlį į bendrojo (viešojo) intereso diskusiją, aptariamo asmens

žinomumą, reportažo temą, ankstesnį duomenų subjekto elgesį ir t. t.).

Išplėstinei teisėjų kolegijai nekilo abejonių, jog tema, susijusi su viešųjų išteklių paskirstymu, patenka į bendrąjį (viešąjį) interesą, – tą patvirtina ir gausi EŽTT praktika. Kadangi viešųjų lėšų ir nuosavybės administravimas patenka į bendrą interesą, visuomenė ne tik yra suinteresuota, kad viešųjų išteklių panaudojimas ir skirstymas būtų organizuojamas tinkamai, bet ir turi būti informuota, kai viešųjų pirkimų procedūrų skaidrumas gali būti paveiktas kitų veiksmų.

Taip pat LVAT išplėstinė teisėjų kolegija, vertindama vieną iš kriterijų – asmens žinomumą, pasisakė ir dėl trečiojo suinteresuoto asmens statuso. Visuomenei turint pagrindą domėtis juridinio asmens veikla, negalima atsietai nuo jos vertinti ir vienintelio privačios bendrovės akcininko, kurio interesus tas juridinis asmuo per savo veiklą įgyvendina. Vien tai, jog akcininkas pats tiesiogiai nedalyvauja viešuosiuose pirkimuose, nepaneigia jo, kaip bendrovės akcininko, ekonominio intereso juridiniam asmeniui siekiant ūkinės naudos viešųjų pirkimų teisiniuose santykiuose.

Viešųjų lėšų gavimas ir naudojimas patenka į bendrą visuomenės interesą, o esant duomenų ar įtarimų, jog galimai buvo pažeista viešųjų pirkimų organizavimo ar vykdymo tvarka, visuomenės susidomėjimas tokia veikla yra pateisinamas. Išplėstinė teisėjų kolegija, įvertinusi tiek nacionalinių, tiek tarptautinių teismų praktiką, nusprendė, jog šiuo konkrečiu atveju tai, kad trečiasis suinteresuotas asmuo pats nedalyvavo viešuosiuose

pirkimuose, turint omenyje, kad juose dalyvavęs juridinis asmuo yra išimtinai teisinė forma savininkų (akcininkų) interesams versle įgyvendinti, nepaneigia paties fizinio asmens veiklos sąsajų su viešaisiais ištekliais, todėl ji laikytina turinčia reikšmės viešiesiems reikalams, o pats trečiasis suinteresuotas asmuo šiame kontekste – viešuoju.

Įvertinusi visas reikšmingas aplinkybes, LVAT išplėstinė teisėjų kolegija priėmė sprendimą, kuriuo pareiškėja VŠĮ „Klaipėda atvirai“ pripažinta nepažeidusia BDAR reikalavimų. Šis sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Vasario 16 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas Gitanas Nausėda Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino medalį už nuopelnus Lietuvai ir už jos vardo garsinimą pasaulyje įteikė Lietuvos ir Australijos politinių ir kultūrinių santykių organizatoriui, buvusiam ilgamečiam Australijos lietuvių bendruomenės krašto valdybos nariui, kultūrologui, žurnalistui ir vertėjui, LŽS ir NŽKA nariui Vytautui Jonui Juškai.

Vasario 16 d. Kunigaikščio Vytauto Didžiojo sidabro medalis – garbingiausias Trakų r. savivaldybės įvertinimas, skiriamas labiausiai nusipelnusiems rajono žmonėms įvairiose jų veiklos srityse, įteiktas LŽS ir NŽKA nariams, aktyviems kultūros ir meno puoselėtojams Lilijai Valatkienei ir Vytautui Jonui Juškai. Ši kūrybinė žurnalistų pora 2020 m. buvo paskirta tapti Trakų – Lietuvos kultūros sostinės – ambasadoriais. Jų dėka parengta daug radijo ir televizijos siužetų, straipsnių įvairiuose spaudos leidiniuose bei portaluose, surengtos jungtinės meno parodos,

Žurnalistus Liliją Valatkienę ir Vytautą Joną Jušką pasveikino LR Seimo narė Edita Rudelienė ir Trakų r. savivaldybės meras Andrius Šatevičius.

Sigitos Nemeikaitės nuotr.

kūrybiniai ir edukaciniai susitikimai su Trakų rajone gyvenančiais kūrėjais bei kultūros bendruomene.

Vasario mėn., žiemos olimpinių žaidynių Pekine išvakarėse, Lietuvos sporto muziejuje Kaune atidaryta Lietuvos olimpinės kolekcininkų asociacijos (LOKA) paroda „LOKA Kaunas 2022“. Joje dalį savo kolekcijų demonstravo ir du LŽS Senjorų klubo bei Sporto žurnalistų federacijos nariai Juozas Šalkauskas (kaklaraiščius) ir Bronius Čekanauskas (sporto talismanus).

Vasario 24 d. paskelbtas LŽS pareiškimas dėl karo Ukrainoje. Pareiškimе акcentuojama, kad LŽS išreiškia visišką paramą Ukrainos žmonėms, kenčiantiems nuo nacistinės Rusijos ir diktatoriaus valdomos Baltarusijos agresijos. „Mūsų bendruomenė labai susirūpinusi visų kolegų, dirbančių karo zonoje, saugumu. Mes neturime iliuzijų, kad Putino smogikų kruviną ranką

sulaikytų žurnalistų pažymėjimas. Pagarba ir dėkingumas už jūsų drąsą“, – teigiama pareiškimе. LŽS kreipėsi į LR Vyriausybę ir už informacijos sklaidą atsakingas institucijas, reikalaujama nedelsiant sustabdyti bet kokią Rusijos dezinformacijos sklaidą Lietuvoje, uždaryti visus propagandinius Rusijos kanalus. LŽS pakvietė kabelinių TV retransliuotojus, nelaukiant reguliuotojų sprendimo, nutraukti Rusijos propagandinių TV kanalų retransliaciją, taip pat visoms Lietuvos medijoms nutraukti Rusijoje sukurtos produkcijos transliavimą bei sklaidą. Taip pat LŽS kreipėsi į Užsienio reikalų ministeriją su prašymu panaikinti vizas ir deportuoti Rusijos ir Baltarusijos valdžios valdomų propagandos priemonių darbuotojus, kurie save vadina žurnalistais ir naudojasi žurnalistų teisėmis.

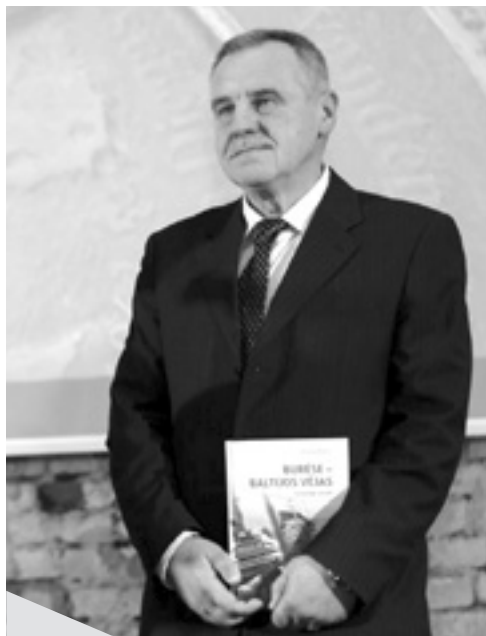
Vasario 25 d. Klaipėdos Rotary klubas „Concordia 1826“ ir Lietuvos buriuotojų sąjunga dienraščio „Lietuvos rytas“ žurnalistą,

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narį Gediminą Pilaitį apdovanojo Bronislovo Rožinsko medaliu „Už okeaninius žygius Lietuvai“. Taip įvertintas žurnalisto dalyvavimas trijų jachtų žygyje per Atlantą (1989 m.), pirmojoje lietuvių buriuotojų kelionėje jachta „Lietuva“ aplink pasaulį (1992–1993 m.), žinių apie buriavimą, jo praeitį ir dabartį sklaidą, suteiktus „sparnus“ Arnoldo Čaikovskio knygai „Svajonių paukštė“ (apie B. Rožinską).

Vasario 28 d. paskelbtas LŽS Etikos komisijos (pirmininkė Virginija Motiejūnienė) kreipimasis į žurnalistus, viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus dėl netikslios, dažnai melagingos informacijos sklaidimo.

„Viešojoje interneto grupėje „Žurnalistų namai“ diskutuojama dėl dienraštyje „Respublika“ vasario 25 dieną pateiktos informacijos apie „V. Putino karinę operaciją“, kur sakoma, kad „Rusija užima miestus vieną po kito“. Kitoje tvirtinama, kad „Rusija praneša: Zelenskis skubiai paliko Kijevą“. Kitas dienraštis, „Lietuvos rytas“, paskelbė užsienio žiniasklaidos žinutę, kad esą Zelenskis yra „seksualiausias vyras“. Tokios ir panašios žiniasklaidoje pateiktos informacijos skaitytojui kelia nepamatuotą nerimą, iškreipia karui apibūdinti vartojamą retoriką, platina agresoriui naudingas žinias, nukreipia dėmesį nuo tikrosios padėties Ukrainoje ir pasaulyje.

Todėl LŽS Etikos komisija kreipiasi į žurnalistus, viešosios informacijos rengėjus ir skleidėjus, ragindama informaciją apie įvykius iš karo zonos skleisti ypač atsakingai, suvokti atsakomybę už kiekvieną pavartotą

Gediminas Pilaitis

Asmeninio albumo nuotr.

žodį ar teiginį, atrenkant šaltinius ir skleidžiamų žinių paskirtį. Gerbdami žmonių teisę gauti teisingą objektyvią informaciją, turime skelbti tiksliai, neiškreiptas žinias ir jomis nemanipuliuoti“, – sakoma komisijos narių pasirašytame pranešime.

Kovo 8 d. LŽS pakvietė paremti kolegas ukrainiečius, kurie yra susivieniję į Ukrainos žurnalistų sąjungą, nes dėl bombardavimų ir kitų pavojų daliai organizacijos teko persikelti į vakarinę šalies dalį, trūksta būtiniausios darbo ir pragyvenimo įrangos, dirbant sunkų ir pavojingą informacinį darbą karo sąlygomis.

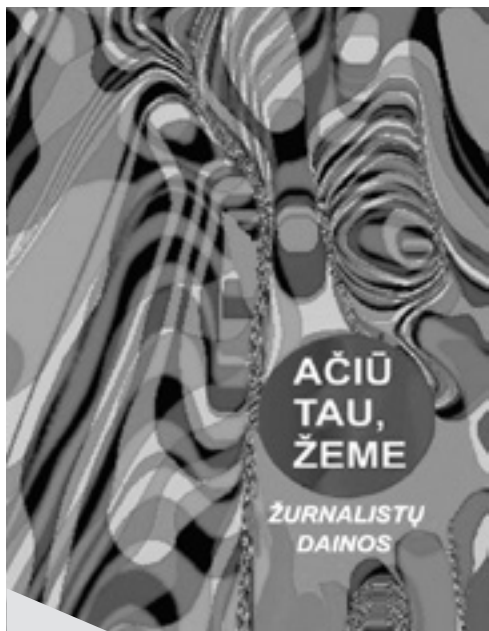
Kovo 9 d. vyko LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus tarybos posėdis. Jame aptartas 2022 m. veiklos planas, nutarta paremti Ukrainos žurnalistus, pervedant lėšų į

LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus taryba.

Dovilės Ringis nuotr.

paskelbtą LŽS sąskaitą, pristatytas ir aptartas naujausias „Žurnalistikos“ almanacho numeris.

*Knygos „Ačiū tau, žeme“ viršelis.
www.lzs.lt nuotr.*

Kovo 9 d. Lietuvos teatro sąjungos salėje vyko Vytauto Žeimanto sudarytos, redaguotos ir išleistos žurnalistų dainų knygos „Ačiū tau, žeme“ pristatymas. Jį surengė LŽS Senjorų klubas, pakvietęs ne tik savo klubo narius, bet ir kitus kolegas, dainų autorius, su žurnalistais dirbusius kompozitorius, visus, kas neabejingas skambiam žodžiui, dainai. Savo kūryba knygoje pasidalijo 23 autoriai, tarp jų daug Senjorų klubo narių. LŽS pirmininkas Dainius Radzevičius susirinkusiems pristatė svečius – iš Ukrainos atvykusius kolegas žurnalistus, kurie papasakojo apie naujausius įvykius karo siaubiamoje šalyje. Kolegoms ir visai Ukrainai palinkėta stiprybės kovoje su priešu.

Kovo 17 d., Knygnešių dieną, Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete pradėtas Vytauto Gedgaudo skaitymų ciklas „Pokalbiai apie žurnalistiką: misija, vertybės, kūryba“. Renginyje dalyvavo 2018 m. V. Gedgaudo premijos laureatas, žurnalistas Dovydas Pancerovas, apdovanotas šia premija

Su studentais susitiko du Vytauto Gedgaudo premijos laureatai: dr. Jolanta Mažylė ir tiriamosios žurnalistikos atstovas, rašytojas Dovydas Pancerovas.

www.lzs.lt nuotr.

už knygą „Kiborgų žemė“, kurioje pasakojama apie Maidano revoliuciją ir karą Ukrainoje prieš aštuonerius metus. Su žurnalistikos specialybės studentais svečias aptarė kokybiškos žurnalistikos aktualijas, žurnalisto profesijos ypatumus. V. Gedgaudo skaitymai šiemet vyks ne tik Vilniuje, bet ir Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose. Numatomi susitikimai su premijos laureatais, žinomais žurnalistais ir publicistais.

Kovo 30 d. Lietuvos tautiniame olimpiniam komitete (LTOK) įvairių jubiliejų proga buvo pagerbti olimpiniam sąjūdžiui ir mūsų šalies sportui nusipelnę žmonės, tarp jų ir keli LŽS nariai, kiti žurnalistai. Apdovanojimus įteikė LTOK prezidentė Daina Gudžinevičiūtė.

80-mečio proga LTOK pirmojo laipsnio ženklu „Už nuopelnus“ apdovanotas Justas Vincas Paleckis, LŽS narys, Lietuvos vandensvydžio sporto veteranas, ilgametis Lietuvos rinktinės žaidėjas, šios sporto šakos

puoselėtojas, vienijantis Lietuvos vandensvydžio veteranus.

LTOK antrojo laipsnio ženklu „Už nuopelnus“ 75-mečio proga apdovanotas sporto

LTOK antrojo laipsnio ženklu „Už nuopelnus“ 70-mečio proga apdovanotas LŽS vicepirmininkas Vytautas Kvietkauskas.

Sauliaus Čirbos nuotr.

žurnalistas, TV laidos „Krepšinio pasaulyje“ rengėjas, dokumentinių filmų autorius, LŽS tarybos ir valdybos narys, LŽS Kauno apskrities skyriaus pirmininkas Vidas Mačiulis, 70-mečio proga tokiu pat ženklu pagerbtas buvęs LTOK narys, žurnalistas, sporto, politikos bei visuomenės veikėjas, ilgametis Lietuvos paralimpinio komiteto prezidentas, buvęs Europos paralimpinio komiteto narys, LŽS pirmininko pavaduotojas Vytautas Kvietkauskas.

LTOK prizai „Citius. Altius. Fortius“ įteikti sporto žurnalistams: LRT darbuotojai, dokumentinių filmų apie legendinius Lietuvos sportininkus scenarijų autorei Gintarei Griškaitėi (55 m.) ir dienraščio „Lietuvos rytas“ sporto redaktoriui Gintarui Nenartavičiui (50 m.).

Balandžio 13 d. Vilniuje, Žurnalistų namuose ir Baltarusijos žurnalistų buveinėje, vyko Europos žurnalistų federacijos

(EŽF), Baltijos šalių žurnalistų sąjungų, Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos žurnalistų, veikiančių emigracijoje, susitikimai. Juos inicijavo LŽS ir EŽF. Aptarti žurnalistų, dirbančių emigracijoje, poreikiai, galimybės bendradarbiauti. Susitikimuose dalyvavo ir juos moderavo EŽF prezidentas Mogensas Blicheris Bjeregardas, taip pat LŽS pirmininkas D. Radzevičius, LŽS pirmininko pavaduotojai Audronė Nugaraitė ir V. Kvietkauskas, kiti žurnalistai.

Balandžio 16 d. Ukrainos mieste Lucke turėjęs tradiciškai vykti žurnalistų futbolo turnyras buvo perkeltas į Lietuvą. Lucke Lietuvos žurnalistai yra lankęsi net 13 kartų. Kad nenutrūktų tradicija, pasitarę su kolegomis ukrainiečiais, kolegoms nusprendė surengti turnyrą Vilniuje, simboliniu pavadinimu „Luckas 2022“. Turnyro metu buvo surinkta lėšų paramai ukrainiečiams, kovojantiems su šalį užpuolusios Rusijos kariauna.

Susitikime Vilniuje balandžio 13 d. Vilniuje: (iš kairės) Baltarusijos žurnalistai emigracijoje Andrejus Bastunecas, Barys Haretski, LŽS vicepirmininkas V. Kvietkauskas, EŽF vadovas M. B. Bjeregardas, LŽS pirmininkas D. Radzevičius, Estijos žurnalistų sąjungos pirmininkė Helle Tiikmaa.

www.lzs.lt nuotr.

Futbolo turnyro „Luckas 2022“ dalyviai.

Tautvydo Vencevičiaus nuotr.

Balandžio 23 d. Kauno Santakos parko pašonėje įkurtuose Krepšinio namuose praūžė grandiozinė Lietuvos krepšinio šimtmečio fiesta. Minint šią garbingą datą pagerbti treneriai, istorikai, sirgaliai ir kiti krepšinio sportui nusipelnę asmenys. Tarp apdovanotųjų ir įvairiose krepšinio varžybose su televizijos kamera ir oranžiniu kamuoliuku papuoštu mikrofonu nesiskiriantis, krepšinio metraštiniu vadinamas V. Mačiulis. Jis jau 30 metų (nuo 1992 m. sausio 11 d.) kuria ir veda kas savaitinę televizijos laidą „Krepšinio pasaulyje“. Lietuvos krepšinio federacijos padėkos raštu už reikšmingą indėlį į Lietuvos krepšinio istoriją apdovanotas ir klaipėdietis sporto žurnalistas Paulius Matulevičius, dirbantis dienraštyje „Vakarų ekspresas“.

Balandžio 30 d. Žurnalistų namuose, Vilniuje, vyko LŽS valdybos ir tarybos posėdžiai. Tarybos posėdyje dalyvavo 25 nariai. LŽS pirmininkas D. Radzevičius pristatė 2021 m. LŽS valdybos veiklą, vyr. finansininkė Lina

Mykolaitienė – 2021 m. LŽS finansinės veiklos ataskaitą, 2022 m. LŽS veiklos sąmatą. Po aptarimo abi ataskaitos ir sąmata patvirtintos.

Vilniuje, Jogailos g. 11, įsikūrę Žurnalistų namai.

Jolantos Beniušytės nuotr.

Svarstytas klausimas dėl pasirengimo LŽS XVIII suvažiavimui, jo darbotvarkės ir rezoliucijų. Nutarta, kad galutinę suvažiavimo darbotvarkę pagal struktūrą, kurią apsvartė taryba balandžio 30 d., valdyba parengs kitam tarybos posėdžiui. Delegatais bus laikomi kas antras Sąjungos narys, kuriuos atrinks skyriai. Delegatų skaičių LŽS administracija pateiks po liepos 1 d. pagal faktiškai nario mokesį sumokėjusiųjų skaičių. Suvažiavimas vyks lapkričio 12 d. Vilniuje. Vieta dar bus patikslinta. Skyriai kitam Tarybos posėdžiui turi pateikti pasiūlymų, ką reikėtų keisti LŽS įstatuose.

Kandidatai į LŽS pirmininkus savo programą turi pristatyti ne vėliau kaip prieš mėnesį iki suvažiavimo. Suvažiavimo rezoliucijas rengia taryba. Rekomenduojama atsisakyti rezoliucijų. Siūloma viena diskusija – „Dėl veiklos gairių“. LŽS pirmininko D. Radzevičiaus nuomone, pagrindinė diskusija turėtų apimti naujų narių pritraukimo klausimą.

Tarybos posėdyje aptartos LŽS Etikos komisijos veiklos aktualijos – gauti skundai dėl galimų etikos pažeidimų. Taip pat tartasi dėl nepaprastosios padėties ir žiniasklaidos veiklos reguliavimo. Nutarta LŽS tarybos vardu parengti oficialų kreipimąsi į Vyriausybę, kad būtų inicijuotas žurnalistų ir žurnalistų darbdavių organizacijų bendras darbas dėl tokio priemonių plano parengimo.

Gegužės 6 d. LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus pirmininkei, almanacho „Žurnalistika“ redaktorei J. Beniušytei už reikšmingą veiklą įteiktas Lietuvos profesinių sąjungų konfederacijos (LPSK) Auksinis ženklelis. Tai aukščiausias 25 šakines profesines sąjungas

LPSK pirmininkė Inga Ruginienė ir LŽS narė Jolanta Beniušytė.

LPSK nuotr.

vienijančios visuomeninės organizacijos apdovanojimas. J. Beniušytė, kuri jau ne vieną kadenciją sėkmingai vadovauja ir vienija LŽS Klaipėdos apskrities skyrių bei plėtoja jo veiklą, LPSK apdovanojimui nominavo LŽS.

Gegužės 7 d. minėdami Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dieną LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus nariai surengė pažintinę edukacinę kelionę po savo miestą – Klaipėdai šiemet sukanka 770 metų. Pagal interaktyvią nuotykiautojų programėlę žurnalistai su šeimomis iškeliavo ieškoti istorijos, kultūros, gamtos paveldo įdomybių – varžydamiesi dviejose komandose dalyvavo azartiškame protų mūšyje. Už galimybę dalyvauti Klaipėdos lobių paieškoje nuoširdžiai dėkojame buvusiam kolegai Romandui Žiubriui, už šventinius suvenyriukus – Lietuvos jūrininkų sąjungai, skanų

*Klaipėdos žurnalistai profesinę šventę paminėjo surengdami pažintinį žygį po savo miestą.
Pauliaus Matulevičiaus nuotr.*

*Stasio Lozoraičio premija įteikta Juozui Vercinkevičiui.
Vido Mačiulio nuotr.*

pyragą prie karštos arbatos – Klaipėdos Pauliaus Lindenau mokymo centrui.

Gegužės 7 d. istorinėje Prezidentūroje Kaune Lietuvos žurnalistų draugijos įkurta Stasio Lozoraičio premija „Kelyje į Vilties prezidento Lietuvą“ buvo įteikta žinomam žurnalistui, redaktoriui ir istorinio bei kultūrinio laikraščio „Voruta“ leidėjui Juozui Vercinkevičiui. Apdovanojimas skirtas už ilgą ir nuoseklų darbą istorinės žurnalistikos srityje. Premija laureatui turėjo būti įteikta pernai, tačiau dėl pandemijos ir karantino įteikimo ceremonija buvo nukelta.

Gegužės 14 d. Kauno žurnalistų namuose paminėta Spaudos diena ir Lietuvių rašytojų ir žurnalistų sąjungos įkūrimo 100-metis. „Vasaros olimpe“ vėl aidėjo dainos, kurias atliko Inga ir Ramūnas Difartai, buvo daug sveikinimų ir linkėjimų. Susirinko „pokovidiniais“ metais rekordinis svečių skaičius – ne

Petro Babicko premiją žurnalistui Ryčiui Zemkauskui įteikė LŽS pirmininkas D. Radzevičius (viduryje), LŽS Kauno aps. skyriaus vadovas V. Mačiulis (dešinėje) ir rėmėjų atstovas – Lietuvos aludarių gildijos vadovas Saulius Galadauskas.

LŽS Kauno skyriaus apdovanojimais „Žurnalistiniai garbės ordinaai“ apdovanoti Dalia Juškienė, Vidmantas Kiaušas, Violeta Vilkauskaitė ir Rasa Prascevičienė.

Šventės Kauno žurnalistų namuose akimirka.

Jolantos Beniušytės nuotr.

tik kauniečiai plunksnos broliai ir sesės, bet ir Vilniaus bei Klaipėdos atstovai. Dalyvavo LR kultūros ministras Simonas Kairys ir viceministras Rimantas Mikaitis, LR Seimo narys, Kultūros komiteto pirmininkas Vytautas Juozapaitis su žmona Egle, Kauno mero Visvaldo Matijošaičio sveikinimą, tortą su

skaičiumi „100“ ir kitus šventinius suvenyrus žurnalistams perdavė savivaldybės Ryšių su visuomene skyriaus vedėjas Arnoldas Bukeлис. Dosnus buvo ir Lietuvos aludarių gildijos prezidentas Saulius Galadauskas – šį kartą gildija Vinco Kudirkos premijos laureatei Virginijai Skučaitei skyrė dvigubai didesnę nei

iki šiol premiją. LŽS pirmininkas D. Radzevičius žurnalistui Ryčiui Zemkauskui įteikė pirmojo Lietuvos radijo pranešėjo Petro Babicko premiją. Vienuoliktasis šios premijos laureatas premiją – 1 000 eurų – vėliau pervedė į „Bairaktar“ pirkimo sąskaitą. „Esu labai dėkingas kolegoms už įvertinimą. Pinigai šiai premijai yra skiriami iš nario mokesčio, tad tokiu būdu kolegos apdovanoja kolegas. Jau atsiimdamas premijos diplomą sakiau, kad pačią piniginę premiją paskirsiu Ukrainai. Šiandien tai ir darau. Ukrainai reikia visokios pagalbos, tačiau labiausiai – ginklų“, – savo feisbuke rašė R. Zemkauskas.

Jau trisdešimtąjį Spaudos balių organizavo LŽS Kauno apskrities skyrius.

Gegužės 14 d. Žurnalistų namuose, Vilniuje, vyko LŽS Kelionių žurnalistų klubo narių visuotinis ataskaitinis rinkimų susirinkimas, klubas paminėjo 15 metų veiklos sukaktį.

Gegužės 24 d. Klaipėdos apskrities viešojoje I. Simonaitytės bibliotekoje pristatytas jau

„Dorės“ redaktorė Raimonda Ravaitytė-Meyer.

Jolantos Beniušytės nuotr.

devintasis Neringos kultūros almanacho „Dorė“ numeris. Šio solidaus kultūros almanacho sudarytoja ir redaktorė nuo 2013 m. – LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus narė, Preiloje gyvenanti žurnalistė, aktyvi visuomenininkė Raimonda Ravaitytė-Meyer. „Leidinyje apie Kuršių neriją ir kalbame apie mūsų laiką, bandome ieškoti tapatybės sąsajų, suvokti,

LŽS Kelionių žurnalistų klubas Žurnalistų namuose, Vilniuje.

Vyto Jankevičiaus nuotr.

kokį paveldą mums paliko senieji gyventojai, ką turime saugoti. Taip pat mes turime ir daug naujo ir vertingo, kas sukurta ir kuriama Kuršių nerijoje“, – pristatydama leidinį kalbėjo jo sudarytoja. „Dorė“ išeina vieną kartą per metus 700 egz. tiražu, leidybą finansuoja Neringos savivaldybė.

Gegužės 27 d. Žurnalistų namuose, Vilniuje, vyko NŽKA ataskaitinė rinkimų konferencija.

Konferencijos dalyvius atsiųsdamos raštus pasveikino Seimo Pirmininkė Viktorija Čmilytė-Nielsen ir Ministrė Pirmininkė Ingrida Šimonytė.

Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas Jonas Staselis pasidžiaugė NŽKA nuveiktais darbais, pabrėždamas ir NŽKA indėlį į bendrą Lietuvos meno kūrėjų asociacijos veiklą.

J. Staselis kalbėjo ir apie galimus trukdžius plėtojant NŽKA veiklą. Jis teigė, kad yra ir tokių valdininkų bei politikų, kurie mano, jog žurnalistika yra tik žinučių rašymas ir mažai ką bendro turi su kūryba. Papasakojo ir

apie tai, kas yra daroma, kad kuriantys žurnalistai nebūtų diskriminuojami, prilyginami amatininkams.

Konferencijos dalyviai iš klausė NŽKA 2018–2021 m. veiklos ataskaitos, kurią pateikė NŽKA pirmininkas D. Radzevičius.

Per ataskaitinį laikotarpį NŽKA įvairiais būdais skatino kūrybinę veiklą, palaikė kūrybinius, profesinius ir abipusiškai naudingus ryšius su kitomis asociacijomis, valdžios ir valdymo organais bei visuomeninėmis organizacijomis, kolektyvais ir asmenimis Lietuvoje ir užsienyje. Gynė ir stiprino NŽKA narių teises ir laisves, atstovaudama narių interesams. Organizavo įvairius renginius, skelbė kūrybinius konkursus (Vincos Kudirkos, Vytauto Gedgaudo, Mato Šalčiaus, Juozo Tumo-Vaižganto, Petro Babicko, Antano Macijausko), siūlė kandidatus valstybinėms ir kitoms meno premijoms gauti, vykdė įvairias kūrybines programas. Teikė pasiūlymus Lietuvos valstybės institucijoms dėl rengiamų ir veikiančių įstatymų bei kitų norminių

*NŽKA pirmininku naujai kadencijai išrinktas Dainius Radzevičius, kuris yra ir LŽS vadovas.
Vido Mačiulio nuotr.*

teisės aktų. Skatino ir gynė laisvą kūrybą, profesionalios žurnalistikos meną, propagavo NŽKA narių kūrybą, gynė profesinę etiką ir žurnalistų solidarumą. Teikė informacinę, metodinę, konsultacinę, analitinę ir organizacinę pagalbą NŽKA nariams, kėlė žurnalistų profesijos prestižą ir stiprino socialinį vaidmenį visuomenėje, reguliariai leido almanachą „Žurnalistika“. Žurnalistų namuose surengė kolegų Kazio Kęstučio Šiaulyčio, Apolinaro Juodpusio, Alberto Vaidilos, Vytauto Gedgaudo, Reginos Jakučiūnaitės-Kubertavičienės, Alfonso Čepausko, Gintaro Kaltenio ir kt. kūrybos parodas.

Paskelbtas ir NŽKA narių skaičius: 2018 m. NŽKA buvo 92, 2019 m. – 78, 2020 m. – 81, 2021 m. – 87 nariai.

NŽKA finansinės veiklos ataskaitą pristatė asociacijos vyr. finansininkė L. Mykolaitienė.

Veiklos ir finansinei ataskaitoms po diskusijų pritarta.

Pasiūlyti keli kandidatai į NŽKA pirmininkus. Tačiau jiems atsisakius liko tik vienas kandidatas – D. Radzevičius. Jis ir buvo išrinktas naujai ketverių metų kadencijai. D. Radzevičius vadovauja NŽKA nuo jos įsikūrimo 2006 m.

Išrinkta ir nauja NŽKA valdyba: Aida Veželienė, Aurelija Arlauskienė, Vytautas Žeimantas, Tadas Kazakevičius, Rytis Sabas, Lilija Valatkienė, Laima Lingytė, Gerimantas Statinis ir Raimondas Polis.

Gegužės 22 d. Vilniaus rotušėje vyko dvidešimt pirmojo konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ nugalėtojų apdovanojimais.

„Aukšiniai kadrai“ šiame buvo įteikti septyniems fotografams: Artūriui Morozovui, Ričardui Grigui, Dmitrijui Matvejevui, Eimantui Geniui, Augustui Četkauskui, Mykolui Juodelei ir Vidmantui Balkūnui.

Be to, tradiciškai iš visų į metraščių ir parodą patekusių nuotraukų konkurso dalyviai patys išrinko jiems labiausiai patikusį kadra, kurio autorei Ievai Budzeikaitei atiteko „Kolegų prizas“. Ši tradicija itin svarbi spaudos fotografų bendruomenei – tai galimybė kasmet pažymėti vieno iš kolegų talentą, gerą akį, greitą reakciją ir sąmojį.

Renginyje dalyvavo ir apdovanojimus teikė LŽS pirmininkas D. Radzevičius, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktoriaus pavaduotoja Gražina Belian, taip pat ištikimi „Lietuvos spaudos fotografijos“ konkurso rėmėjai: UAB „Foto123“ vadovas Andrius Repšys, Kolegų prizo rėmėjas, mecenatas, advokatas Gintautas Bartkus.

Vieni pagrindinių konkurso „Lietuvos spaudos fotografija“ tikslų – skatinti šalies fotografus ieškoti savito žvilgsnio į reikšmingus įvykius ir gyvenimą mūsų šalyje bei atsakingai rengti sąžiningą vaizdinę informaciją.

„Turime viltį, jog mūsų jau dvidešimt pirmus metus rengiamas konkursas skatina bendruomeniškumą, augina naują fotografų kartą ir yra svarbus Lietuvos spaudos fotografijos vystymuisi įvykis, suteikiantis postūmą dar ne viename kolegai kurti išskirtinius darbus bei dalytis jais ne tik su Lietuvos, bet ir su viso pasaulio žiūrovais“, – sakė LŽS Spaudos fotografų skyriaus pirmininkė Evgenia Levin.

*Konkurso „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ finalas – „Auksiniai kadrai“ Vilniaus rotušėje.
Spaudos fotografų klubo nuotr.*

Šiomet beveik 100 fotografų iš įvairių Lietuvos miestų komisijai vertinti pateikė per 3 000 nuotraukų, kuriose užfiksuoti ne tik svarbiausi praėjusių metų šalį sukrėtę geopolitiniai ir socialiniai įvykiai, bet ir naująjį ritmą po truputį atrandanti kultūra, sportas, gamtosauga ir kitos mūsų gyvenimo sritys.

Fotografijų vertinimo procesas vėl vyko nuotoliniu būdu. Konkurso komisijos nariai – fotožurnalistai Liis Treimann (Estija), Maximas Dondyukas (Ukraina) ir Herkus Milaševičius (Lietuva), poetas, savaitraščio „Literatūra ir menas“ vyriausiasis redaktorius Gytis Norvilas ir dailėtyrininkė, Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus istorinės fotografijos kuratorė Ugnė Marija Makauskaitė daugiau nei mėnesį vertino konkursui pateiktas nuotraukas. Komisija pastebėjo įdomių ir netikėtų kadrų gausą tokiose kategorijose, kaip „Gamta ir jos apsauga“, „Kultūra“ ir „Kariuomenė“. Taip pat atkreipė dėmesį

į temos atskleidimo įvairovę naujoje kategorijoje „Sveikiau“ ir didelį lyriškų ir kasdienio gyvenimo akimirks fiksuojančių fotopasakojimų pasirinkimą.

Paroda „Lietuvos spaudos fotografija 2022“ Vilniaus rotušėje buvo eksponuojama beveik visą gegužę, o vėliau nuotraukos iškeliaavo į kitus Lietuvos miestus.

Gegužės 28 d. Prienų miestui švenčiant 520 metų jubiliejų, Prienų rajono meras Alvydas Vaicekaskas ir LŽS pirmininkas D. Radzevičius keturioliktają Mato Šalčiaus premiją įteikė LŽS ir NŽKA nariui, keliautojui, fotožurnalistui Leonardui Skirpstui. Renginyje dalyvavo Lietuvos meno kūrėjų asociacijos prezidentas J. Staselis ir LŽS pirmininko pavaduotojas V. Kvietkaskas.

Gausybė L. Skirpsto meninės ir dokumentinės fotografijos parodų yra apkeliavusios

Jono Staselio nuotr.

visą Lietuvą. 2021-aisiais fotografas išleido tris savo užfiksuotų nepakartojamų vaizdų albumus. Tai „UNESCO paveldas: Lietuva ir pasaulis“ bei du Ukrainai skirti leidiniai „Maidanas – 2014-ųjų vasaris“ ir „Vienybės kelias‘19 žurnalistų žygis po Vakarų Ukrainą“.

Gegužės 28 d. LŽS Klaipėdos apskrities skyriaus nariai su šeimomis tradiciškai keliavo gamtoje. Šįkart žygio metu įveikta daugiau kaip 10 km trasa Pervalkoje, Kuršių nerijoje, įkopta į 51 metro aukščio Skirpsto kopą, susipažinta su vietos kultūriniu, istoriniu ir kulinariu paveldu. Beje, nuo šios kopos klaipėdiečiai žurnalistai perdavė linkėjimus irgi aktyviam keliautojui, fotožurnalistui L. Skirpstui, tą pačią dieną apdovanotam M. Šalčiaus premija, kviesdami atvykti į pamarį ir taip pat užkopti į pavardei giminingo pavadinimo kopą.

Klaipėdos žurnalistai kasmet keliauja po Lietuvą jau 14 metų: tai įvairaus sudėtingumo žygiai gamtoje, plaukimas baidarėmis, edukacinės pažintinės ekskursijos. Kelionės iki pandemijos vyko ir į užsienio šalis.

**Parengta pagal portalą www.lzs.lt,
www.kaunojournalistai.lt, NŽKA, LŽS,
Žurnalistų namų, Klaipėdos žurnalistų
feisbuko puslapių informaciją**

Klaipėdos žurnalistai žygyje Kuršių nerijoje.

Gedimino Pilaičio nuotr.

Lietuva – spaudos laisvės indekso devintuke

Gegužės 3-ioji – Pasaulinė spaudos laisvės diena. Šia proga organizacija „Reporteriai be sienų“ skelbia pasaulio šalių spaudos laisvės indeksą. Jo sąraše Lietuva šiemet užima aukštą devintą vietą. Mūsų kaimynai: Estija – net ketvirta, Latvija – 22, Lenkija – 66, Baltarusija – 153, Rusija – 155 vieta.

Sąrašą pradeda Norvegija, po jos eina kitos Skandinavijos šalys: Danija (2), Švedija (3), Suomija (5). Europos Sąjungos šalys rikiuojasi šia tvarka: Vokietija – 16, Jungtinė Karalystė – 24, Prancūzija – 26, Italija – 58, Vengrija – 85, Graikija – 108. Kitos pasaulio šalys: JAV – 42, Japonija – 71, Izraelis – 86, Ukraina – 106, Turkija – 149, Indija – 150, Kuba – 173, Kinija – 175. Sąrašą užbaigia Mianmaras – 176, Turkmenistanas – 177, Iranas – 178.

Tarptautinės žurnalistų federacijos XXXI kongresas

Gegužės 31–birželio 3 d. Omano sotinėje Muskate įvyko Tarptautinės žurnalistų federacijos (TŽF) eilinis kongresas, kuriame

Dominique Pradalié

Nuotr. iš interneto

daugiausia svarstyti trečiojo pasaulio žurnalistų ir medijų klausimai. Dalyvavo per 250 delegatų iš 92 šalių. Išrinkta nauja organizacijos vadovybė: Dominique Pradalié (Prancūzijos nacionalinis žurnalistų sindikatas) – prezidentė, Zuliana Lainez (Peru nacionalinė žurnalistų asociacija) – pirmoji viceprezidentė, Sabina Inderjit (Indijos žurnalistų sąjunga) ir Naseras Abu Bakeras (Nasser Abu Baker, Palestinos žurnalistų sindikatas) – viceprezidentai.

Tai antras atvejis nuo TŽF 1926 m. įsteigimo, kai prezidente išrenkama moteris. Pirmoji buvo belgė Mia Doornaert (1986–1990).

D. Pradalié – žinoma Prancūzijos radijo ir televizijos žurnalistė, aktyvi žurnalistų profesinės sąjungos veiklos dalyvė. Pastaruoju metu ji buvo Nacionalinio žurnalistų sindikato generalinė sekretorė.

Pulicerio premijų komiteto Garbės raštas Ukrainos žurnalistams

JAV Pulicerio žurnalistikos premijų komitetas „Už drąsą, išvermę ir atkaklumą skelbiant tikroviškas žinias apie nuožmią Putino invaziją į Ukrainą ir jo karo propagandą“ specialiu garbės raštu šiais metais apdovanojo Ukrainos žurnalistus.

„Nepaisant baisaus bombardavimo, pagrobimų, okupacijos ir net žučių, jie ir toliau atkakliai stengiasi perteikti žiaurios tikrovės vaizdus, tuo darydami garbę Ukrainos ir pasaulio žurnalistams“, – teigiama rašte.

Parengė Domas Šniukas

*Lietuvos žurnalistų sąjungos
archyvo nuotr.*

„NE TIEK AŠ
MOKIAU, KIEK
PATS MOKIAUSI“

LAIMONĄ TAPINĄ AMŽINYBĖN PALYDĖJUS

PROF. AUDRONĖ NUGARAITĖ

„Ne tiek aš mokiau, kiek pats mokiausi“, – taip Laimonas Tapinas atsakė, paklaustas apie darbą su universiteto studentais. Man teko dviguba sėkmė – būti jo studente ir bendrauti kaip kolegoms, dirbant Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedroje ir Žurnalistikos institute. Studijų metais jis buvo dėstytojas, konkrečiais pavyzdžiais aiškinantis žurnalistikos profesionalumo standartus ir labiausiai akcentuojantis etines moralines šios veiklos aktualijas. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę ir tapus laisva, jis buvo vienas pirmųjų su kitais kolegomis dėstytojais, tobulinančiais žurnalistikos studijas

pagal Vakarų mokslo modelį, profesionalumo standartus, medijų teises, etines ir moralines normas.

Vertybinis požiūris buvo L. Tapino gyvenimo veiklų pagrindas. Tai patvirtina aktyvus jo dalyvavimas dvejus metus kuriant Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą. Buvo išstudijuotos įvairių šalių patirtys ir sudarytas rinkinys „Žurnalistikos laisvė ir atsakomybė: Europos Tarybos dokumentai dėl visuomenės informavimo priemonių“ (1996), kuriuo galėjo naudotis ne tik studentai, bet visi suinteresuotieji kintančiu žurnalistikos vaidmeniu informuojant visuomenę. Jis buvo vienas iš iniciatorių diskutuoti ir tartis su Lietuvos žiniasklaidos rinkos atstovais, ieškant geriausio kodekso varianto. 1996 m. Lietuvos Respublikos Seimo priimtas Visuomenės informavimo įstatymas pradėjo Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos veiklą ir įteisino Žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksą, kuriame pirmą kartą apibrėžti žurnalistų profesinės etikos standartai. L. Tapinas buvo pirmasis šios komisijos vadovas, vadovavęs jai 1996–1998 m.

To meto žiniasklaidoje, ypač spausdintoje, buvo ryškus negatyvumas, siekis pateikti įvykius ne pagal tai, kas, kur, kada įvyko, o pagal tai, kaip kažkam reikia. Vienaame interviu L. Tapinas pateikė tokį pavyzdį. Kartą atėjo buvęs studentas, dirbantis solidžiam laikraštyje, ir pasiskundė, kad redaktorius jį pasikvietė į savo kabinetą ir įsakė pirmadienį atnešti straipsnį apie politiką N., pavaižduojant jį kaip vagį, sukčių, paskutinį niekšą. Žurnalistas nusteбęs tikino neturįs tokios medžiagos apie minimą žmogų. O jo šefas: „Čia tavo problema. Jei nebus straipsnio, mums teks atsisveikinti. Dabar uždaryk

Su žmona Violeta.

duris.“ Kuo baigėsi ta istorija? Žurnalistas paliko redakciją. L. Tapinas nuolat pabrėždavo, kad komisijos paskirtis – „ne bausti, o susitarti, įtikinti, jog būtina laikytis Žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso reikalavimų“.

Ne tik žurnalistikos studijų kokybės gerinimas ir mokslo puoselėjimas buvo L. Tapino veiklos dėmesio objektas. Jis taip pat rūpinosi galimybe profesionalams nuolat atnaujinti kompetencijas ir tobulėti. 1995 m. įkurtas Žurnalistikos centras, kurio vadovu jis tapo, sudarė naujas galimybes atgimusiai Lietuvos žurnalistikos atstovams įgyti geriausių Vakarų šalių patirčių ir sužinoti apie naujoves ir tendencijas.

2014 m. birželio 19 d. Kultūros ministerijoje žurnalistui, publicistui, visuomenės veikėjui L. Tapinui už įžiebtas Lietuvos kultūros idėjas ir iniciatyvas, skatinančias bendruomenę pozityviai veikti, asmeninę poziciją ir atsakomybę, kuriant kultūrinę ir dvasinę aplinką, buvo įteiktas Kultūros ministerijos garbės ženklas „Nešk savo šviesą ir tikėk“. Šis apdovanojimas, pirmą kartą įteiktas žurnalistui, puikiai atspindėjo jo gyvenimo kelio prasmę ir veiklos rezultatus. Rašytojas, mokslininkas, dėstytojas, vertėjas, kino kritikas, ne vieno iš mūsų mokytojas ar patarėjas, padėjęs ne tik gauti žinių ir tobulėti, bet ir pasiekti savo tikslus.

Jolantos Beniušytės nuotr.

TYLOS MINUTĖ

Valentinas Mitė

1957 10 11 Ruponiai, Pakruojo r.–

2021 12 17 Linkuva, žurnalistas, visuomenės veikėjas.

Mokėsi Linkuvos gimnazijoje. Vilniaus universitete 1981 m. baigė anglų kalbos ir literatūros, 1985 m. – istorijos studijas. 1986–1990 m. dirbo Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, 1990–1991 m. – analitiku Vyriausybės Informacijos ir analizės departamente. 1991–1992 m. redagavo savaitraštį „Atgimimas“. 1992–1999 m. Laisvosios Europos radijo korespondentas, bendradarbiavo ir vėliau. 1995–1996 m. dalyvavo ESBO misijose Bosnijoje. Kaip žurnalistas dirbo Ukrainoje (Oranžinės revoliucijos metu), Kosove, Irake. Nuo 2019 m. dirbo tarptautinėje organizacijoje Žurnalistų gynimo komitete (*Committee*

to *Protect Journalists*) korespondentu Rusijai ir Baltarusijai. Pastaruoju metu LRT radijuje vedė laidą „Studija 50“. Žurnalisto publikacijos, pokalbiai ir komentarai politikos bei visuomenės temomis buvo publikuojami įvairiuose leidiniuose. Surengė tris fotoparodas Čekijoje ir Švedijoje. Palaidotas Linkuvos kapinėse.

Genovaitė Talkevičiūtė-Burneikienė

1940 10 09 Rokiškis, Kauno apskr.–2021 12 17 Vilnius,
žurnalistė, mokslininkė.

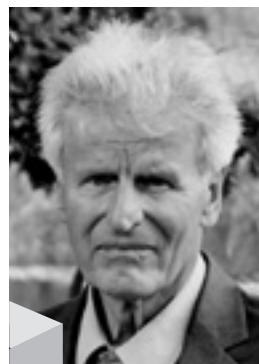
1959 m. baigė Žemųjų vidurinę mokyklą, 1961 m. – Kauno statistikos technikumą, o 1972 m. – žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Čia liko dirbti iki pensijos. Nuo 1972 m. Žurnalistikos katedros jaunesnioji mokslinė bendradarbė, 1984 m. – Periodinės spaudos mokslinio tyrimo laboratorijos mokslinė bendradarbė. Nuo 1991 m. Žurnalistikos instituto mokslo darbuotoja. Dėstė žurnalistikos teorijos ir praktikos spec. kursus „Žurnalistikos auditorija“, „Žiniasklaidos technologijos“ ir Lietuvos žurnalistikos istorijos kursą. Tyrė periodinės spaudos funkcionavimo ypatumus, žurnalistikos auditorijos požiūrį į žiniasklaidą, kitus lietuvių periodinės spaudos raidos aspektus. Viena iš „Žurnalistikos enciklopedijos“ (1997) redaktorių ir per 200 straipsnių joje autorė. Mokslinius straipsnius skelbė leidiniuose „Žurnalistika“, „Knygotyra“, „Mokslotyra“, „Žurnalist“, „Relation“ ir kt. Bendradarbiavo „Vorutoje“, „Šeimoje“, „Literatūroje ir mene“, „Kalba Vilnius“. LŽS narė. Išleido: „Rajono savaitraštis: dabartis ir perspektyvos, mokomoji priemonė“ (1985), „Iš lietuvių knygnešystės ir periodikos istorijos“ (sud., 1994), „Etinė dilema: ryšiai su visuomene ir žurnalistika“ (sud., 2002). Palaidota Vilniaus Rokantiškių kapinėse.

Bernardas Šaknys

1938 03 18 Kurtiškė, Švenčionių apskr.–2022 01 14 Vilnius,
pedagogas, žurnalistas.

1962 m. Vilniaus pedagoginiame institute įgijo lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo diplomą. Mokytojavo Baltarusijos Gervėčių ir Girių lietuviškose mokyklose, Tverečiuje, Klaipėdoje. 1991–1994 m. dėstė Vilniaus technikos universitete. 1966–1969 m. laikraščio „Tarybinis mokytojas“ korespondentas, 1969–1991 m. dienraščio „Tiesa“ korespondentas, skyriaus

vedėjas. 1993–1994 m. laikraščio „Lietuvių godos“ redaktorius. Nuo 1994 m. „Valstiečių laikraščio“ darbuotojas, redagavo mokykloms skirtą priedą „Tėviškės šviesa“. Nusipelnęs mokytojas, V. Kapsuko publicistikos premijos laureatas (1975). Iki 1990 m. priklausė LŽS. Išleido apybraižų knygą „Žmogaus atradimas“ (1986), lietuvių kalbos vadovėlius rusų ir lenkų mokyklų V ir VI klasėms (1992, 1994), sudarė leidinius „Nuo Šeimenos krantų“ (2002), „Mūsų seneliai prisimena Sibiro šaltį, vargą ir badą“ (2007). Palaidotas Ignalinos r. Vilėkų kaimo kapinėse.

Janė Narvilienė

1945 09 20 Čiapiėjai, Ignalinos r.–2022 02 03 Kretinga, žurnalistė, politikė.

1964 m. baigė Vilniaus 7-ąją darbo jaunimo vidurinę mokyklą. 1975 m. Vilniaus pedagoginiame institute įgijo rusų kalbos ir literatūros mokytojo specialybę. 1965 m. laikraščio „Sovetskaja Litva“ redakcijos darbuotoja, vėliau mokytojavo Kretingoje. Nuo 1980 m. Lietuvos radijo ir televizijos komiteto Informacijos redakcijos atsakingoji redaktorė Kretingos rajone, Kretingos kabelinės televizijos redaktorė, uždarnosios akcinės bendrovės „5 kanalas“ direktorė. 1996–2000 m. UAB „Vakarų Lietuvos televizija“ direktorė. 2005 m. Lietuvos radijo ir televizijos komisijos narė. 1997–2000 m. Kretingos rajono savivaldybės tarybos narė. 2000–2004 m. Lietuvos Seimo narė, Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininko pavaduotoja. 2005 m. Narkotikų kontrolės departamento direktorės pavaduotoja. Palaidota Kretingos kapinėse.

Romas Burba

1957 05 04 Jurbarkas–2022 02 13 Alytus, žurnalistas, visuomenės veikėjas.

1980 m. baigęs studijas Vilniaus universiteto Filologijos fakultete, atvyko į Alytų. Dešimtmetį dirbo komjaunimo ir komunistų partijos rajono komitetuose. Nuo 1990 m. savo gyvenimą iki mirties susiejo su „Alytaus naujienų“ laikraščiu: 1990–1991 m. korespondentas, 1991–1992 m. redaktoriaus pavaduotojas, nuo 1997 m. vyriausiasis redaktorius, nuo 1992 m. UAB „Alytaus naujienos“ direktorius. Įvairiu metu yra buvęs Nacionalinės periodinės spaudos leidėjų asociacijos, AB „Alytaus spaustuvė“ valdybų,

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo, Alytaus krašto verslininkų asociacijos tarybų nariu. LŽS narys, apdovanotas medaliu „Už nuopelnus žurnalistikai“. Palaidotas Alytaus Užupių kapinėse.

Teresė Genovaitė Dovydaitytė

1938 05 10 Jurbūdžiai, Šakių apskr.–2022 02 18 Vilnius, žurnalistė, redaktorė.

1955 m. baigė Lukšių vidurinę mokyklą, 1960 m. – žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. 1955–1960 m. dirbo Joniškio r. laikraščio „Tarybinis balsas“ literatūrine darbuotoja, atsakingą sekretore. 1962–1975 m. Lietuvos radijo Visuomeninių-politinių laidų ir Liaudies ūkio ir kultūros vyriausiųjų redakcijų redaktorė. 1975–1977 m. kultūrinių ryšių su tautiečiais užsienyje draugijos „Tėviškė“ redaktorė-vertėja. 1977–1986 m. Lietuvos televizijos Informacijos vyr. redakcijos Respublikinės informacijos skyriaus redaktorė, korespondentė. Nuo 1986 m. tos pačios redakcijos Kultūros ir buities sektoriaus korespondentė. Rengė reportažus ir siužetus kultūrinio gyvenimo temomis. Rūpinosi vyro rašytojo Romualdo Granausko literatūriniu palikimu. Palaidota Vilniaus Antakalnio kapinėse.

Vytautas Valentinas Česnulis

1936 02 14 Moliadugnys, Varėnos vlsč.–2022 04 26 Vilnius, žurnalistas, kraštotyrininkas.

1954 m. baigė Varėnos vidurinę mokyklą, 1959 m. – žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Nuo 1959 m. žurnalo „Komunistas“ vyr. literatūrinis darbuotojas. 1964–1968 m. žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ skyriaus vedėjas. 1968–1972 m. laikraščio „Gyvenimas – mokykla“ redaktorius. 1972 m. perėjo dirbti į Valstybinį televizijos ir radijo komitetą, nuo 1985 m. – Lietuvos radijo Informacijos redakcijos redaktorius. Pagrindinės temos – kultūra, mokslo istorija, kraštotyra, tarptautinė politika. 2001 m. išėjęs į pensiją, darbavosi kraštotyros ir istorijos baruose, bendradarbiavo laikraštyje „Voruta“. LŽS narys nuo 1967 m. Išleido: „Iš Varėnos II parapijos ir Vilniaus arkivyskupijos istorijos: prisiminimai“ (2005), „Senoji Perlojos bažnyčia“ (2006), „Moliadugnys ir jo apylinkės“ (2007, 2008), „Varėnos krašto šauliai 1919–1940“ (2008), „Perlojos bažnyčios“ (2008), „Poringė apie Mergežerio sodžių“

(2011), „Varėnai 150 metų“ (2012), „Kalesninkų parapijos atgimimas“ (2013), „Nutilę varpai“ (2015), „Kanauninkas Klemensas Maliukevičius“ (2016), „Tarp ežerų ir girių“ (2016), „Merkinės cerkvė“ (2019), „Kūrybos taku“ (2021). Palaidotas Vilniaus Karveliškų kapinėse.

Vidmantas Puplauskis

1940 02 22 Kuliai, Kretingos apskr.–2022 05 23 Vilnius, žurnalistas, kino ir televizijos scenaristas, režisierius.

1957 m. baigė Telšių vidurinę mokyklą, 1962 m. – žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Nuo 1962 m. buvo Valstybinio radijo ir televizijos komiteto radijo valandėlių moksleiviams redaktorius, televizijos laidų redaktorius, vedėjas, filmų gamybos skyriaus redaktorius. Rašė laidų, kino ir televizijos filmų scenarijus, diktorinius tekstus. 1975–2022 m. dokumentinių filmų režisierius. Sukūrė daugiau kaip 70 dokumentinių kino ir televizijos filmų, kurie rodyti įvairiuose festivaliuose, pelnė apdovanojimų. Buvo Lietuvos žurnalistų sąjungos ir Lietuvos kinematografininkų sąjungos, Lietuvos meno kūrėjų asociacijos narys. Palaidotas Vilniaus Karveliškų kapinėse.

Jonas Laimonas Tapinas

1944 06 06 Užkanavė, Palangos vlsč.–2022 05 28 Vilnius, žurnalistas, eseistas, kino istorikas ir kritikas.

1962 m. aukso medaliu baigė Palangos vidurinę mokyklą. 1964–1968 m. laikraščio „Sportas“ žurnalistas, 1968–1971 m. žurnalo „Švyturys“ darbuotojas, skyriaus vedėjas. 1970 m. baigė žurnalistikos studijas Vilniaus universitete. Nuo 1971 m. jame dėstė (1984–1988 m. Žurnalistikos katedros, 1988–1990 m. Radijo ir televizijos žurnalistikos katedros vedėjas); docentas (1982 m.). 1978 m. Leningrado valstybiniame teatro, muzikos ir kinematografijos institute apgynė menotyros mokslų kandidato (dabar – daktaro) disertaciją. 1978–1979 m. stažavo Naujosios Sorbonos universitete. 1991 m. inicijavo dviejų žurnalistikos katedrų reorganizavimą į Žurnalistikos institutą, prisidėjo prie Komunikacijos fakulteto steigimo. 1991–1992 m. Žurnalistikos instituto direktorius. 1990–1992 m. Lietuvos radijo ir televizijos valdybos pirmininkas, 1992–95 m. generalinis direktorius. 1995 įkūrė Žurnalistikos centrą, buvo jo vadovas. 1996–98 Lietuvos žurnalistų ir

leidėjų etikos komisijos pirmininkas. LŽS narys, buvo renkamas į jos vadovybę. Lietuvos rašytojų sąjungos narys. Nepaisydamas 1998 m. patirto insulto, vėliau – infarkto, traumų, sėkmingai tęsė kūrybinę veiklą. Apdovanojimai: V. Kudirkos premija (1994 m.), Gedimino ordino Karininko kryžius (1996), V. Gedgaudo premija (2002 m.), ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro didysis kryžius (2003 m.), J. Tumo Vaižganto premija (2005 m.), Lietuvos Respublikos Vyriausybės kultūros ir meno premija (2017 m.). Išleido: „Iliuzijų mugė“ (1983), „Lietuvos kinematografininkai“ (1986, lietuvių, anglų, vokiečių kalba), „Nešk, Dauguva, atminimą“ (1988), „Medyje angelas verkia“ (1991), „Septynios vienatvės Paryžiuje“ (1993; papildytas leidimas pavadinimu „Oskaras Milašius, arba Septynios vienatvės Paryžiuje“, 1999), „Karštos dienos Atlantoje“ (1997), „Imk, klajokli, žibintą vilties“ (2000), „Laiškanešys, pasiklydęs dykumoje“ (2008, 2009), „Prarasto laiko nebūna“ (2004). Sudarė rinkinį „Žurnalistikos laisvė ir atsakomybė: Europos Tarybos dokumentai dėl visuomenės informavimo priemonių“ (1996). Išvertė G. Depardieu ir L. Neumanno pokalbių knygą „Gyvas!“ (2009). Palaidotas Vilniaus Antakalnio kapinių Menininkų kalnelyje.

Algimantas Valentinas Indriūnas

1925 05 21 Duokiškis, Kamajų vlsč.–2022 05 29 Vilnius, inžinierius, žurnalistas, Lietuvos politikos ir visuomenės veikėjas.

1941 m. su šeima ištremtas į Altajaus kraštą, 1942 m. – į Jakutiją prie Laptevų jūros. 1944 m. baigė Jakutijos Ust Janskorajono Kazachės vidurinę mokyklą, 1952 m. – Kauno politechnikos institutą ir įgijo elektromechaniko specialybę. 1959–1973 m. žurnalo „Mokslas ir technika“ vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas, vyriausiasis redaktorius. 1974–1975 m. laikraščių ir žurnalų leidybos susivienijimo „Periodika“ direktoriaus pavaduotojas. 1981 m. Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete apgynė socialinių mokslų kandidato disertaciją. 1975–1992 m. Lietuvos liaudies ūkio vadovaujančiųjų darbuotojų ir specialistų tobulinimosi instituto (1990–1992 m. Lietuvos vadybos akademija) katedros vedėjas, fakulteto dekanas (nuo 1975 m.), docentas (1984 m.). 2000–2004 m. LR Seimo narys. LŽS narys nuo 1961 m. Nusipelnęs inžinierius (1969). Ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Karininko kryžius (2004). Palaidotas Vilniaus Saulės kapinėse.

Birutė Orentaitė

1938 12 26 Bliūkiškiai, Sintautų vlsč.–2022 06 10 Vilnius, sportininkė, fotožurnalistė.

1956 m. baigusi Kudirkos Naumiesčio V. Kudirkos vidurinę mokyklą, studijavo vokiečių filologiją Vilniaus universitete, buvo dviračių sporto meistrė. 1963 m. Vilniaus universitete baigė žurnalistikos studijas. Dirbo įvairių Vilniaus žurnalų redakcijose, aktyviai reiškėsi tiek kūrybinėje, tiek organizacinėje fotožurnalistikos srityje. Su Audriumi Zavadskiu 1973 m. išleido fotografijos albumą „Lietuvos Nerija“. 1977 m. parengtas ir lietuvių, rusų, anglų, vokiečių kalbomis išleistas fotovaizdų ir poezijos albumas „Vilnius“ pelnė SSRS kultūros ministerijos aukščiausią įvertinimą. Buvo LŽS narė. Palaidota Vilniaus Sudervės kapinėse.

Andrius Cvirka

1940 02 14 Kaunas–2022 06 09 Vilnius, dailininkas, spaudos darbuotojas.

Kauno 4-osios vidurinės mokyklos abiturientas. 1957 m. įstojo į Vilniaus universitetą studijuoti anglų kalbos. Baigęs 4 kursus, perstojo į Lietuvos dailės institutą, kur 1968 m. įgijo keramiko diplomą. Vis dėlto jo tikrasis pašaukimas buvo karikatūra ir šaržas. 1967–1994 m. dirbo „Šluotos“ meniniu redaktoriumi ir iliustratoriumi. 1997–2012 m. teikdamas piešinius aktyviai bendradarbiavo „Žurnalistų žiniose“ ir „Žurnalistikoje“. Dalyvavo įvairiose karikatūristų parodose. Buvo LŽS narys.

